

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FORTID OG NUTID

TIDSSKRIFT FOR KULTURHISTORIE
OG LOKALHISTORIE

UDGIVET AF

DANSK HISTORISK FÆLLESFORENING

VED

R. L. BALSLEV

FORENINGENS SEKRETER

UNDER MEDVIRKNING AF

GUNNAR KNUDSEN OG CHR. AXEL JENSEN

OTTENDE BINDS 1STE HÆFTE

FOR 1929^I

KØBENHAVN
H. HAGERUP'S FORLAG

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKJÆR)

1929

DANSK KULTURHISTORISK MUSEUMSFORENING.

Love, vedtagne paa Museumsrådet ²⁷/₅ 1929.

§. 1 Foreningens Formaal er at fremme de kulturhistoriske Museers ideelle og praktiske Interesse og indbyrdes Samvirken.

§ 2. Foreningen bestaar af Museer, ikke af Enkeltpersoner. Som Medlem kan optages ethvert dansk kulturhistorisk Museum.

§ 3. I Møderne kan ethvert Museum deltage med en eller to Repræsentanter, men ved Afstemningen kan det enkelte Museum, for Nationalmuseets Vedkommende de enkelte Afdelinger, kun afgive een Stemme.

§. 4. For hvert Museum, eller for Nationalmuseets Vedkommende, hver Afdeling, er Medlemskontingentet 20 Kr.

§ 5. Bestyrelsen bestaar af 7 Medlemmer, hvis Funktions-tid er 2 Aar, og hvoraf 4 afgaar det ene Aar, 3 det andet Aar, (første Gang ved Lodtrækning). De vælges enkeltvis paa et ordinært Møde. Formanden ved direkte Valg. Iøvrigt fordelor Bestyrelsen selv Hvervene som, Næstformand, Kasserer og Sekretær.

§. 6. Ændringer i disse Love kan vedtages paa et ordinært Møde med almindelig Stemmeflerhed, dog kun naar Halvdelen af Foreningens Medlemmer er repræsenterede.

§ 7. Foreningen indtræder i Dansk historisk Fællesforening, saaledes at ethvert af dens Medlemmer er Medlem af denne, men den bevarer iøvrigt sin fulde Handlefrihed. Museumsforeningen betaler af sine Midler Kontingenterne for sine Medlemmer til Fællesforeningen (10 Kr.). Dens Aarsmøder afholdes umiddelbart før Fællesforeningens aarlige Repræsentantmøde, hvor dens Vedtagelser refereres. Fællesforeningens Tidsskrift, »Fortid og Nutid«, hvoraf hvert Museum modtager 2 Exemplarer, søges udformet saaledes, at det ogsaa kan være Organ for Museernes Interesser.

§ 8. I Historisk Fællesforenings 7-Mands Styrelse repræsenteres Museerne med 2 Medlemmer. Museumsforeningens Formand er selvskrevet Medlem, det andet Medlem vælges indtil videre paa Fællesforeningens Repræsentantmøde. En Repræsentant for Museumsforeningen skal sidde i Redaktionen af »Fortid og Nutid«.

LOKALHISTORIE OG STEDNAVNESTUDIUM.

Foredrag ved Dansk historisk Fællesforenings Repræsentantmøde 25 Maj. 1929.

Af GUNNAR KNUDSEN.

Den, der efter Evne søger at sætte sig ind i, hvad der kan oplyses om hans Egns ældre Historie, vil ikke kunne undgaa at komme til at arbejde med Stednavne. Det er ganske vist ikke de ældste Minder om Menneskets Færd, Arkæologien naar jo meget længere tilbage i Tiden, men det er i mange Tilfælde de ældste sproglige, eller om man vil, litterære Minder, vi har. Hvad Alderen angaar, gaar vore ældste Landsbynavne længere tilbage end til Runestenenes Tid.

Hvad kan der læres af Stednavnene? Jeg skal nævne nogle af de vigtigste Forhold.

Ved Studiet af de forskellige Typers Udbredelse kan man drage vidtrækkende Slutninger om Kultursammenhæng og trække Hovedlinierne op i vor Bebyggelses Historie.

Mange af Stednavnene er sammensatte med Personnavne; de yder derved paa en Maade Bidrag til Stedets Personhistorie.

Vigtigere i historisk Henseende er de *kulturhistoriske* Oplysninger, Navnene rummer. Saaledes Minder om hedensk Gude dyrkelse, Minder af kirkelig Art (Navne paa forsvundne Kapeller og Klostre, hellige Kilder), Minder om gammelt Landbrug og Fællesskabet (Marknavne, Forte og Fæled, Bystævne), Minder om gammelt Haandværk og andre Næringsveje, Minder om gamle Veje og Samfærdsel i ældre Tid (Broer, Vadesteder, Havne, Tingsteder og Handelspladser) og Minder om forsvundne Slotte, Gaarde og Møller (Navne paa Voldsteder, Tofter og Gaardsteder).

Ogsaa *naturhistoriske* Minder kan Stednavnene indeholde. Jeg nævner Minder om Fortids Plantevækst og Dyreliv (forsvundne

Skove; Dyr som Bæveren, Ulven og Bjørnen; det hævdes ganske vist fra geologisk Side, at Bjørnen ikke har levet vildt i Danmark i de sidste 3—4000 Aar, men de talrige Stednavne med Bjørn synes ikke at stemme hermed) og endvidere Minder om ældre Søer og Vandløb, der nu er forsvundne.

Der kunde anføres mange andre Forhold, men dette turde være de mest betydningsfulde. Ethvert Kulturforhold fra ældre Tid, der kan have stedlig Tilknytning, vil kunne forekomme i Forbindelse med Stednavne.

Om Stednavneundersøgelsens Metode skal jeg fatte mig i Korthed; det er almindelig kendt, at man maa søge at finde det enkelte Stednavns ægte, oprindelige Form, idet Erfaringen viser, at mange Navne i Tidens Løb er blevet noget ændrede, gerne i Overensstemmelse med Sprogets almindelige Udvikling, men ofte har de dog været Genstand for en stærkere Afslidning, undertiden ogsaa for bevidst Omdannelse. Ved Hjælp af Navnets ældre Skriveformer, i Forbindelse med Oplysning om Navnets ægte folkelige Udtale paa Stedet, der ofte kan have bevaret oprindelige Elementer, søger man ad filologisk Vej at fastslaa Navnets Grundform. Navnetolkningen bliver derfor nærmest en filologisk Opgave.

Spørgsmaalet er nu, om Historikeren, specielt Lokalhistorikeren, paa egen Haand kan drive disse Studier. Svaret maa blive bekræftende; der er mange Eksempler paa, at Historikere med Held har givet sig af med dem; jeg behøver her kun at nævne Johannes Steenstrup.

Desuden viser Erfaringen, at enhver Videnskab kan tilegnes ved Selvstudium, og Sprogvidenskabens danner ingen Undtagelse. Men et vist Fond af sproghistoriske Kundskaber er dog i alle Tilfælde nødvendigt for med Udbytte at drive Stednavnestudier. Dog er der mange, der ikke tager det saa nøje paa dette Punkt, og saa gaar det ikke sjældent galt.

Hermed skal jeg dog ikke rette nogen Bebrejdelse mod dem, der uden de fornødne Hjælpemidler og Kundskaber tumler med disse Opgaver; Stednavne vækker som bekendt altid Spørgsmaal, og disse Spørgsmaal paatrænger sig Bevidstheden hos ethvert

tænkende Menneske. Det har de alle Dage gjort. Selv i Middelalderens Klostre tumlede man med Problemerne. Naar Munkene i Øm oversatte dette Navn ved *Cara Insula* (den kære, »ømme« Ø), var det et Udslag af en Forstaaelsestrang, ligesom naar de sjællandske Munke drillede hverandre paa latinske Vers:

Sora decora quidem, melior tamen altera silva
Nec tamen his cedit vilior iste locus.

(Vel er Sorø smuk, bedre er dog »den anden Skov«, d. v. s. Antvorskov. Tilbage for disse staar dog ikke hint »ringere Sted«, d. v. s. Ringsted). Ogsaa hos Saxo og Ælnoth finder vi Eksempler.

Jo mindre Forudsætninger, der er til Stede i det enkelte Tilfælde, des ringere er Udsigten til Opnaaelse af et godt Resultat. Men da der foruden sproglige Kundskaber tillige kræves historiske, topografiske, undertiden endogsaa naturhistoriske Kundskaber for at kunne tolke Stednavne, og dertil naturligvis et vist Fond af Logik, den sunde Fornuft, kan undertiden Overflødighed af den ene Egenskab bøde paa Mangel af den anden, og rigtige Resultater alligevel naas, selv om de sproglige Kundskaber er lidt tynde. Dog gælder det, at Logikken, hvor nødvendig den end er, aldrig kan klare Sagen alene, lige saa lidt som paa andre videnskabelige Omraader. Den maa have et vist Indhold; Formen er ikke nok. Men det er for Resten noget, man ikke sjælden overser.

Mange Lokalhistorikere giver sig ufortrødent i Lag med Spørgsmaalet, sætter sig ind i den foreliggende Stednavnelitteratur og bygger videre herpaa, idet de efter bedste Skøn udnytter det foreliggende Materiale. Tit vil de naturligvis i Litteraturen finde de Oplysninger, de har Brug for, men det er dog sjældent, at de faar direkte Svar paa alle deres Spørgsmaal, dertil er Litteraturen endnu for sparsom; alt for mange Navne og Omraader henligger endnu ubehandlede. Men bygger de blot videre paa det foreliggende Grundlag og udviser fornøden Skønsomhed og Forsigtighed, kan de som Regel nok naa lidt længere paa egen Haand.

Erfaringen viser dog, at der ikke altid udvises fornødent

Maadehold. Ganske vist er det ikke saa hyppigt, at de forfejlede Produkter, der bliver Resultater af de mangelfulde Behandlinger, naar frem i Trykken, men det er aabenbart fordi vore Amtsaarbøger som Regel er meget kritiske; jeg har selv undertiden faaet forelagt saadanne Arbejder til Bedømmelse; der har været Ting imellem, som jeg ikke, hvor gerne jeg end vilde, kunde anbefale til Optagelse; de værste Artikler har jeg rimeligvis aldrig faaet forelagt; dem har Aarbogsredaktionerne sikkert ombragt i Stilhed.

Ved enkelte Lejligheder har jeg maattet skrive Imødegaaelser, saaledes naar jeg personlig er blevet angrebet, f. Eks. i Fortid og Nutid mod Sagfører Peder Eeg og i Laaland-Falsters Aarbog 1928 mod Pastor V. C. Frederiksen, men at imødegaa alt hvad der fremkommer af mere tvivlsomt Stof overstiger dog Enkeltmands Kræfter. Det er desuden et utaknemligt Arbejde at øve Kritik, det er bedre at vejlede, og det har altid været mig en Glæde, naar jeg i min Egenskab af Sekretær ved Stednavneudvalget har kunnet bistaa de Lokalhistorikere, som under deres Studier søger Oplysninger hos Udvalget.

Jeg skal derefter anføre enkelte typiske Eksempler paa uheldig Metode.

En jysk Gaardmand, der med særlig Interesse har studeret sin Hjemstavns Historie, er derigennem kommet ind paa Stednavnestudier, som han har drevet i stor Udstrækning og meget grundigt, idet han har søgt at sætte sig ind i al den foreliggende Litteratur. Han sendte mig nylig til Gennemsyn et Arbejde, hvori han gjorde Rede for, hvad Endelsen *-løse* betyder. Spørgsmaalet var behandlet paa alle mulige Maader, betragtet under topografisk, filologisk, arkæologisk og historisk Synsvinkel. Resultatet, han kom til, var, at Løserne var Hømagasiner. Han gik ud fra det jyske Udsagnsord *løse*, som foruden »*læse*« tillige betyder »samle«. Altsaa maatte *-løse* være et Sted, hvor man samler noget. Efter Beliggenheden kunde det meget godt passe, at det var Steder, hvor man samlede Hø; der var altid Enge i Nærheden. Men nu ligger ikke alle *løse*-Byerne i Jylland, hvor man siger *løse* i Stedet for *læse*. Adskillig flere ligger paa Øerne og

i Sverige, hvor denne Forklaring ikke lader sig anvende. Det er altid farligt at ville forklare ældgamle Stednavne ud fra Nutidens Dialektudtale, den kan nemlig skyldes en senere Udvikling, og særlig uheldigt er det, naar man ikke har Øje for de Konsekvenser, Forklaringen medfører.

En anonym Forfatter skrev for nylig en længere Artikel i Sorø Amtstidende om Stednavnene *Niløse* og *Tersløse*, som han udledte af Gudenavnene *Njord* og *Tyr*. Egentlig passede kun Forbogstaverne; det øvrige gik han meget let hen over. Jeg følte mig derfor foranlediget til at sende Bladet en kort Imødegaaelse. Man støder ofte paa en Tendens til at ville finde Gudenavne i vore Stednavne; mange gaar paa dette Omraade langt videre end Materialet kan tillade.

I Vendsyssels Aarbøger for 1919—21 har Lærer S. C. *Sortfeldt* skrevet en Række Studier over Stednavne i Vendsyssel. De indeholder mange gode og rigtige Iagttagelser, men har den Fejl, at Forfatteren kender for lidt til det historiske Navnemateriale og i for høj Grad har benyttet oldnordiske Ordbøger uden at være klar over, at mange Ord i Oldnordisk har været forskellige i Form og Betydning fra de tilsvarende i gammel Dansk.

Han tolker *Raabjærg* af oldn. *rá* »Afkrog, Hjørne«. Det er galt, fordi oldn. *rá* er samme Ord som dansk *Vraa*; i Oldn. er *r* faldet bort foran *r*; paa samme Maade hedder det *Vrist* paa Dansk, men *rist* paa Oldnordisk. *Romholt* tolker han som Dativ af samme Ord. Mange andre er gaaet i Vandet paa dette oldnordiske *rá*; jeg kan saaledes nævne afd. Evald Tang Kristensen, der har det samme i Vejle Bys Historie.

Byrholt udleder han af oldn. *byr* »Gaard«. Paa samme Maade opfatter han *Børglum*. Men han overser, at *r* er et gammelt Nominativmærke, der tidlig er svundet i Dansk, hvor Ordet hedder *By*.

Kartoft skal komme af oldn. *kjarr* »Kær«. Men dette hedder virkelig *Kær* paa Dansk og ikke *Kar*.

Trankjær mener han skulde komme af oldn. *drafn* »Bølge eller bølgeformet Terræn«. Han har vel iagttaget, at oldn. *t* i visse

Stillinger kan svare til dansk *d*, men det omvendte finder ikke Sted. Oldn. *drafn* vilde paa Dansk hedde *Dravn*, om det fandtes.

Dyrheden vil han udlede af isl. *dyr* »Ræv«. Men paa Dansk har *Dyr* jo ikke denne Betydning; ved *Dyr* forstaar vi »stort Vildt«.

Rent meningsløst bliver det, naar *Gærum* (1350 Gedrum) sættes i Forbindelse med oldn. *hreyrr* »Rør, Stensætning«, og naar *Staa* (1454 Stade) afledes af oldn. *steig* »stige«, sigtende til den høje Beliggenhed. Oldn. *steig* er endda Datid af Udsagnsordet *stiga* »stige«, og Datidsformerne indgaar ikke i Stednavne; *Liggeplads* kunde man for Eksempel nok anvende som Stednavn, men *Laaplads* vilde man ikke kunne bruge.

Hovedfejlen ved alle disse Tolkninger er som allerede antydet en kritikløs Benyttelse af Oldnordisk.

F. Rasmussen har skrevet om Vends Herreds Stednavne, oprindelig i Middelfart Venstreblad, men senere er det udkommet som særlig Bog. Han er godt klar over Metoden, idet han gør sig Umage for at finde Navnenes ældste Former og deres nuværende Udtale, som han omhyggeligt meddeler, og mange af hans Resultater er derfor ogsaa rigtige. Men ofte slutter han galt, ledet af en Trang til Sammenstilling, der fører til, at han bringer vidt forskellige Ting sammen under een Rubrik. Jeg skal anføre nogle Eksempler.

»Navnene paa *Kjørup* og *Kjødstrup* er antagelig af samme Rod, *Kjørup* er da den ældste, og fra et Tidsrum, da Ejeformsendelsen s ikke endnu var kommen i Brug. Der er her i Landet 2 *Kjørup*, 1 *Kjøstrup*, 3 *Korup*, 2 *Korrup*, 2 *Kornerup*, 1 *Kortrup*, 1 *Korterup*. *Korup* i *Trøstrup* S. kaldes 1389 for *Korndrup*, og 1413 for *Kordrup*. *Køring* har været Efternavn paa *Falster* og i Danmarks Breve (d. v. s. Repertorium) findes følgende Navne: 1351 *Jens Korne*, 1381 *Olawus Niclæssun Korrebonde*, 1390 *Yvarus Korning*, 1938(!) *Birge Kørningh*, 1400 *Jæppæ* og *Palnæ Kyrth*, 1434 *Kørninge Kedelsøn*. . . . 1435 nævnes en *Korrægardh* i *Malmøe*. Naar vi nu blot vidste, hvad der er gaaet for sig i denne Gaard? Var det en *Vognmandsgaard*? Thi *Køring* er jo noget, der gaar rundt. Eller var det en *Møllegaard*, og

Kører eller Kørning et andet og tidligere Navn for en Møller. Landmændene bruger at lade det aftærskede Byg gaa en Gang til gennem Tærskværket for at faa den sidste Stak slaaet af, det kaldes at kjørne. Ved vort Kjøstrup har der til vore Dage været en Vandmølle, og ved Kjørup, der ligger ved en Slugt med et Aaløb igennem, blev for en Snes Aar siden nede ved Aaen opgravet et mindre Møllehjul. At Kjørup i Middelalderen har været en Møllegaard, er ogsaa den eneste tænkelige Forklaring paa, at denne enlige Gaard netop er lagt paa dette Sted«.

Hertil skal kun bemærkes, at Ejeformsændelsen *s* har eksisteret lige fra de ældste Tider. En anden Sag er, at den senere har fortrængt de andre Ejeformsændelser i Dansk. De mange sammenstillede Stednavne og Personnavne udgør en mekanisk Blanding af forskelligartede Bestanddele, men det vil ikke lønne sig i denne Forbindelse at give sig til at analysere den. At *Kører* skulde betyde »Møller«, er der ingen Sandsynlighed for, og Udsagnsordet *kørne* hænger ikke sammen med *køre*, men derimod med *Korn*.

Om *Middelfart* hedder det: »Navnet bliver som Regel forklaret saaledes, at det skal betyde det mellemste Overfartssted over Sundet, det kan dog ogsaa kort og godt udsige, at her er Faren (Færgen), der forener »mæler« Fyn med Jylland. Den Snor, Plovkarlen trækker mellem de to Hestes Bidsler, og som bevirker, at Hestene maa følge hinandens Bevægelser, kalder han en Mæletømme, og Ordet kendes ogsaa fra at formæle og fra at mægle, hvor det har samme Betydning »at forene«.

De anførte Eksempler hører slet ikke sammen; *Mæletømme* kommer ganske sikkert af *Mile* »Bidsel«; *formæle* og *mægle* er indbyrdes forskellige Ord. Og det værste ved det hele er, at ingen af dem kan stemme med den gamle danske Form af Stednavnet, *Mæthelfar*.

Forfatterens uheldige Trang til Sammenstillinger kulminerer, naar han finder det oldnordiske Ord *skipt* »Deling« i en Række Navne som *Skydebjærg*, *Skidne Mae*, *Skidenaas*, *Skejbyes Eng*, *Skyekjær* og *Skinshøj*. Jeg vover den Paastand, at det ikke indgaar i et eneste af dem.

Ligesom han ved Middelfart søger at komme uden om den gængse Fortolkning, er han heller ikke tilfreds med at forklare *Gamborg* som »Gamleborg«; *Gaml-* skal være en Omlydning (dette Udtryk bruger han) af *Kuml* »Gravmæle«, og det ganske klare Navn *Bøgelund* tolkes af oldn. *beygja* »bøje« og *Long* »Mose«. En original Opfattelse kan være af stor Værdi, men saa maa den vel at mærke bæres af et reelt Grundlag. Dog vil jeg tilraade alle begyndende Forskere hellere at bygge videre paa de allerede anerkendte Resultater end at erstatte dem med en Række nye, originale Paafund.

Hvorledes skal nu Lokalhistorikeren stille sig til Stednavnespørgsmaalet? Fremfor alt bør han ikke lade sig skræmme af de Uheld, der har ramt tidligere Forskere, men drage Lære af dem og søge at undgaa de Fejl, de har begaaet.

Men det vil sikkert være paa sin Plads at gøre sig klart, hvilke Vanskeligheder der er at overvinde. Som jeg flere Gange har fremhævet, maa man sætte sig godt ind i Sagen ved at studere den foreliggende Faglitteratur og tilegne sig Metoden. Det næste Skridt er Tilvejebringelsen af *Materialet*. Grundlaget for Studiet af vore Landsbynavne er i første Række Navnenes middelalderlige Former. De findes spredt i middelalderlige Breve (Diplomer) og Jordebøger, Nekrologier, Gavebøger, Annaler m. m.; skal en Forsker være sikker paa at finde alle gamle Former af et Stednavn, maa han gennemgaa hele dette Stof, hvilket vil betyde flere Aars Arbejde. Og det er endda paa en Maade ganske overflødigt Arbejde, for det er allerede gjort af Stednavneudvalget, der har gennemgaaet hele Stoffet systematisk og har hvert enkelt Navn udskrevet og stedfæstet. Ganske vist er det ikke offentlig tilgængeligt, og da Udvalget selv har Planer om at udgive det, kan der kun i begrænset Omfang gives Adgang til at benytte det, men Udvalget stiller sig altid imødekommende, naar det gælder Oplysninger om enkelte Navne. Efter at Materialet er tilvejebragt, kommer Spørgsmaalet om *Behandlingen*. Det er det vanskeligste, og kræver som tidligere omtalt et vist Kendskab til Sprogets almindelige Historie, om man skal bevæge sig

udenfor de allerede betraadte Veje. Og mange Navne er saa gaa-defulde, at heller ikke Filologerne med Sikkerhed kan udsige noget om deres Betydning, og jeg tvivler meget stærkt paa, at det, selv om Videnskaben gør aldrig saa stærke Fremskridt, nogensinde skulde blive muligt at naa saa vidt, at man kan sige, at ethvert Stednavn kan tolkes.

Vanskelighederne er størst ved de ældre Stednavne, særlig de gamle Landsbynavne. Sagen bliver en ganske anden, naar man kommer til Navne, der er af nyere Oprindelse. Her ligger en vid Arbejdsmark aaben, hvor ogsaa Ikke-Filologer kan være med.

Medens hvert Sogn kun indeholder ganske faa Landsbyer, findes der mange Gange flere mindre Stednavne af forskellig Art, Navne paa Enkeltheboelser, paa Marker, Enge, Bakker, Dale, Veje, Vandløb, Møser, Kilder, Skove, enkelte Stene og Træer o. s. v. Disse mindre Stednavne kendes i meget stort Antal; ved de Optegnelser, der i de sidste 7 Aar er foretaget for Stednavneudvalget ved stedlig Bistand, er der gennemsnitlig optegnet 100 saadanne Stednavne i hvert Sogn, i enkelte større Sogne endog over 600. Og det er i det væsentlige kun hvad der endnu erindres paa Stedet. Tager man Arkivstoffet til Hjælp, særlig Markbogen fra ca. 1682 i Matrikulsarkivet, i Forbindelse med Kort fra Udskeftningstiden, gamle Skøder, Jordebøger o. lign., vil der kunne findes meget mere frem af denne Art. Ganske vist findes der ogsaa mellem Natur- og Marknavne en Del ældgammelt Stof, der kan frembyde betydelige Vanskeligheder, men som Helhed er disse Navne yngre, og en Mængde af dem lader sig tolke ud fra Kendskab til Egnens Folkemaal og Fortrolighed med ældre Tidens Kulturhistorie, herunder særlig Kendskab til gamle Landbrugsforhold; de trækker ikke saa store Veksler paa den særlige sproghistoriske Viden, selv om der naturligvis stadig vil være Tilfælde, hvor Filologien maa træde til.

Men i Natur- og Marknavnene findes dog ganske afgjort et Stof, hvor Lokalhistorikeren vil kunne yde en meget værdifuld Indsats. Kortlæggelsen af disse Navne er Hjemstavnsens Geografi. Lokalhistorikeren har Lejlighed til mere intensivt at sætte sig

ind i det enkelte Steds Historie, han har Adgang til at undersøge den stedlige Tradition, der ved yngre Navne ofte kan bringe den rette Forklaring. Han kan vinde et dybere Kendskab til Egnens Folkemaal end det, Filologen kan opnaa ved Hjælp af foreliggende Ordbøger og Dialektbeskrivelser og derigennem forklare adskilligt, der ellers vil være Gaader for Filologen. Han har Lejlighed til at erhverve sig en mere indgaaende Kendskab til Stedets Topografi og til derigennem at skønne over, i hvilken Grad de stedlige Naturforhold kan have spillet ind ved Navnets Opstaaen. Et saadant Stedkendskab er værdifuldere end det, en Stednavneforsker kan opnaa gennem Undersøgelser paa et Generalstabskort. Ganske vist ser man ofte, at den særlig stedkendte er tilbøjelig til at lægge for megen Vægt paa saadanne Forhold, hæfte sig ved mindre karakteristiske Ejendommeligheder og derved tabe Overblikket over Spørgsmaalet i sin Helhed. Men det skader jo aldrig, at alle Momenter bliver draget frem.

Hvilket Udbytte i lokalhistorisk Henseende kan der vindes gennem et Studium af Natur- og Marknavne? For at kunne give et mere præcist Svar herpaa har jeg taget en Stikprøve fra Samsøs Stednavne, der foreligger udgivet i Stednavneudvalgets Udgave, og hvor alle Navne findes behandlede.

Selve *Naturnavnene* indeholder for en stor Del naturbeskrivende Ord, der henviser til Stedets Naturforhold og derfor har Gyldighed den Dag i Dag, men adskillige Navne paa *-sø* og *-mose*, *-kær* o. lign. bæres nu af Steder, der i vor Tid er Ager og Eng, hvor Udgrøftning eller Tørlægning har fundet Sted, de minder altsaa om tidligere Naturforhold; dem skal jeg ikke her gaa nærmere ind paa.

Skovnavne indeholder ofte Navne paa Træsarter og minder derfor om Bevoksningen; vi finder *Bøg*, *Eg*, *El*, *Birk*, *Lind*, *Ask*, *Elm*, *Asp*, *Hassel*, *Hylde*, *Pil*, *Vier*, *Abild*, *Røn*, *Torn* og *Ris*, men ikke noget Spor af nogen Slags Naaletræ. Mange af disse Navne findes paa Steder, hvor der ikke længer er Skov eller Bevoksning.

Plante- og Dyrenavne findes meget hyppigt og kan være af naturhistorisk Interesse, navnlig om de paagældende Arter er

forsvundne fra Stedet. *Bassebjerg* synes at minde om æ. da. *Basse* »Vildsvin«, *Bjørnedam* om Bjørnen, *Ørneknøs* om Ørnen, *Odderballe* om Odderen. Lokalhistorikeren vil tit have Udbytte af at undersøge, om Stedernes Naturforhold er saadanne, at de stemmer med Planternes Vækstforhold eller Dyrenes Levevis, eller om det kan være berettiget at slutte, at Naturforholdene har ændret sig. Stednavnene viser, saavidt jeg kan se, ikke noget om, at der har været Ulve paa Samsø, men det kan jo skyldes en Tilfældighed.

Agerbrug og Landboforhold i gammel Tid er der en Mængde Minder om, særlig i Marknavnene. Vi finder Minder om alle de dyrkede Kulturer og Kornsorter; meget hyppige er Navne med *Ærter*, *Bønner*, *Hør*, *Hamp* og *Boghvede*. *Ærtebjerg* findes mange Steder; maaske *Ærterne* særlig har været dyrkede paa Bakkerne. Men der findes ogsaa Jorder, hvor ingen Kulturer kunde trives, som *Svelteholm* og *Sorrigfuld Toft*.

Alle vore kendte Husdyr optræder; de har ofte haft deres særlige Indhegninger at gaa i: *Kalvehave*, *Lammeløkke*, *Hestehave*, *Koløggen*, *Rymplingløkke*; der nævnes ogsaa *Driften*, *Fælleden*, *Forten*, *Folden*, *Svinefæll*, *Fædriften* og andre. Om Hyrden, som har passet Kreaturerne, minder Navnet *Hyrdelejr*. Flere Steder findes *Tyrejord* og *Ornejord* udlagt til Underhold for disse Avlsdyr. Mange Navne vidner om Svinene, der i gamle Dage gik frit omkring i Skov og paa Mark.

Til Fællesskabets Tid føres vi hen med Navne som *Grandehøj*, Stedet hvor Bymændene samledes til Forhandling, *Almind*, *Fællesmose* og *Fællesjord*. Samlingspladser finder vi ogsaa i *Tinghøj*, hvor Øens Ting afholdtes, i *Dansebjerg* og *Danseholm*, hvor Dansefesterne foregik i fri Natur. Om de indhegnede Vange erindres vi ved Navnene paa Leddene: *Ledager*, *Vangeled*, *Ledspjæld* og *Skimmellaage*.

Ældre Tidens huslige Sysler finder ogsaa Udtryk: *Blegdam*, *Lovkilde* (af *Lov*, »Vand til Brygning«), *Bagetruget* og *Ølkarret*. Haandværkere nævnes der ikke saa mange af, vistnok kun *Mølleren*, *Smeden*, *Skræderen*, *Skomageren* (*Suderen*,

Skusteren) og *Fiskeren*. Men paa en Ø som Samsø har der vel heller ikke været saa mange Slags Haandværkere.

Dette kan sikkert være tilstrækkeligt til at vise lidt om Stednavnestoffets kulturhistoriske Indhold.

Skal vi til sidst trække Linjerne lidt skarpere op, vil Stednavneproblemet forme sig omtrent paa følgende Maade.

Stednavneforskningens Resultater er af Betydning for de lokalhistoriske Forskning, men Forskningen kan, i hvert Fald ikke for de ældre Stednavne, Landsbynavnenes, Vedkommende drives med tilstrækkeligt Udbytte uden særlige Forkundskaber, hvorimod det vil være muligt at udrette mere paa Natur- og Marknavnenes, Gaard- og Husnavnenes Omraade.

Stednavneforskningen er et Omraade, hvor det paa Grund af Materialets Omfang og Vanskelighederne ved det Tilvejebringelse er næsten umuligt for Enkeltmand at udrette tilstrækkeligt. Et Hundrede Forskere, der arbejder hver for sig, vil næppe naa saa langt som ti, der arbejder i Fællesskab efter bestemte Planer. Stednavneforskningen er derfor et Omraade, der egner sig for kollektivt Arbejde, Andelsvirksomhed, om man vil, og paa denne Maade er den ogsaa blevet organiseret i mange Lande. Herhjemme er Sagen taget op i 1910 ved Nedsættelsen af Stednavneudvalget, der har iværksat omfattende Indsamlinger af Materiale og paabegyndt Udgivelsen i bearbejdet Stand; i 1922 udkom *Samsøs Stednavne*, i Aar udsendes *Frederiksborg Amts Stednavne*, der efter Overenskomst med Historisk Samfund for Frederiksborg Amt tillige leveres dets Medlemmer som Aarhøg; til Udgivelse forberedes *Sønderjyllands Stednavne*. Efterhaanden skulde lignende Udgaver af de øvrige Landsdeles Stednavne kunne udgives, men det vil tage mange Aar.

Foruden Navnesamlinger fra hele det nuværende Danmark besidder Udvalget ogsaa Samlinger fra Skaane, Halland og Blekinge samt Sydslesvig, og en Afdeling med Navne fra Danelagen og Normandiet er grundlagt i 1928. Til Udvalget er knyttet flere Filologer og Historikere, som er specielt uddannede gennem længere Tids Virksomhed ved Udvalget. Indsamlingen af Navne-

stof foregaar dog i meget stort Omfang med Bistand af stedlige Meddelere. Over 1200 Indsamlere har i de sidste 7 Aar arbejdet for Udvalget og indsendt Optegnelser fra mere end 1000 Sogne, fra de fleste større Skovdistrikter og fra mange af vore større Farvande, men endnu er der betydelige ubehandlede Omraader tilbage. Der er Brug for Producenter i Andelsvirksomheden. Jeg har stærkt anbefalet Lokalhistorikerne Natur- og Marknavnene som Studieæmne og haaber, at de i nogen Grad vil tage Virksomheden op, saaledes at efterhaanden ogsaa de Egne, hvor der ikke hidtil er blevet udrettet noget, kan blive draget ind i Undersøgelserne, til Supplering af det allerede udførte Arbejde. Naturligvis vil Stednavneudvalget sætte stor Pris paa at blive delagtig i Resultaterne, f. Eks. ved at erholde en Afskrift af det indsamlede Materiale, men det staar Indsamleren frit for selv at benytte det i sine lokalhistoriske Studier og at udgive Afhandlinger om det. Udvalget er til enhver Tid til Rede med Vejledning i Optegnelsen, og udleverer gratis Sognekort til dette Brug. Som Eksempler paa gode Afhandlinger, der er fremkommet i Forbindelse med Optegnelser for Stednavneudvalget, skal nævnes: *Aug. F. Schmidt, Skanderup Sogns Stednavne*, i Aarbog for Ribe Amt, og *A. Kjølbjerg, Lødderup Sogns Stednavne*, i Historisk Aarbog for Mors. Saadanne Artikler burde Amtsaarbøgerne bringe mange flere af, for der er i Virkeligheden en ganske overordentlig stor Interesse for disse Spørgsmaal blandt Samfundenes Medlemmer. Artiklerne bør skrives af dem, der personlig har foretaget Indsamlingen og er indlevede i de stedlige Forhold og fortrolige med den stedlige Tradition. Naturligvis er det ikke min Mening, at Aarbøgerne skal fyldes med Stednavneafhandlinger; der er jo mange andre Ting, der skal have Plads. Men efter at have set de ca. 1200 Indberetninger, der allerede foreligger, er jeg klar over de Muligheder, Sagen rummer, og anbefaler Redaktionerne at overveje den med Velvilje, og opmuntre Lokalhistorikerne til at tage den op.

OVERSIGT OVER PERSONHISTORISK LITTERATUR I 1927.

Redaktionen af »Fortid og Nutid« har anmodet mig om i Tidsskriftet at skrive Oversigter over personhistorisk Litteratur i Lighed med de i Tidsskriftets 7. B. 2. H. givne over topografisk og folkløstisk Litteratur. Idet jeg efterkommer Redaktionens Ønske, maa jeg fremsætte følgende orienterende Bemærkninger til Forstaaelse af Oversigtens Begrænsning o. a. m.

Der fremkommer mellem Aar og Dag saa megen Litteratur, der, baade med og uden lidt god Vilje, kan henføres under Personhistoriens Omraade. Der fejres jo saa at sige ikke et Jubilæum, hvad enten det nu er en Bank, en Sparekasse, en Stump Jernbane eller en Brugsforening, der fylder 25 Aar eller mere, sommetider ogsaa mindre, i vor paa Jubilæer saa rige Tid, uden at Begivenheden celebreres med Udgivelsen af et Jubilæumsskrift, og saa godt som alle disse Publikationer indeholder Personhistorie. At tage alle disse Lejlighedsskrifter med i Oversigten lader sig ikke gøre. Paa lignende Maade indeholder en Mængde andre mellem Aar og Dag udkommende Bøger et eller andet af Interesse for Personhistorikeren, selv om Bøgerne ellers iøvrigt intet som helst har med Personhistorie at gøre. Saadanne Bøger er, paa ganske enkelte Undtagelser nær, heller ikke medtagne i Oversigten. Undtagelserne skyldes de rene Tilfældigheder, at Bøgerne hændelsesvis er komne mig for Øje, og at jeg har fundet det personhistoriske Stof værd at omtale.

Som Hovedregel gælder det da, at Oversigten kun omfatter Bøger og Afhandlinger, der indenfor Folkebibliotekernes Decimal-klassedeling har deres Plads i Gruppe 99: Personhistorie. Men ogsaa denne Gruppe Bøger har jeg i Oversigten maattet indskrænke, fordi der hvert Aar fremkommer en Del personhistoriske og genealogiske Skrifter, der er forsynede med Paategningen: Trykt som Manuskript, hvorved Udg. eller Forf. har villet tilkendegive, at Bøgerne kun er bestemt for en snevrere Kreds, og at de ikke ønskes gjort til Genstand for offentlig Omtale. Da Redaktionen af »Fortid og Nutid« har ønsket, at Oversigten skulde have Karakter af Kritik, har jeg ikke ment mig berettiget til at omtale saadanne Skrifter. En enkelt Undtagelse har jeg, som det vil ses af Oversigten, dog fundet mig beføjet til at gøre.

Desuden har jeg ikke i Oversigten omtalt adskillige Artikler i Amtsaarbøgerne, naar de ikke har Interesse for en større Kreds.

De efterhaanden talrige Erindringer fra Krigsaarene, mindre prominente Folks Dagbogsoptegnelser o. a. m. har jeg saaledes ment mig berettiget til at forbigaa, saa meget mere som de ofte er omtalt i Oversigten over Litteratur vedrørende Almuekultur og Folkeminder, hvor de vel ogsaa nærmest maa høre hjemme, ganske uanset at Memoirlitteratur hører hjemme under Personhistorie. Da Redaktionen, som sagt, har ønsket, at Oversigten skal have Karakter af Kritik og ikke være en blot og bar Oprensning af Bogtitler, føler jeg mig, nu da jeg nævner disse Bidrag til Amtsaarbøgerne, beføjet til at bemærke, at Aarbøgernes Redaktioner altfor ofte giver Plads for meget ganske overflødig Stof. Som Eksempel herpaa skal jeg nævne en stor Artikel, ikke mindre end 72 Sider, i »Hardsyssels Aarvog« *»Af en Landsbylærers Dagbog«*. Selv om disse Dagbogsoptegnelser ikke kan frakendes en vis Interesse, for saa vidt som de giver et godt Billede, omend kun af lokalhistorisk Interesse, af deres Forfatter, saa lægger de dog altfor stort Beslag paa kostbar Plads, end forsvarligt er. Optegnelser om Vejr og Vind — se f. Eks. 21. Juli 1872: Ualmindelig varmt Vejr og Hede, og 31. Oktober s. A.: Vedvarende Tordenvejr med Storm og Regn, — har dog neppe nogen som helst Interesse. Alle saadanne Overflødigheder kan formentlig kun trætte Læserne, og de gør neppe Amtsaarbøgernes Opgave: at gøre Folk interesserede i historisk Læsning, nogen Gavn. Det maa og bør være Aarbøgernes Opgave at fremskaffe godt og interessant Stof, — jeg indrømmer, at det kan være meget vanskeligt, — og adskillige Bidrag som det her omtalte er ingenlunde uegnede, men Beskærerkniven bruges desværre altfor lidt.

M. H. t. Anmeldelse af genealogiske Arbejder ønsker jeg at bemærke følgende. En Genealogi bør være et Dokument, der kan holde overfor enhver Prøve. Hver enkelt Dato, der meddeles, bør være fastslaaet ved Kildeundersøgelse, og Kilden bør være anført. Heraf følger ogsaa, at der ved hver Dato bør være anført, hvor den paagældende Begivenhed, Fødsel, Vielse, Død, har fundet Sted. Kan dette ikke anføres, maa Grundene hertil angives. Et genealogisk Arbejde, der ikke opfylder disse elementære Regler, er saa godt som uden Værd. Dette er desværre langt fra, som det vil fremgaa af Oversigten, gaaet op for de fleste, der forsøger sig paa Genealogiens vanskelige Felt, men disse bør vide, at det ikke er enhver beskaaret at kunne udarbejde en Genealogi. Hertil kræves baade Teknik og Kendskab til Kilder, og begge Dele kan kun erhverves gennem aarelangt, energisk Arbejde. De fleste Genealogier, der ikke netop er udarbejdede

af Folk, der har erhvervet sig disse Kundskaber, er byggede paa Familiemeddelelser. Ak, intet er upaalideligere, og derfor bliver de Stamtavler, der er byggede paa dette løse Grundlag, kun Makværker, og burde vel egentlig slet ikke skænkes nogen Opmærksomhed her. Naar det alligevel sker, er Grunden, at de haarde Ord maaske kunde bane Vejen for en bedre Forstaaelse af Genealogens meget ofte vanskelige og slidsomme Arbejde.

Endnu bemærkes, at jeg selvfølgelig ikke har kunnet paatage mig at efterprøve enkelte Data, og Anmeldelserne gælder da ogsaa kun Arbejdernes tekniske Udførelse, men ikke deres større eller mindre Paalidelighed.

Palle Rosenkrantz har med et nyt, tredie, Bind fortsat sine Erindringer, »*Billeder fra min Barndom*«, 1916, og »*Junkerdrømme*«, og nu »*Tre Aar paa Herlufsholm*«. Titlen er i nogen Grad misvisende, idet Bogens sidste halvhundrede Sider af ca. 200 omhandler det sidste Skoleaar, ikke paa Herlufsholm, men i Borgerdydskolen i København. Desuden har han i 1927 udgivet »*Tredive Aar paa det danske Parnas*«, der vel ogsaa maa betragtes som et Bind Erindringer, selv om den ikke, som de tre førstnævnte, betegnes som saadan i den Fortegnelse over hans Arbejder, 337 i Tallet, der ledsager den sidstnævnte Bog. Palle Rosenkrantz's saa ofte manifesterede personhistoriske Interesser træder ogsaa tydeligt frem i de to nyudkomne Bøger, navnlig dog i »*Tre Aar paa Herlufsholm*«, hvor han tegner livfulde, ogsaa ofte skarpe og vittige, Portrætter af Lærerne paa Herlufsholm. Billederne er ikke altid smigrende for de portrætterede, navnlig er Billedet af »*Møvsen*«, Overlærer S. T. Kielsen, meget lidt flatteret, og dog dukker der ikke sjældent Antydninger frem, der tyder paa, at Forf. inderst inde har Forstaaelse af og en vis Sympati for denne gamle, forbenede Lektieterper. Overhovedet er det Terperiet, Forf. stærkest drager til Felts imod, denne forfærdelige Tvang, der har været hele hans stærkt levende, og ikke netop flittige Natur imod. Trods de mørke Toner, som denne Tvang lagde over de tre Aar paa Herlufsholm, lyser der fra hvert Blad en levende Kærlighed til den prægtige gamle Skole ved Susaens glidende Strøm. Bogen er et meget fornøjeligt Bidrag til Skoleundervisningens Historie for blot en fyrretyve Aar siden.

»*Tredive Aar paa det danske Parnas*« fortæller om Forf.s ikke altid lette Livsvej som dansk Forfatter. »Den meget skrivende Baron«; jfr. det ovennævnte Tal paa hans Værker, smaa og store, Avisartikler og Bøger, giver ret detaljerede Oplysninger om, hvor meget, eller rettere hvor lidt, selv en Forfatter, der er saa læst som Rosenkrantz, kan bringe det til, naar han udelukkende

er henvist til at leve af sin Pen, er ikke uden Værdi. Forf. trætter ikke Læseren med udførlige Skildringer, men henkaster i flygtige, levende Rids sine forskellige Arbejders Forhistorie, fortæller om sin Strid, ofte om Sejr, men ogsaa ofte om Nederlag. Let og meget fornøjeligt skrevet, i ægte Rosenkrantz'sk Stil, med skarpe Hug til højre og venstre, ofte bidende vittig, er Bogen et godt Bidrag til vor Tids Litteraturhistorie.

Biskop i Viborg *Johs. Gøtzsche* har i »*Frederik Zeuthen. Et Livsbillede*« skrevet en meget smuk Biografi af Præsten Frederik Zeuthen, 1837—1915, i væsentlig Grad bygget paa dennes efterladte Breve til Hjemmet, til Broderen, Professor H. G. Zeuthen, og til Vennen Pastor Baumann samt endelig paa Z.s egne Optegnelser. Efter først at have givet en, med fyldige Kildehenvisninger forsynet, ret indgaaende og værdifuld Skildring af Z.s Forældre, Dr. phil. F. L. B. Zeuthen, død 1874 som Sognepræst til Michaelis i Fredericia, i hvilket Embede Sønnen fulgte ham i 1895, og Magdalene Laub, skildrer Forf. Z.s Liv fra Fødsel til Død. Efter en Omtale af Skoleaarene i Sorø, hvorfra Z. blev Student i 1857, behandles Deltagelsen i Felittoget 1864, og dette er ikke Bogens ubetydeligste Afsnit. Gennem Z.s egne Optegnelser og gennem hans Breve faar man et levende Indtryk af, hvor stærkt Krigens Grusomhed har grebet den religiøse Mand, der synes, at det er saa svært at være et kristent Menneske og Soldat paa samme Tid og forstaar, at hvis han skal blive Soldat til Gavns, maa han først til Gavns være kristen. Gennem Brevene til Forældrene faar Læseren et stærkt Indblik i den trykkede Stemning, der i Dagene før Stormen paa Dybbøl herskede blandt Soldaterne, og 21. April skriver Z., at det var en Skam, at Stillingen ikke var blevet rømmet to Dage før Stormen, da det dog var indlysende for alle, at Stillingen ikke kunde holdes, og meget Myrderi vilde være blevet undgaaet. Af Z.s Forhold og Tilknnytning til Indre Mission gennem Vilh. Becks Forkyndelse, — »Jeg er forelsket i Beck«, skriver Z. i 1870 efter at have hørt denne prædike, — giver Bogen en udmærket Skildring, men først og sidst er det den helt igennem ædruelige og dog saa hjertevarme Skildring af Mennesket Zeuthen, der gør denne Bog til en af de bedste af Aarets Biografier.

En anden Præstebioграфи foreligger i Seminarieforstander *Stig Bredstrups* »*Jørgen Herman Monrad*«, Vartovs og Marmorkirkens meget afholdte Præst, død 1903. Det ligger fristende nær at sammenligne saavel de to Biografier som de to Præsteskikkelser, den ene Tilhænger af Indre Mission, den anden gennemtrængt af Grundtvigs Aand. En saadan Sammenligning hører dog

ikke hjemme her, og det skal derfor blot siges, at Zeuthen gennem Biskop Gøtzches Skildring træder mere levende frem for Læserne, end Monrad gør det. Maaske skyldes dette, at der til Skildringen af Zeuthen har foreligget et righoldigere Kildemateriale, Breve og Dagbogsoptegnelser, end der synes at have foreligget til Biografien af Monrad. Alligevel er Bogen om Monrad et godt Arbejde, der læses med Interesse.

Endnu en tredje Bog om en Præst har set Dagens Lys i 1927. I »*Hans Janus Kring*« har en Kreds af hans Venner samlet nogle Mindeblade om denne sympatiske Præstes kikkelse, f. 1875, d. 1926 som Præst i Stege. Som »Kirkeligt Samfund«s Sekretær fra 1918 til sin Død gjorde han et meget stort og paaskønnet Arbejde. Skønnest er Hustruens Beretning om Krings sidste Sygdom og Død, men iøvrigt er den beskedne lille Bog ikke blot et Vidnesbyrd om en dygtig og trofast Kirkens Tjener, men ogsaa om en god og trofast Ven for den store Vennekare, han erhvervede sig gennem sin Gerning, først i København, senere i Linnerup-Hammer, i Aale-Linnerup og tilsidst i Stege. Bogen indledes med nogle Meddelelser om Slægter af Navnet Kring, som Forf. afleder af gammeldansk kreng = snild, rask, træsk, paa jysk: fingernem, dygtig, næsvis, mundkræng, ordkræng.

I »Sønderjydske Aarbøger« offentliggøres et efterladt Manuskript af afdøde P. Andresen: »*Nicolaj Lavrentius Feilberg, Præst i Ullerup 1847—48, 1850—64*«. Naar Afhandlingen i en Fodnote af Redaktionen betegnes som en »Levnedstegning«, er dette ikke ganske korrekt, idet den fortrinsvis beskæftiger sig med en Skildring af Feilbergs Optræden som Præst i Ullerup, i hvilken Egenskab Forf. og da navnlig dennes Forældre har kendt ham, men kun i liden Grad beskæftiger sig med F.s Levned før 1847 og omtrent slet ikke med Tiden efter 1864 og til hans Død i 1883. Skildringen af Feilberg i Ulleruptiden er sympatisk og læseværdig og giver gode Bidrag til Belysning af det smukke Forhold, der bestod mellem Befolkningen paa Als og Ulleruppræsten, der levede sig saa stærkt ind i Befolkningens Forhold, at han helt og fuldt følte sig som Slesviger. Ogsaa om hans Forhold til General von Goeben, der gennem Samtaler med F. blev en bestemt Modstander af Slesvig-Holstenerne og særlig af Hertugens Politik, og som var stemt for en Deling af Slesvig fra Flensborg til Tønder, giver Afhandlingen gode, omend noget kortfattede Oplysninger. Man kunde have ønsket Afhandlingen uddybet saavel paa dette Punkt som paa flere andre, men maa, til Trods for at dette ikke er sket, anerkende den som et godt Bidrag til Belysning af F., denne djærve, kærnedanske og

viljestærke Mand, hvis Virksomhed faldt i de bevægede Aar før og efter Trearskrigen, og som evnede at erhverve sig hele Befolkningens, og da navnlig hans Sognebørns udelte Beundring, Højagtelse og Kærlighed. I en anden Artikel i samme Aarbog, »*Nogle Breve og Skrivelser til Biskop Jørgen Hansen*«, ved Pastor *H. F. Petersen*, Flensborg, møder vi alter *N. L. Feilberg* i tre Breve fra denne. Brevene er skrevne fra København i 1849, hvor *F.* opholdt sig efter i Oktober 1848 at være blevet afskediget af den provisoriske slesvig-holstenske Regering. De er et Led i en Serie af Breve, ialt 9, foranledigede af, at Præsterne *Fr. Petersen* i Notmark og *H. P. Schlaikier* i Asserballe i April 1848 var blevne suspenderede, fordi de formodedes at nære Sympatier for Hertugen af Augustenborg. Brevserien giver gode Bidrag til de vanskelige Forhold, der opstod i Sønderjylland ved Fjernelsen af Embedsmænd, der mistænktes for slesvig-holstenske Sympatier. Ligeledes i »Sønderjydske Aarbøger« fortæller *Dr. Th. O. Achelis* om »*Hvorledes Jørgen Boysen blev Sognepræst i Bøftoft*«, hvilket nærmest skyldtes en fredelig Overenskomst mellem ham og hans Medansøger, Fjerde Lektiehører ved Ribe Skole *Niels Rasmussen*. Begge havde de prædikeret for Menigheden og erholdt Kaldsbrev af Kaldsmændene. Sagen gik til retslig Paakendelse, og 2. December 1657 bestemte Retten, at Sagen skulde udsættes til bedre Tider, da Boysen ikke havde sine Papirer i Orden. To Dage senere forligtes Parterne, idet *Rasmussen* trak sig tilbage, og Boysen rejste til Middelfart, hvor han opnaaede Gyldenløves Ordre til Biskop *Kragelund* om at ordinere *B.*, hvilket skete 13. Januar 1658. Hvem der blev misfornøjet med dette Resultat, var hans Formands Datter, der havde haabet, at Faderens Efterfølger vilde ægte hende. Da dette ikke skete, forlod hun Præstegaarden i Vrede og tog Embedets Bøger med sig, Hun glemte dog Kirkeregnskabsbogen fra 1609, og denne var saaledes det eneste af Arkivet, der undgik Ødelæggelse, da hele det øvrige gik op i Luer med den Bondegaard, i hvilken hun havde giftet sig ind.

I samme Aarbog skriver *Carsten Petersen* om »*Billedskæreren Hans Dreyer*, f. 1572, d. 1653. Fraregnet en Oversættelse af Ligprædikenens Personalialia, der iøvrigt tidligere har været meddelt i »*Fra Arkiv og Museum*«, falder Afhandlingen udenfor denne Oversigts Rammer, idet dens Formaal er at søge de forskellige Arbejder, der, med større eller mindre Ret, tillægges *Hans Dreyer*, bestemt.

Endelig bringer »Sønderjydske Aarbøger« en Artikel af Sognepræst *L. Vesten* i Sulsted om »*Præsterne Boëtius i Vilstrup*«.

Der har m. H. t. Præsterækkerne i Haderslev Amt hersket en ikke ringe Forvirring, navnlig naturligvis for ældre Tids Vedkommende, og selv om nyere Forskninger i nogen Maade har raadet Bod herpaa, er dog alt endnu ikke i Orden. Værst har Forholdene været i Vilstrup, saa slemme, at de moderne Forskere indtil nu stiltiende er gaaet uden om dette Sogn. Det er da Pastor Vestens Fortjeneste, at han nu tager dette Sogns ældre Præstehistorie op til Behandling og søger at sprede Lys over nogle af de mest dunkle Punkter. Til Præsteslægten Boëtius eller Boye, der beklædte Vilstrup Præstekald fra o. 1524 til 1650, hørte den i Sønderjyllands Præstehistorie bekendte og flere Steder ret udførligt omtalte (Biogr. Lex., Kirkehist. Saml. og Rørdams Universitetshistorie) Jørgen Boye, d. 1569. Den lille Afhandling er godt skrevet og læses med Glæde. Det maa ønskes, at det fra dansk Side hidtil saa lidet dyrkede Omraade, Sønderjyllands Præstehistorie, i Fremtiden maa finde flere gode Forskere.

I »Aarbøger udgivne af Historisk Samfund for Aarhus Stift« meddeler *Emanuel Sejr* et Supplement til de i forrige Aarvogivne Oplysninger om *Morten Børup*, idet han, grundet paa Meddelelser fra Bibliotekar Chr. Heilskov, paaviser, at Børups Fødested antagelig maa søges i Adslev Sogn, hvor der endnu i 1761 fandtes en »Børupgaard«, der da hørte under Skanderborg Rytterdistrikt.

Storgaard Pedersens Bidrag i »Hardsyssels Aarvog«: »*Smaating om Familien Krags Medlemmer her i Hardsyssel*« lover i sin Titel ikke mere, end det holder. Det er kun Smaatræk, og de synes at være ret tilfældigt samlede. Otto Krag til Voldbjerg er den af Familien, der skildres bedst, idet man dog faar et nogenlunde godt Billede af ham og da navnlig af hans Virksomhed i hans Hjemegn. Desværre er Afhandlingen i alt for ringe Grad forsynet med Kildehenvisninger, noget, der ikke blot gælder denne, men ogsaa adskillige andre Bidrag til Amtsaarbøgerne, saaledes *Fr. Møllers* i »Fra Himmerland og Kjær Herred« om »*Viffertsholm og dens Ejere*«, Slægterne Viffert, Kjærulff, Thestrup og Svanholm. Amtsaarbøgernes Bidragydere burde lægge sig paa Sinde, at et godt udarbejdet Kilderegister ikke blot bærer Vidnesbyrd om indgaaende Studier, men der er heller intet, som andre kan lære saa meget af, som netop af Kildeangivelser. Et Modstykke til de nævnte Afhandlinger danner Adjunkt *J. O. Arhnuungs* Afhandling i »Fra Københavns Amt«: »*Professor, Dr. theol. Niels Hemmingsens Alderdom i Røskilde*«, der, ikke mindst gennem sine Kildehenvisninger, ikke mindre end 140 til 32 Sider,

bærer Vidne om stor Grundighed og dybtgaaende Kildestudier. Afhandlingen hører til de bedste blandt de i Amtsarbejderne for 1927 bragte. Stoffet er behandlet systematisk og fremtræder i en meget let læselig Form. Forf. bringer adskilligt nyt frem om de residerende Kannikers Pligter og Opgaver. En lille Indvending: Forf. bør ikke det ene Sted skrive Brochenhus og det andet Sted Brockenhusz, naar Navnene ikke netop forekommer i citerede Skriftstykker. Navnet er Brockenhuus, og saaledes bør det skrives uden Hensyn til tidligere Tidens Forvanskninger. Men dette ganske uførtalt, er Arbejdet af en saa fremragende Art, at det oprigtigt maa ønskes, at der vil komme mere Stof frem af lignende Art i Amtsarbejderne.

Et andet lødigt Bidrag skyldes den i Aar afdøde Historiker, Generalløjtnant, Dr. phil. A. Tuxen, der i »Fra Frederiksborg Amt« har skrevet om: »Lorenz Tuxen«. Ridefogden paa Hørsholm, hvis Navn er saa nøje knyttet til Svenskekrigen, er flere Gange behandlet og har endog maattet tjene som Romanhelt. Det er dog først nu, at der gennem General Tuxens Afhandling foreligger en virkelig fyldestgørende, paa omfattende og indgaaende Kildestudier bygget Biografi af Lorenz Tuxen. Afhandlingen gør udtømmende Rede for T.s Herkomst og Familieforhold, for hans økonomiske Omstændigheder og for hans hele Forhold saavel i det bevægede Tidsrum, i hvilket han med Klogskab og Dygtighed tjente sit høje Herskab og sit Fædreland, som i Fredens Dage. Afhandlingen bærer Vidne om sin Forf.s store Belæstethed, hans store Teknik, Kendskab til Kilderne og Evne til at trænge til Bunds i sit Emne samt om hans store Fremstillingsevne. Afhandlingen hører til Tuxens bedste og er en Pryd for den Aarvog, der har faaet Æren at offentliggøre den.

Højskolelærer J. P. Jensen i Høng har i »Fra Holbæk Amt« under Titlen »Tscherning og Svinningekredsen 1849—1866« givet en, væsentligst paa hidtil utrykte Breve, bygget Skildring af A. F. Tschernings Forhold til sine Vælgere. De fleste af Brevene er rettede til Arvefæster i Kundby Jens Gregersen, der havde været Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling som Repræsentant for Holbæk Amts 2. Distr., valgt med $\frac{7}{8}$ af de afgivne Stemmer, men ikke ønskede at tage mod Valg til Rigsdagen og i Stedet henviste til T. Brevene er skrevne i Tiden fra 28. Aug. 1849 til 3. Aug. 1866, altsaa lige til Afslutningen af T.s Deltagelse i det politiske Liv, men det fremgaar af en Note, at Brevvekslingen med Gregersen fortsattes lige til 1874, og en Offentliggørelse af Brevene fra dette Tidsrum stilles i Udsigt. Selv om de meddelte Breve vel ikke giver nye Bidrag til Belysning af T.s Per-

sonlighed, er Offentliggørelsen fuldt berettiget, idet de viser det hjertelige og fortrolige Forhold, der gennem Aarene kom til at bestaa mellem T. og hans Vælgere, og da særlig mellem ham og deres stedlige Fører, Jens Gregersen. Interessant er den skarpe Udtalelse i det sidst meddelte Brev, hvori T. meddeler, at han har nedlagt sit Rigsdagsmandat, efter at Grundloven af 1866 er blevet stadfæstet: »Jeg har holdt mit Ord, ikke at ville deltage som Medlem i en Repræsentation, hvis Grundsætning er af en saa slet Natur, som den, der er nedlagt i den ny Forfatning, ved hvilken Pengegriskhed, Egennytte, Lykkefjæs osv. ere udsete til at give politiske Forrettigheder, hvor Folket, det politiske Folk, er opløst og adspiltet i forskellige Klasser til Erindring om deres forskelligartede Interesser.«

Samme Forfatter har under Titlen »*Sjællandsk Bondeliv*. Slægtshistorier, Optegnelser og Minder fra Sydsjælland« udgivet et lille Skrift, 154 Sider, trykt som Manuskript og tilegnet Jubilæaren Gaardejer Hans Larsen i Lundby i Anledning af hans 70aarige Fødselsdag den 23. Maj 1927. Ved Betegnelsen »Trykt som Manuskript« har det antagelig været Forf.s Mening at unddrage Skriftet offentlig Omtale. Da Bogen imidlertid er saa god, langt bedre end mange af de Lejlighedsskrifter, der udkommer mellem Aar og Dag uden at være forsynede med den nævnte Forbudspaategning, vil Forf. forhaabentlig tilgive, at den alligevel nævnes her. I Indledningen fremdrager Forf. Minder fra Bondefrigørelsestidens Begyndelse, Gentoftebonden Hans Jensens lille Bog fra 1771: »Brev fra Hans Jensen, Selvejrbonde paa det Bernstorffske Gods, til sine Landsmænd, de øvrige danske Bønder, om de nyere Indretninger til Landvæsenets Forbedringer i Danmark«, om Jordfællesskabets Ophævelse i Raabylille paa Møn 1770 og om Præsten C. L. Børresens i 1836 paabegyndte Blad »Den danske Bondeven«. I næste Afsnit »Et Kapitel af Bondebevægelsens Historie« fortælles om Bonderøret i Kundby, Holbæk Amt, og i Lundby, Præstø Amt, hvor Førerne var hhv. den ovenfor omtalte »støtte og kloge« Jens Gregersen og Fæstehusmanden Peder Hansen. Meget morsomt fortælles om de to Føreres Møde i 1844, da Peder Hansen efterkom en Indbydelse fra en Række Gaardmænd i Kundby, hvoriblandt Jens Gregersen. Rejsen til Kundby blev Indledningen til den lange Række Rejser, Peder Hansen i de følgende Aar foretog i Holbæk Amt. Saaledes talte han 30. Juni 1845 ved den første store sjællandske Folkefest i Ulkestrup Bakker, hvor 8—10,000 Mennesker var til Stede. Talen er gengivet i Bogen. Ogsaa Oprettelsen af Præstø Amts Landkommunalforening i 1843, blandt hvis Stiftere P. H. var,

og hvis første Sekretær han var, ligesom i det hele Bondebevægelsen, saaledes ogsaa Stiftelsen af Lundby Læseselskab, omtales ret indgaaende, og man faar gennem Skildringen et godt Kendskab til P. H.s Liv og Virksomhed. Ogsaa om Præster og Degne i Lundby bringer Bogen Meddelelser, men disse giver intet nyt. Bogens sidste større Afsnit »Bidrag til en Bondegaards og en Bondeslægts Historie« er et meget smukt Vidnesbyrd om, hvad der kan fremskaffes og fortælles om en jævn Slægt, der har fostret en Række gode Mænd, saaledes den indenfor sjællandsk Landbrug kendte Gaardejer Hans Larsen til »Løvelændegaard«, hvis Gaardbrug omtales udførligt i Krarup og Tuxens Bog »Beskrivelse af Landbrugets Udvikling paa Sjælland fra 1835 til 1900«. Da Bogen somt sagt er trykt som Manuskript, skal der intet bemærkes her om den tekniske Udførelse af Stamtavlen.

Proprietær F. Hjort skriver i »Aarbog for historisk Samfund for Odense og Assens Amter« »Lidt om Professor Rasmus Nyerup og hans Slægt«. Den biografiske Skildring af Nyerup bringer kun lidet nyt, men er ret læseværdig. Naar Forf. skriver, at N. »var præget af Rationalismen, hvilken Retning han desværre aldrig forlod«, og udtaler, at man tør tro, »at Gud naadig afbrød hans gejstlige Vej«, saa er dette utilstedeligt i en historisk Afhandling. Uagtet det falder udenfor denne Oversigt, kan jeg ikke modstaa Fristelsen til at citere nogle Linier af samme Forf. i en Anmeldelse i samme Aarbog af Anna Lincks Bog om J. P. Jacobsen. »Det er trist at genopfriske denne sjældne og godt begavede unge Mands Liv, der endte saa tidligt (38 Aar), og de sidste 15 Aar var plaget af baade legemlig Svaghed og aandelige Forvildelser. Thi Jacobsen var jo en af vore allerførste Darwinister, og trods indtrængende og alvorlige Advarsler fra gode Venner blev han dog ved at leve i — og døde i denne Livsopfattelse«. Moraliseren er ikke Historikerens Opgave.

I *Skovrider Rosthøj, Oremandsgaard*«, »Aarbog for historisk Samfund for Præstø Amt«, tegner Gaardejer Hans Hansen et smukt Billede af en af Skyttesagens og Husflidssagens Pioner i Danmark, og i samme Aarbog skriver Arkivar i Rigsarkivet E. Marquard nogle Mindeord om Frede Bojsen og vurderer navnlig dennes betydelige Indsats som Møns Historiker.

Den i December i Fjor afdøde Pastor Richter i Vejen har i »Fra Ribe Amt« skrevet om »Jægermesteren paa Kærgaard«, d. e. Andreas Charles Teilmann, f. 1785, d. 1852 som fhv. Toldinspektør i Vestindien og Hofjægermester. T.s brogede og vildsomme Livsvej er tidligere behandlet i »Fra Ribe Amt«, men denne Fremstilling giver, som Richter bemærker, »kun en enkelt, ganske vist

meget iøjnefaldende og fremtrædende Egenskab hos ham: hans umættelige Jagtlyst og hans Forsømmelighed som Landmand«. Richter har bygget sin Skildring af T. paa en Række af dennes efterladte Dagbøger, og det Billede R. her giver af Mennesket, Jægeren og Naturelskeren, ofte gennem ret udførlige Citater af Dagbøgerne, er unægtelig betydeligt mere tiltalende end det tidligere givne. Forf. slutter, efter at have karakteriseret T. som en meget sammensat Natur af særdeles uensartet Støbning, sin Skildring med følgende Ord: »Snart den sorgløse muntre Svend, der ikke lader sig overvælde af Pengesorger, snart den tungsindige Grubler, der længes til Fortvivlelse efter sin afdøde Hustru; snart den plumpe, hensynsløse Jægersmand, der med Bøssen paa Nakken og med de tunge Jagtstøvler travet omkring paa Heder og Moser, snart den fejende Balkavaler i de høje Sale og den begejstrede Elsker af Kunstens Herligheder, — lige stærkt med i det altsammen og under alle Himmelstrøg. Kort sagt: en Friluftsnatur, et Stemningsmenneske med en Undergrund af varm Kærlighed til Danmark, hvad enten han syslede med Minderne fra dets fjerne Fortidsdage, eller hans Tanker var vendt mod dets faretruende Nutid. Dette skulde da gerne være hans Eftermæle.« — Disse smukke Ord er ikke blot hidsat som det Resultat, Forf. naar til gennem sin Skildring af T., men ogsaa som en lille Prøve paa den gode og kønne Stil, i hvilken Richter formaaede at klæde sit mangeaarige og flittige Forfatterskab. Med Vemod tænker man paa, at man ikke mere skal se nyt fra hans Pen.

To sønderjydske Førere har i 1927 fundet deres Historie-skrivere, idet *Hans Kau* i Anledning af 60 Aaret for Krügers og Ahlmanns Optræden i Berlin i Foraaret 1867 har skrevet en lille Bog »*Sønderjyden Nicolaj Peter Ahlmann*« og *Kai Edvard Larsen* »*En sønderjydske Høvdning. Jacob Peter Reimers*«. Man maa med oprigtig Glæde hilse disse to Bøger og haabe, at de maa blive læst med aabent Sind af vor Ungdom. Sønderjyllands Historie mellem 1863 og 1920 er desværre kun i liden Grad kendt af Ungdommen, der egentlig kun kender H. P. Hanssens Navn og de berømte Ord »Vi er Danske, vi ville forblive Danske, vi ville behandles som Danske og det efter Folkerettens Forskrifter«, de Ord, som Krüger udtalte, men som Ahlmann, hvad der er mindre kendt, havde lagt ham i Munden. Bogen om Ahlmann er, saavel i Omfang som i Betydning, den mindste af de to Bøger, ikke mindst fordi A.s politiske Virksomhed, hvor betydelig den end var, strakte sig over et forholdsvis kort Spand af Aar, fra 1866 til 1875, medens Reimers, omend i sine sidste Aar

stærkt svækket af Alderdommen, oplevede Genforeningen med Moderlandet. Ahlmann, der i Forbindelse med Krüger, men, paa Grund af sin stille, tilbageholdende og beskedne Natur, noget fordunklet af denne, var Repræsentanten paa Tinge, medens Reimers var Agitatoren, der gjorde det store forberedende Arbejde i Marken, ildnende, opflammende, altid paa Vagt, — den betydeligste Agitator efter 1864, har H. P. Hanssen kaldt ham. Bogen om Ahlmann optages for en stor Del af Citater af hans og Krügers Taler, og Forf. kommer ikke i større Grad ind paa Ahlmanns Personlighed. Bogen om Reimers er skrevet med stor Varme og giver en udmærket Skildring af Reimers, Manden, »der ikke førte og ledede ved Hjælp af store Fagter, men førte og ildnede ved sit Eksempel, rev alle med sig ved en Nidkærlighed, der udsprang af et levende Haab om Genforening med Danmark«, (Andreas Graus Forord til Bogen). De to Bøger er meget forskellige, Bogen om Ahlmann mere nøgternt vurderende, Bogen om Reimers besjælet af Forstaaelse, Beundring og Kærlighed, men de er begge værdifulde Bidrag, ikke blot til Sønderjyllands Historie i Trængselstiden, men ogsaa til vor biografiske Litteratur.

I »*Thomas Olesen Løkken. En dansk Folkelivsskildrer*« har *Jørgen Bukdahl* i Afsnittet »Biografi og Begyndelse« skrevet om den ejendommelige Forfatters Slægt paa fædrene og mødrene Side, om hans Barndom og hans Trængselsaar, indtil han i en Alder af 43 Aar og efter 35 Aars Slid og Stræb vandt Anerkendelse som Forfatter. Bogens øvrige Kapitler, der handler om Løkkens Værker, og hvori Forf. gennemgaar disse, finder Modellerne og Lighedspunkter i Løkkens eget Liv, falder noget udenfor en personhistorisk Bedømmelse.

Den foreliggende, allerede ret righoldige Litteratur om Natalie Zahle er blevet forøget med et stateligt Bind »*Natalie Zahle til Minde 1827 — 1852 — 1927*«, udgivet af Bestyrelsen for den Skole, der bærer hendes Navn, og udsendt i Anledning af Hundreårsdagen for hendes Fødsel. Professor Edv. Lehmann har i det første Afsnit skrevet om Natalie Zahle selv, Frk. Martha Steinthal om hendes nærmeste Medarbejdere og Frk. Rigmor Grum om Skolens Lærerkræfter, medens de øvrige Bidragydere, — der er 16 ialt, — behandler Emner, der ligger udenfor denne Oversigts Omraade. Professor Lehmanns Skildring af Natalie Zahle er ikke alene skrevet med al den stilistiske Kunst, som denne Forf. raader over, og som gør Læsningen til en Glæde, men Skildringens Indhold staar fuldt ud paa Højde med dens Form. Frk. Steinthal omtaler i »Nærmeste Medarbejdere« navnlig den mest bekendte blandt disse, Frk. Henriette Skram, af

hvem hun giver et meget smukt Billede. Det tredje af de personhistoriske Bidrag til Bogen, »Lærerkrafterne«, er en, efter Tiltrædelsesaarene kronologisk ordnet, Fortegnelse over Lærere og Lærerinder ved Skolen. De Oplysninger, den giver, er dog kun meget kortfattede, og Afsnittet er, personhistorisk set, kun lidet værd.

Rektor ved Kolding højere Almenskole *G. Bruun* har i »*Seks Rektorer*« givet en Række Skildringer fra Kolding lærde Skole fra o. 1800 til Skolens Nedlæggelse i 1856. Bogen giver betydeligt mere, end dens Titel lover, idet den gennem Kapitler som Byen, Rektorresidensen, Skolens Styrelse og økonomiske Forhold, Undervisningens Art og Omfang og mange flere giver selve Skolens Historie i det nævnte Tidsrum. Lektor Tang Petersen har tidligere i sin »Kolding lærde Skoles Historie« givet fyldige personhistoriske Oplysninger om Skolens Rektorer, men ikke beskæftiget sig med Skolens indre Historie. Det er da dette Arbejde, Rektor Bruun har taget op, idet han i den foreliggende Bog giver et Billede af Skolens Forhold, ydre og indre, under de seks Rektorer, der stod i Spidsen for Skolen i det nævnte Tidsrum. Skildringen er bygget paa indgaaende Studier i Skolens efterladte Arkiv, suppleret med talrige andre, ogsaa trykte, Kilder, og Fremstillingen giver gode Bidrag til Tidens Skolevæsens Historie. Kapitlet »Pennalisme, Stontning, Drikkegilder, Disciplin, Prygl« giver adskillige Oplysninger om Skoledisciplines Forhold i ældre Tid. I selvstændige Afsnit om de seks Rektorer, Mathias Beck til 1809, Chr. Peter Thorlacius, 1809—17, Erik Gjørup Tauber, 1812—22, Peder Grib Fibiger, 1822—33, Johannes Grønlund, 1833—44, og Chr. Fr. Ingerslev, 1844—56, skildres Skolens Forhold gennem Tiden, dens vekslende Forfald og Opgang, alt afhængigt af den paagældende Leders Personlighed. Billederne af de nævnte Rektorer er godt tegnede, og man mærker, at Forf. ærligt har bestræbt sig for at skifte Sol og Vind lige. Interessantest er maaske Kapitlet »De Bjerregaardske Affærer«, der har sat sig stærke Spor i Skolens efterladte Korrespondanceprotokol, hvor Sagen fylder ca. 100 Sider. Striden varede i fem Aar og endte med begge Parters, Rektor Grønlunds og Mag. Bjerregaards, Afsked i 1844. Forf. giver en udmærket Fremstilling af Bjerregaards stridbare Karakter, der førte ham ind i en bitter Kamp baade mod Rektor og Medlærere, en Kamp, der gav Genlyd over hele Byen og stærkt bidrog til Skolens Forfald. Det er en god Bog, Rektor Bruun her har skrevet, en Bog, der paa-kalder Opmærksomhed ogsaa udover Personhistorikernes Kres. Kammerherreinde *Helga Stemann, f. Meldahl*, har udsendt

andet Bind af »*F. Meldahl og hans Venner*« omfattende Aarene 1854—58. Bogen er bygget paa Meldahls samtidige Optegnelser, hans Erindringer og paa Brevstof. Forfatterinden skriver i Forordet, at det ikke er let at skrive om sin Fader, idet Lys og Skygge ikke kan lægges paa samme Maade, som naar man taler om en fremmed. Hun har derfor valgt at forholde sig refererende overfor Emnet, og der er neppe nogen Grund for Læseren til at beklage sig over dette Standpunkt. En kritisk Vurdering har naturligvis sine store Fordele, naar Vurderingen foretages af en Kapacitet, men en klar Fremlæggelse af Stoffet for Læseren, saa at denne sættes i Stand til at danne sig en egen Mening, har ogsaa sine store Fordele, og det store Brev- og Optegnelserstof er i den foreliggende Bog gengivet i saa stor en Udstrækning, at Læseren selv bliver sat i Stand til at danne sig et Billede af Meldahl og hans Venner. Den største Del af Bogen omhandler M.s Rejser, og kun et halvthundrede Sider vedrører hans Ophold i Danmark i Aarene 1857—58. Bogen har Betydning ved det Bidrag, den giver til dansk Kunsthistorie i det 19. Aarhundredes Midte. M. hører vel ikke til Danmarks største Arkitekter, har kun i ringe Grad dannet Skole, men han har alligevel indtaget en høj Position, ikke mindst som Direktør for Akademiet, og præsteret værdifulde Arbejder som f. Eks. Blindeinstituttet, Marmorkirken og Genopførelsen af Frederiksborg, der stede vil sikre ham et smukt Navn. Bogen omhandler jo M.s Ungdomsaar, han var født 1827, og Bogen slutter altsaa ved hans 37. Aar, førend han endnu havde haft Lejlighed til at udøve sin Manddomsgerning. Med Interesse maa man imødesee Fortsættelsen, hvor Forf. vil lade M. selv fortælle om sit Arbejde med Frederiksborg og Marmorkirken.

Det er ikke blot en vanskelig Sag at skrive Biografier af nulevende Personer; det er ligesaa vanskeligt at bedømme saadanne Bøger og Afhandlinger. Som Regel vil Forf. være en Person, der er den biograferede venligt stemt, maaske endog hans særlig gode Ven, og alene af den Grund neppe i Stand til at se objektivt paa Skildringens Genstand. Og Bevidstheden om, at dette er Tilfældet, lægger selvfølgelig et meget stærkt Baand paa Anmelderen. I saadanne Arbejder findes neppe Antydning af, at Arbejdets Genstand overhovedet ejer en menneskelig Svaghed, og han fremtræder derfor i Biografien nærmest som en Engel, — hvad jo dog intet Menneske er. Alligevel kan saadanne Arbejder have deres Berettigelse, de maa blot behandles og læses med aarvaagen Kritik.

I »*En praktisk Idealist*« fortæller Bibliotekar *Erling Stensgård*

om Forlagsboghandler Chr. Eriksen, hvis Fordobling af Nobelprisen i 1922 til Fridtjof Nansen vakte saa stor Opsigt og Beundring. Bogens Værdi ligger ikke saa meget i Skildringen af Chr. Eriksen som Menneske, men mere i Fremstillingen af hans Virksomhed som Forlægger og Bladudgiver (Børnenes Bogsamling, Hus og Hjem o. m. a.). Bogen er livligt og morsomt skrevet, morsomst er vel egentlig Kapitlet om Eriksens Kamp for Modersmaalets Renhed.

Karl Christensen slutter sin Bog om »*Poul Bjerge*«, Højskolemanden fra Askov, med disse Ord: »Han skal kendes«. Det er dog ikke lykkedes Forf. at give en Skildring af Bjerge, saa at Læseren, naar han lægger Bogen til Side efter endt Læsning, kan sige, at nu kender han Poul Bjerge. Bogens bedste Del er Meddelelserne om Bjerges Forbindelse med A. D. Jørgensen, Bricka, Nutzhorn, H. F. Feilberg o. fl., men de citerede Breve giver bedre Bidrag til disse Mænds end til Poul Bjerges Karakteristik. Redegørelsen for B.s Forfattervirksomhed er ikke uden Værdi, og Bogen er, hvad der ikke plejer at være Reglen for den Slags Bøger, forsynet med en god Navnefortegnelse.

Anders Uhrskov traf i Sommeren 1925 under et seks Ugers Kurophold paa Gammel Skovridergaard ved Silkeborg den derværende Kurlæge Peder Christian Bjerregaard, og kom straks, som han siger, til at beundre ham. Bjerregaard døde i Februar Aaret efter, og Uhrskov har i Bogen »*Kurlæge P. C. Bjerregaard*« rejst ham et meget smukt Minde. Da Forf. kun har kendt B. i saa kort en Tid, har han naturligvis maattet søge Hjælp andet Steds, men han har desuden til Støtte haft forskellige Breve og Optegnelser. Interessantest er vel B.s egen detaillerede Skildring af den pinefulde Sygdom, der hele hans Manddomsliv plagede ham, en Ansigts-Neuralgi, der saa at sige aldrig lod ham i Fred og kun tillod ham ringe Søvn og Hvile, saa at han altid var træt, naar han gik til sit Arbejde. Meget smuk er Skildringen af B.s Forhold til Hustru og Børn, — der findes i Bogen et vidunderligt skønt Brev til Hustruen, — og smuk er Beskrivelsen af hans Forhold til Patienterne, hans store, næsten ubegrænsede Offervillighed og hans dybe Religiositet, der bragte ham saa vidt, at han af sit ganske Hjerte kunde takke sin Gud for sine Lidelser. Uhrskovs Bog aftvinger Læseren er dyb Beundring for denne Læge, der, selv plaget af uophørlig Sygdom og af Sorger i Hjemmet, Hustruens og to Sønners Død, dog formaaede stadig at hjælpe og trøste andre. Trods den store Beundring, Forf. nærer for B., er der i Bogen adskillig mere uhildet Karakterbedømmelse, end der som Regel findes i saadanne Biografier.

Forstanderen for det kgl. Vajsenhus *Chr. Ottesen*, der har udgivet »*Det kgl. Vajsenhus gennem to hundrede Aar*«, har heldigvis ikke fornægtet sine personhistoriske Interesser, idet han af Bogens ca. 350 Sider har helliget Personhistorien noget over 200. Paa disse Sider behandler han ikke blot Direktører, Kuratorer, Forstandere, Præster, Lærere og hele det underordnede Personale, men ogsaa Vajsenhusets Elever. Meget morsomt er det, at det, der har drevet Forf. til at gaa i Gang med dette store Arbejde, er en Ytring i et Skrift, der udkom efter Vajsenhusets Brand 1795, »at ingen nogensinde havde hørt, hvad Vajsenhusets Drengene var blevne til, de maatte derfor antages at føre en obskur Tilværelse«, en Ringeagt, som Smedemesteren i »Genboerne« ogsaa giver Udtryk for, naar han til Lars siger om dennes Arbejde, at det »kan jo enhver Vajsenhusdreng gøre efter«. Disse to Udtalelser bevirkede, at Forf. for 25 Aar siden tog sig for at undersøge, hvad Vajsenhusets Drengene »var blevne til«; og Resultatet blev ikke blot det glædelige, at Hovedparten af Drengene ikke alene gjorde Mesterstykke, men ogsaa paa anden Maade blev nyttige Borgere i Staten, men det førte ogsaa til, at Forf. har kunnet give os en »Etat« over Vajsenhusets Drengene. Formaalet med Undersøgelsen, at faa oplyst, hvad Drengene var blevet til, har medført, at disse er ordnede efter de Erhverv, som de kom ind i. Dette vilde der for saa vidt intet være at sige til, hvis blot Drengene var blevne medtaget i det ellers saa udmærkede Personregister, men dette er desværre ikke sket, og dette er Bogens store Fejl.

Byretsfuldmægtig *C. Petresch-Christensen* har gennem en Aarrække i Aamtsaarbøgerne meddelt de Relationer, der i 1735 i H. t. Forordn. af 25. Juni s. A. indsendtes til Regeringen om Købstædernes Tilstand, og har i »*Vejle Amts Aarbøger*« meddelt, hvad Relationerne fortæller om Kolding. Naar Relationerne omtales under denne Rubrik, er Grunden, at de bringer Specificationer over Købstædernes Indvaanere, delt klassevis i Militærpersoner, Geistlige, Civilbetjente, Køb- og Handlsmænd, Skippere og Baadsmænd, Privilegerede Personer, Haandværkere o. s. fr. De Oplysninger, som Relationerne giver om de enkelte Personers Forhold, navnlig da Ejendoms- og Formuesforhold, gør dem til en ikke uvigtig personhistorisk Kilde, og Udg. har ofte nedlagt et meget stort Arbejde i en Supplering af Relationernes Oplysninger. Skade kun, at Relationerne skal søges saa at sige i samtlige Aarbøger, hvad der naturligvis vanskeliggør Benyttelsen en Gang i Fremtiden. Det vilde have været ønskeligt, om disse Publikationer kunde have været fremstillet saaledes, at de, naar Udgivelsen var

sluttet, kunde have fremtraadt som en samlet Bog, men dette umuliggøres jo alene ved Amtsaarbøgernes forskellige Formater og Tryk.

Som ovenfor meddelt har Proprietær *F. Hjort* i »Aarbog for historisk Samfund for Odense og Assens Amter« skrevet »*Lidt om Professor Rasmus Nyerup og hans Slægt*«. Forf. er jo en søgt Genealog, der har udgivet flere Stamtavler, og den her meddelte Stamtavle over Nyerups Slægt bærer da ogsaa Præget af, at det ikke er første Gang, Forf. behandler et genealogisk Stof. Alligevel er det ikke behandlet helt tilfredsstillende, navnlig ikke ganske ensartet, og mangfoldige Steder mangler Kildeangivelser. Forf.s Betragtninger over Slægtens Degeneration, udtrykt i stor Stigning i Dødsfald i ung Alder, er ikke helt indlysende, idet Forf. netop undlader at anføre de mange tidlige Dødsfald »ligesom andre, i og for sig interessante Foreteelser i Slægten«. At bygge Ræsonnementer og Betragtninger paa Omstændigheder, der er udeladte i Arbejdet, er forkasteligt og minder nærmest om Sladder. Enhver Paastand i et historisk Arbejde maa kunne dokumenteres gennem dette.

Bertha Bache genfortæller i »*Billeder af Livet i en dansk Præstegaard*« dels ældre Slægtsmedlemmers Beretninger om hendes fædrene Slægt, der stammer fra Nordby paa Samsø, og fortæller Barndoms minder fra Græsted Præstegaard, alt pænt og underholdende, men uden større Værdi for en videre Kreds. Til Bogen er knyttet en Oversigtstavle over Efterkommere af Sognepræst til Jyderup og Holmstrup *Jens Assenius Bache, 1804—1881*, Købmand i Kalundborg *Rasmus Peter Bache, f. 1808*, og *Ane Bache, g. m. Mægler Omøe i Kalundborg*. Stamtavlerne er uhyre kortfattede og lider i fremtrædende Grad af Mangel paa Datoer og Aarstal.

Kommunelærer *P. C. Knudsen, Aalborg*, har i »*Slægten fra Søndergaard i Borris Sogn (Ringkøbing Amt) fra ca. 1680 til 1927*« behandlet sin fædrene Slægt. Forf. bemærker, at han for Tiden fra ca. 1680 til o. 1800 har skaffet sig Oplysninger fra Landsarkivet i Viborg, men desværre har han ikke stedfæstet de forskellige Begivenheder, ikke givet biografiske Oplysninger, og Navnefortegnelse mangler.

»*Stamtavle over Familien Pedersen fra Paradis i Ibsker Sogn, Bornholm*« falder i to Dele. Første Del omhandler de ældste Led, nemlig Stamfaderen *Peder Pedersen, f. 1772, d. 1842*, hans Fader, Bedstefader og Oldefader. Om denne Del, der er Bogens mindste, er kun godt at sige, idet Fremstillingen er bygget paa

Arkivundersøgelser. Anden Del, der altsaa omhandler Peder Pedersens Efterkommere, er af den sædvanlige Art, bygget paa Familiemeddelelser, uden Stedfæstelser og uden Navnefortegnelse. Bogen, der er meget pænt trykt, er forsynet med et Par Billeder af Gaarden. De kunde have været bedre.

Det var Immanuel Barfod, der i »Den falsterske Gejstligheds Personalhistorie« første Gang behandlede Familien Engberg, over hvilken der nu foreligger et nyt Arbejde »*Familien Engbergs Stamtavle. Efterkommere af Provst Jesper Jepsen Engberg, j. 1599, d. 1668*«, udarbejdet af A. og J. Engberg. Arbejdet hviler tildels paa Barfods Stamtavle, i nogen Grad paa Arkivundersøgelser, men i større Grad vistnok paa Familiemedlemmers Oplysninger. Ligesom de foran nævnte Arbejder savner dette næsten overalt Stedfæstelser, ligesom Navneregister mangler. Der er gjort en Del Tilløb til at give biografiske Oplysninger, men det er blevet herved. I Bogens sidste Del gives nogle Oplysninger om nogle af de i Familien indgiftede Familier, Zeuthen, Topp, Thestrup, Moth. Kilder mangler desværre adskillige Steder. Hvorfor dog ikke henvise til Giessings Jubellærere, naar Krøniken om Major Peder Jacobsen Topp fortælles? Generationsbetegnelsen er forfærdelig. Hvad mener man om at betegne en Person i Stamtavlen saaledes: A II B I C I D 3 E 3 F I G 2 H 3? Det er jo til at faa Hjernebetændelse af.

I »*Nørreby Skole gennem Hundrede Aar 1827—1927*« meddeles en Stamtavle over Efterkommere af Lars Nielsen Lund, f. 1800, d. 1868, Lærer ved Nørreby Skole fra 1827 og Hustru Helene Marie. Den er meget kortfattet, saa kortfattet, at den for indgiftede Personers Vedkommende kun anfører Efternavn. Ligesaa kortfattet er *Sv. Tr. Sveistrups »Stamtavle over den Sveistrupske Slægt*«, saa kortfattet endog, at det ikke nævnes, hvem Stamfaderen var gift med i første Ægteskab, uagtet dette ikke er helt uden Indflydelse paa Stamtavlen, idet der var fem Børn i Ægteskabet. Datoer mangler overalt, for Vielser endog Aarstal. Bestyrelsen for Klokke Ludvig Holger Kruses Familielegat har i H. t. Legatfundatsens § 8, hvorefter Stamtavlen skal suppleres hvert tyvende Aar, udsendt en ny Udgave af »*Stamtavle over Simon Carstensen Schiødts og Anna Kirstine Harboe's Efterkommere*«. Det er beklageligt, at en Legatbestyrelse, der har Midler til at udsende en godt udarbejdet Stamtavle, ja, der egentlig har Pligt hertil, da Stamtavlen dog skal benyttes som Dokumentation for Adkomstberettigelse, tager sig sin Opgave saa ubegribeligt let. Kildehenvisninger mangler komplet, i mange Tilfælde ogsaa Stedfæstelse af Begivenheder, ligesom Navneregister fattes.

Efter at have bæskæftiget sig med disse sørgelige Forsøg paa Genealogiens vanskelige Felt, er det en Lise at kunne nævne et Par virkelig gode Arbejder.

Den med Mellemrum stadig opdukkende »*Matfeldtske Arvesag*« har givet Direktør *Th. Hauch-Fausbøll* Anledning til i »*Vejle Amts Aarbøger*« at bringe en Genealogi over Arveladeren Erik Matfeldts fædrene Slægt, af hvilken der f. T. kun kendes en enkelt Linie. Den mødrene Slægt vides der kun meget lidt om, og Resultatet af Forf.s Undersøgelser er, at der endnu er meget langt igen, før man har Rede paa alle de Arvinger, der mulig kan melde sig en Gang for at faa Part i Arven, der i Fantasien har antaget Millionstørrelse. Sandheden er imidlertid den, som Forf. oplyser, at der paa Ceylon, hvor Arveladeren døde i 1811, eksisterer en Lov, hvorefter der ikke kan gøres Fordring paa Renter til et større Beløb end selve Hovedstolen. Da Arvelodden var paa 636 Pund, vil der nepe blive nogen større Kapital at hente hjem til Fordeling blandt de mange Arvinger, navnlig da Summen vil svinde meget stærkt, naar der først skal føres Sag paa Ceylon om den. Det vilde være ønskeligt, om Forf.s nøgterne Meddelelser om Sagen kunde virke beroligende paa alle de, der mener sig Arvinger til Formuen »i Maanen«, saa at Offentligheden ikke fremtidig skal ulejliges med dette Fantasifoster. — Stamtavlerne viser, at der er adskillige Personer af Familien, hvis Efterkommere ikke kendes, og at Slægten er spredt viden om. Selve Familien Matfeldt er forlængst uddød, men er paa Spindesiden fortsat i to Linier af Familien Flies, til hvis Genealogi Afhandlingen giver gode Bidrag.

Albert Fabritius har med »*Familien Wellmanns Stamtavle og tre Sødskende Wellmanns Ahnetavle*« leveret en Bog, der opfylder alle tekniske Krav, maaske endda mere, end der med Føje kan forlanges. Ikke blot anfører Forf. ofte Dødsaarsager, men ogsaa, naar Ligbrænding har fundet Sted, hvor Urnen er nedsat. Forf. har aabenbart ikke skyet nogen Anstrengelse for at gøre Arbejdet tilfredsstillende i enhver Henseende. Ahnetavlestudiet, der desværre saa sjældent ses at give sig Udslag i vor Litteratur, har sat en meget smuk Blomst i denne Bog. Der mangler kun tre af de 32 Ahner, og af de 64 kender Forf. de 42. Hver enkelt Dato er bilagt med Oplysninger om Kilder, og i mange Tilfælde er der yderligere tilvejebragt kortfattede Biografier. Bogen bringer et halvthundrede gode Portrætter, over hvilke der meddeles et særligt Kunstnerregister, samt en fyldestgørende Navnefortegnelse.

Bibliotekar *Josef Fischer*, der allerede forlængst har gjort sig

i høj Grad fortjent af den jødiske Genealogi i Danmark, har med »*Slægten Salomonsen (Nyborg)*« føjet et nyt Led til den allerede fra hans Haand foreliggende store Række af Slægtbøger over jødiske Familier, Eichel, Lazarus, Rée, Israel, Kalkar, Levin-Fredericia m. fl., og dokumenterer med dette nye Arbejde paany sin store Viden paa dette specielle Felt. Da Bogen gør Rede for alle Efterkommere saavel i Mands- som i Kvindeliniér, saavidt de har kunnet opspores, — en Del lever i Udlandet, — rummer den en stor Mængde Navne, — Listen over indgiftede tæller ca. 1000, — og giver alene derved et godt Bidrag til vor genealogiske Litteratur. Biografiske Oplysninger bringer Bogen kun om Stamfaderen og hans Børn.

Til Slut skal blot nævnes, at »Danmarks Adels Aarvog« for 1927 bringer fuldstændige Stamtavler over de endnu levende Slægter: Krabbe af Østergaard, Krabbe af Damsgaard, Lützow, den grevelige Slægt Schaffalitzky de Muckadell, og over den danske Gren af Familien Walkendorff samt over de uddøde Slægter: Carlsen (Lange), Krabbe af Herpinggaard, von Suhm, Walstorp, Walter, de Wilster og Wormskiold. Da Stamtavlerne er udarbejdede af Dr. *Louis Bobé*, befinder man sig naturligvis her paa sikker Grund.

H. Hjorth-Nielsen.

AF DEN NYE LITTERATUR VEDRØRENDE ALMUEKULTUR OG FOLKEMINDER, OKTB.—DECB. 1928

Da Anmeldelserne i Fortid og Nutid i Fremtiden skal omfatte Kalenderåret, skal i det følgende blot omtales de Arbejder om Almuekultur og Folkeminder, der er fremkommet i de sidste tre Måneder af 1928, idet min sidste Oversigt omtalte, hvad der var udkommet til o. Oktober 1928.

Når første Bind af *Jeppe Aakjærs Erindringer: Fra min Bitte-Tid* (Gyldendal. 228 S.) anmeldes i dette Tidsskrift, er det, fordi Værket indeholder en af de omfangsrigeste og skønneste kulturhistoriske Skildringer af en dansk Bondeegn, som overhovedet findes. Første Afsnit: »Mor kliner« giver en livfuld og malende Skildring af det i gamle Dage så nødvendige Arbejde: Kliningen i Forsommeren af Gårdens Mure. Omhyggeligt får vi Besked om dette nu ukendte Arbejde.

I sin nye store Folkelivsskildring: *Det gamle Harboøre* (Schøn-Fortid og Nutid. VIII.

berg 1928. 312 S. Ill.) har Dr. *Henrik Ussing* med *Karen Thuborg* som Optegnerske fortsat sit meget nyttige og påskønnede Arbejde med Udgivelsen af en enkelt Meddelers udførlige Optegnelser om en bestemt Egns Almuekultur. *Karen Thuborg* er i Besiddelse af et barnligt følsomt Sind, har en stærk Fantasi og samtidig stor lagttagelseevne og Virkelighedssans. Og så er hendes Meddelelser fra et Område, der er meget ejendommeligt både ved sin barske Natur, sit Næringsliv og sin Folkekarakter og derfor også ved sine Vaner, Tro og Tænkemåde. I 22 Afsnit gives en alsidig Skildring af Harboørefolkenes Liv på Hav og Fjord, i Klitterne og på de grønne Marskenge. Her fortælles om Bøndernes Liv, om Husbygning og Bohave, Håndværkere, Sognefoged og Fattigfolk, Handelsmænd og Markeder, Højtider, Sagn og Sange, Leg og Skæmt, Skole og Kirke og meget andet. »Det gamle Harboøre« har sin særlige Værdi ved sin indgående Skildring af en Egns Fiskerliv; thi selv om Danmark er et havomflydt Land, er det dog kun forholdsvis få Bøger, der er skrevne om danske Fiskeres Kår, Digtning og Tro (jfr. min Oversigt i Fiskernes Lommebog 1929, 44 f., 76 f.). Det er med ikke ringe Interesse, man læser *Karen Thuborgs* Optegnelser om Harboørefiskernes Religiositet og om deres Færd, når de i stormfulde Nætter i største Livsfare reddede skibbrudne Mennesker, som de med hjælpsomme Sind tog sig af, så længe det var nødvendigt. Det var over 26 brave, modige og religiøse Harboørefiskere, der druknede en Stormnat på Vesterhavet i 1893, at I.-M.-Præsterne *Moe* og *Madsen* holdt deres berygtede Taler. I *Karen Thuborgs* og *Ussings* Bog får man den sandfærdige Oplysning om Harboøres Befolkning. Den levede under usikrere Vilkår end nogen anden Befolkning i Danmark, og måtte nødvendigvis være dybt religiøs. »Men dette forhindrede ikke, at de samme Mennesker, der nys var sluppet ud af den mest overhængende Livsfare, slog sig løs i et lystigt Lag med Dans og Sang«. Det var denne Livsglæde midt i Alvor og Fattigdom, I.-M. vilde til Livs. »Det gamle Harboøre« er udkommet som Nr. 36 i »Danmarks Folkeminder«s Skriftrække.

I Forbindelse med *Ussings* og *Karen Thuborgs* Bog bør nævnes *Torben Klintings: Under Blaabjerg* (Viggo Niensens Forlag, Nr. Nebel 1928. 117 S.), hvori der gives smukke Skildringer af Fisker- og Bondebefolkningen i Klitsognene Syd for Ringkøbing Fjord, mest dog fra *Henne Sogn*. Forfatteren fortæller om Strandinger, Arbejder i Klitterne og på Marken, men mest er det dog hans egen Tid som Hyrdedreng og hans Skolegang, der optager Bogens Plads. I Teksten er indflettet en Mængde Ordsprog og

Talemåder, som Klinting hørte i sin Barndom i 1860'erne, og ikke mindst disse smukke Arveord gør hans elskværdige lille Bog underholdende. Den slutter sig smukt til hans tidligere Bøger om vestjyske Skoleforhold og Fiskerkår. Afdøde Pastor *J. Richter*, Vejen, har forsynet »Under Blaabjærg« med et Forord.

Om Fiskerbefolkningen på mange danske Småøer gives der Oplysninger i *Achton Friis'* nu afsluttede Værk: *De danskes Øer* (Gyldendal) med Tegninger af *Johannes Larsen* og Forfatteren. Det store Værk er ualmindelig vel forsynet med Registre, så det med Lethed kan benyttes som Håndbog. Her er Sted- og Personnavneregistre, Historie, Befolkningens Liv i gammel Tid og nu, Typer og Skikkelser, Folketro, Sagn og Overtro, Oldtidslevninger, Voldsteder, Ruiner, gamle Gårde og Huse, Byggeskik; endvidere en specificeret Fugleliste, Literaturfortegnelse m. v.

I de historiske Amsårhbøger er fremkommet nogle Bidrag, der bringer Oplysninger om enkelte Landsbyers gammeldags Folkeliv. I Vends. Årb., 98 ff., har *Mine Thomsen* meddelt Erindringer fra *Nørre Tornby*, især om to Fætre, der drev Studehandel på Norge. Efterhånden som Handelen tiltog, blev der begyndt en større Forretning i Nr. Tornby. De fyldige Erindringer indeholder også Træk om Skoleforhold, Selskabelighed, Julefest, Lysestøbning m. v. — *Knud Thøgersen* har i *Fra Grinderslev Sogn* (Skivebogen, 129 ff.) skrevet om Forholdene i en lille Gård o. 1860, om en synsk Mand og Fortæller Jens Dommerby, der var Kostgænger hos Gårdmændene efter Sognerådets Anvisning, og om en dialektisk begavet Bonde, Laust Sillemark. — *Christian Pedersen* fortsætter i samme Årbog, 137 ff., Meddelelsen af *Folkeminder fra det nordøstlige Fjends Herred*, om en klog Kone Inger Skov, der var Fødselshjælperke i Dalsgård Præstegård, da den senere så bekendte Præst Otto Møller, Gylling, i 1831 kom til Verden, Træk fra 1848 m. v. — I Morsø Årbog, 23 ff., har jeg meddelt *Folkemindestoffet fra Sundby Sogn*, Morsø Nørre Herred, deriblandt talrige Sagn om Vilsundtap, Varselssagn, Hekse, Byggeskik, Klædedragt o. s. v. — Red. *Martin Pedersen* har i Fynsk Hjemstavn, 178 ff., offentliggjort ældre *Langelænderes Erindringer* om Dagligliv, Føde, Baigning, Slagting, Selskabelighed og andet mere i langelandske Bøndergårde for 30—40 År siden. — I Randers Årbog, 104 ff., har *N. Nielsen* skrevet om Tro, Sagn om Gengangere, kloge Folk og Folkemedicin i *Tved Sogn* på Mols. — Optegnelser af Sagn og Tro, Rim, Remser, Ordsprog, Skik, Arbejder m. m. findes der i hvert Hefte af Sdj. Mdskr. og Frydendahls Fynsk Hjemstavn. —

Om *Originaler* og *Serlinge* findes der trindt omkring i den

folkloristiske Literatur Småtræk, men sjældent findes der udførlige Oplysninger om sådanne Skikkelser, der i de gamle Bondebyer var en Kilde til Adspredelse. Det må derfor hilses med Glæde, at Museumsforstander *H. P. Hansen*, Herning, i en nydelig udstyret Bog: *Jens Pråwst* (Rasmussens Bogtrykkeri, Ringkøbing. 55 S.) har givet en udførlig Levnedsskildring af en Original fra Heden. Jens Pråwst (f. på Arnborg Hede) var Tække-mand, ivrig Jæger — også Krybskytte — samt Grovæder. Om ham fortæller H. P. H. såre fornøjeligt på Herningegnens Mål, hvilket giver Bogen et stort Fortrin, idet Historier om Originaler helst skal fortælles i samme Mål, hvori de lever, Bondesproget; thi oversat til Bogsproget går noget af det allerbedste ved disse tabt. Enhver Ynder af Dialekttekster vil med Glæde læse om Jens Pråwst, hvis Bedrifter og Appetit nok kan fornøje Nutids-læsere, foruden ved at en Skikkelse som hans giver os et morsomt Indtryk af en Almuesmand, der ikke var som Folk var flest.

Havearkitekt *Johannes Tholle* fortsætter med at skildre de gamle *Haver*, som fandtes udenom Bøndergårdene, nu i et udførligt Årbogsbidrag om Havebruget i Randers Amt (Randers Årb., 5 ff.), medens *N. H. Stephen Dahl* har skrevet om Havebruget i Vejle Amt (Vejle Årb., 159 ff.). I Sjd. Mdskr. fortsatte *Axel Lange* og *Chr. Seeberg* indtil 1. Febr. 1929 deres udførlige Redegørelse for sønderjyske Planter, deres Navne og Stilling i Folkloren. Den lange, fortrinlige og nyttige Artikelrække er heldigvis udkommet som Særtryk.

Vandrer vi fra Haven ind i Huset, er det rart at have en kyn-dig Vejleder også på de Gebeter, der vedrører det hygiejniske. En sådan Vejleder i de gammeldags Bondehjems Hygiejne har *H. P. Hansen*, Herning, givet os i sin Bog: *Om Renlighed i gamle Dage* (Gyldendal 1928. Ill.), hvori Forfatteren meddeler en Fylde af Eksempler, som på få Undtagelser nær er indsamlet fra Folke-munde af ham selv i Midt- og Vestjylland. De anførte Træk bør dog ikke opfattes som særegne for Vestjylland; thi lignende vil eller vilde man i ældre Tid let kunne indsamle i andre Egne af Landet. Ved at fortælle om Renlighedsbegreberne i gamle Dage kommer H. P. H. til at nævne Detailler, som man med et mildt Udtryk kan kalde mindre pæne; men dette har ikke let kunnet undgås, når der skulde gives nogle Billeder af en Side af vor kulturelle Udvikling, der ogsaa har Krav på vor Opmærksomhed, idet Århundreders Skik og Levemåde afspejler sig i meget af det, vi nu kalder Uskik. I Bogens første Afsnit skildres de gamle Hedehjem og de gamle Hedebønders personlige Hygi-

ejne. Særligt malende er Beskrivelsen af Sengene, i hvis Bund der var Lyngknipper, og som ofte var Tilholdssteder for et rigt Dyreliv af Pattedyr, Krybdyr og Insekter. Endvidere omtaler H. P. H. Renlighed, rettere Urenlighed, med Mad og Drikke, Opvartningen og alt, hvad her kan komme på Tale. Forfatterens herlige jyske Lune fornægter sig ikke, »Renlighed i gamle Dage« er en meget morsom Bog. H. P. Hansen har en særlig Evne til at få alle humoristiske Træk med og få en fængslende Helhed ud af de mange Enkeltheder. Hans Bog viser tilfulde, hvor stor en Forskel der er i Livsvanerne og Hygiejnen nu til Dags og for blot 30—40—50 År siden. Det gamle Dagligliv var ikke altid så morsomt, som det er at læse om det i Nutiden. — En anden stor Forskel på da og nu træffer vi, når der sees hen til, hvor højt Ædrueligheden i vor Tid på Landet står over gamle Dages Umådehold og Fylder. *Jeppe Aakjærs* grumme fornøjelige Afhandling: *Brændevin* (Skivebogen, 14 ff.) giver en Mængde Eksempler herpå ved sin Omtale af Slagsmål, Øltragedier, Brændevinsbrænding, Jagt efter Brændevinstøj, Viser om Brændevinen — og Afholdssagen.

Om *Fester* (Jul, Nyår, Faste, Forår, Sommerfester m. v.) har *K. L. Kristensen* påbegyndt en Skildring i det af Thorkild Gravlund redigerede Månedsskrift: *Bygd* (Woel), der begyndte at udkomme i Novbr. 1928. Kristensens Oversigt hører ikke til de bedste, bl. a. er hans Redegørelse for Julefesten på flere Punkter forældet. — Skikken at pynte det sidste Læs i Høsten, »Kvædelæsset«, har *Ellen Raae* skrevet en instruktiv Afhandling om i Danske Folkemaal II, 113 ff. (suppleret af *Johs. E. Tang Kristensen* smsts. II, 102 f.). Der er i dette Tidsskrift naturligvis lagt stor Vægt på at fremdrage de forskellige Folkemålsord knyttet til sidste Læs.

Særlig Hensyn til Folkemålet har *Anna Pedersen*, Strøby, også taget i sine Artikler om *Bier*, *Slagtning* og *Slagteskikke* fra Stevns Herred i D. F. II, 97 ff., 143 ff. — Helt på Folkemålet, skrevet med Lydskrift, er *M. Kristiansens* Artikel i Fynsk Hjemstavn I, 184 ff. om *Huggehusarbejde* for 60—70 År siden (Ørsted, Fyn). — Talrige Oplysninger om *Fodtøj i gamle Dage* er givet i F. H. I, 151 ff. af *Johs. M. Jensen*, suppleret af *M. Kristiansen* og *Sv. Frederiksen*. — I Sdj. Mdskr. har *M. H. Nielsen* i en fortrinlig Afhandling: *Fra den gamle Kniplestue* fortalt om Kniplearbejdet, Kniplerskernes Aftensammenkomster, hvor de under Arbejdet fornøjede sig med Sang og Fortællen af lignende Art, som vi kender det fra E Bindstouw og En Kaargild.

Om særlige Emner vedrørende tidligere Tidens Landboforhold

er der nogle Bidrag at nævne. I Sorø Årb., 69 ff. har Gdr. *Johs. T. Christensen* i en god og saglig Afhandling skrevet om *de gamles Forsørgelse i forrige Århundrede* og gør deri Rede for Aftægtsforholdets Ordning i Landbohjemmene o. 1850. Jfr. også *et Skifte fra 1803* i Lime By, udg. af *P. A. Petersen* i Randers Årb., 143 ff. — Om den ansete Bonde *Lars Pilgaard* i Snevre og hans Brug har *P. Christensen* i Vendss. Årb., 48 ff. meddelt en Række Enkeltheder, hvoraf de fleste er af særlig agrarhistorisk Interesse. Her er Oplysninger om Jordens Dyrkning, Besætning, Forbrug, Tyendeforhold m. m. *Lars Pilgaard* døde 1858. — Om *Hyrden Søren Nielsen* i Lime, f. 1723, d. 1801, har Lærer *P. A. Petersen* (Randers Årb., 95 ff.) skrevet en Afhandling, der giver en Del reelle Oplysninger om Byhyrdens Hjem og økonomiske Kår. Når Forfatteren i sin Indledning taler om »visse lokalhistoriske Skribenter«, der ikke kan finde hånende og nedsættende Ord nok til at karakterisere Byhyrdens elendigt lave Stilling, da må dette stå på Lærer *P. A. Petersens* egen Regning, da ingen Lokalhistoriker, så vidt jeg véd, har skrevet noget bevidst uretfærdigt og ufordelagtigt om Byhyrden. (Om Byhyrden jfr. *F. Skrubbeltrang's* Afhandling i Tdskr. f. d. Folkeoplysning 1928, 623 ff.). — I Danske Studier 1928, 187 f. er af undertegnede meddelt Oplysninger om *et Hyrderim* fra Mors, første Gang optegnet 1769, vistnok det ældst optegnede af den Slags Rim. — *H. C. Frydendahl* har i F. H. I, 155 ff. udgivet en gammel *Hegnsvedtægt* fra Lydinggård i Brahe Trolleborg Sogn, og smsts., 171 f. har *C. Jørgensen* udg. en lignende Vedtægt fra Hågerup. — Endelig kan nævnes, at *I. V. Christensen* i »Bygd« har påbegyndt en længere Artikelrække om Landsbyforhold o. lgn. i Midtsjælland; dette Arbejde er præget af Forfatterens solide Viden og lagt til Rette for en bred Læsekreds. Og at den ivrige Folke-mindedsamler, *Svend Frederiksen*, i F. H. I, 145 ff. har offentliggjort en fornøjelig Afhandling om Forhold i det gamle Åsum (Bylavet, Tinggilde, Ombud og Fælling, Veje, Brandvæsen, Fatigforsørgelse, Byhyrden, Sagn m. m.).

I Skivebogen, 43 ff. har *Gudmund Schütte* i en større Afhandling: *Færdsskel paa langs af Jylland* givet en Række Eksempler på Forskellen mellem øst- og vstdansk Skik og Tro i Jylland, begyndende med Oldtidsfundenes Vidnesbyrd herom og fortsættende med Skel indenfor Folketro, Sprog, Stednavnetyper, Kirkebygninger og meget andet. Den nyttige Afhandling er forsynet med en Række instruktive Kort af Betydning for den etnologiske Forskning.

Professor *Chr. Blinkenbergs* fængslende Undersøgelse: *Statuen*

med Guldhovedet (Danske Studier, 97 ff.) er et Bevis på, hvorledes et af E. Tang Kristensen optegnet Sagn i Oddum (Vestjylland) er en Variant af et Sagn- eller Eventyrmotiv, som af den kyndige Forsker forfølges gennem mange Tider og Lande — tilbage til en epidaurisk Steleindskrift i Oldtidens Grækenland. — Sagnet om *de tre Søskende*, knyttet til Glesborg Sogn i Djursland, har undertegnede omtalt i Randers Årb., 82 ff. Dette Sagn er også internationalt (jfr. DgF. Nr. 349). — Til *Højslev Kirke* i Fjends Herred er stedlagt det kendte Sagn om Bruderovet. I Skivebogen, 1 ff. har jeg gjort Rede for Sagnene fra Højslev. *Sagn og Tro knyttet til Sten i Sorø Amt* er afhandlede ved undertegnede i Sorø Årb., 21 ff., og i Forening med *Axel H. Pedersen* er givet (Kbhns. Årb., 373 ff.) Oplysninger om Sten fra Ballerup og Omegn og om Alterkalken i Ledøje.

I Bogen: *Dansk Folkekarakter* (Jespersen og Pio 1928. 135 S.) har Dr. *Gudmund Schütte* givet en systematisk Undersøgelse af det danske Folkelyne ved at opstille på en Plusside: Organisatorisk Evne, Tålmod, Jævnhed, Hjærtevarme, Hjærtevarmen i organiseret Form som Folkevenlighed, det sproglige Udtryk for Kærlighed, og Kærligheden til Modersmålet — og på en Minuside: Den organisatoriske Evnes Svigten, Tålmodets Svigten, — Overtålmod, Jævnhedens Overdrivelse til Selvundervurdering, Hjærtevarmens Overdrivelse og Svigten — og endelig: Facit. Her, som sædvanligt i Schüttes Arbejder, er der mange Implser at hente. Meget nyttigt er det, at han har samlet så mange og træffende Eksempler til Belysning af vort Folks Karakter. Schütte har hentet sit Stof sammen mange Steder fra, ikke mindst fra Digtetekunsten. Til Trods for, at enkelte Eksempler synes mindre heldige, er det dog en lærerig Bog om et stort og vanskeligt Emne her er skrevet. Dansk Folkekarakter er forsynet med et godt Register. — I sit Månedsskrift »Bygd« har *Thorkild Gravlund* udgivet *folkepsykologiske Afhandlinger* om sin vestsjællandske Hjemegn og om Grundstammen i vort Folk: Bonden og Fiskeren I »Folkevid« (smsts.), en af Gravlunds bedste, mindre Arbejder, viser han, især belyst ud fra E. T. Kr.'s Molbo- og Aggerbohistorier, hvorledes der er Forskel på østdansk og vestdansk Folkevid; »intet er mere stedfast og hjemstavnsbundet end Viddet.« — En anden sjællandsk Digter, *Knud Hjortø*, har i Dansk Udsyn, 393 ff. skrevet om *sjællandsk Folkekarakter*. Som Modstilling til Sjællændere anfører Hjortø ofte Jyder. Når han siger, at »for den sjællandske tjenestedreng var livet nærmest en idyl, i Jylland var det efter alle udsagn drøjt«, så passer den første Udtalelse lige så lidt som den sidste er rigtig. Det er lærerigt at

læse Hjortø, der her er inde på Gravlunds særlige Gebet, men der er stor Forskel på de to Digteres folkepsykologiske Arbejder.

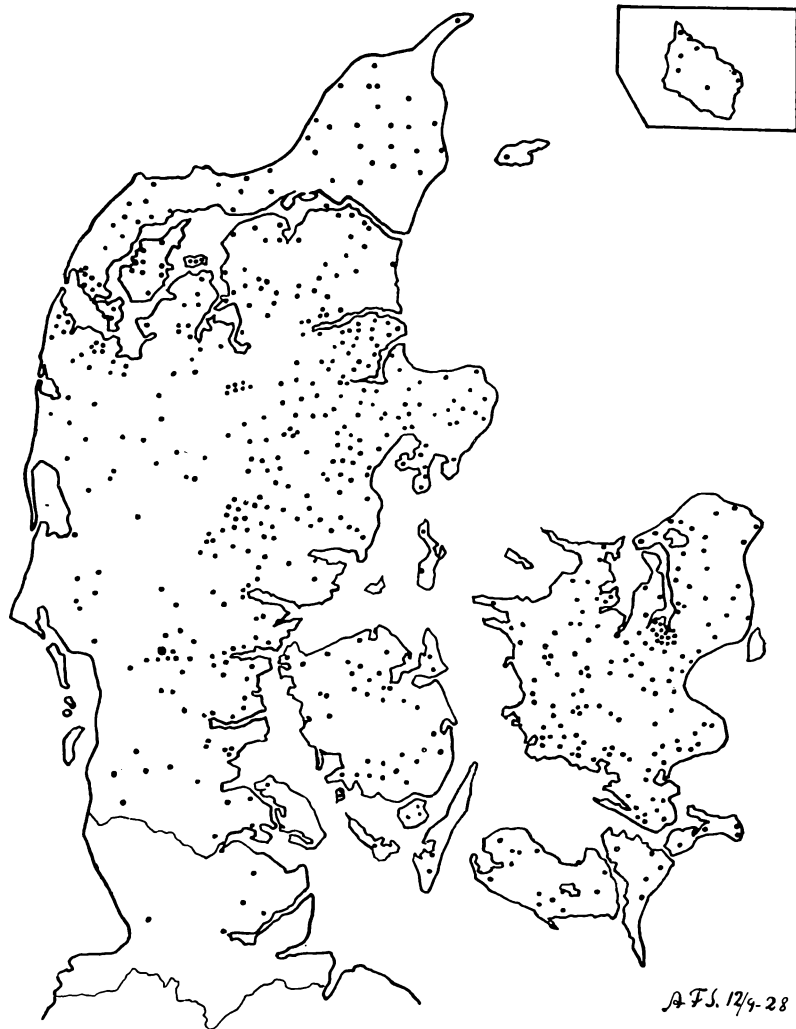
Af Dr. *Ernst von der Reckes* store Værk: *Danmarks Fornviser* er tredje Bind (Viserne 161—264) udkommet i Slutningen af 1928 (Møller & Landschultz. 445 S.), indeholdende Fortsættelsen af Ridderviserne fra andet Bind. Til hver Vise gives en Indledning, hvor der i temperamentsfulde Ord gives en Karakteristik af den pågældende Vise. Ernst v. d. Reckes eminente Kyndighed indenfor Emnet er en Borgen for, at Danmarks Fornviser vil bevare en fremskudt Plads iblandt vore Folkeviseudgaver, der til Grundlag har DgF. — I D. St., 163 ff. har Dr. *F. Ohrt* meddelt en Undersøgelse over *Folkevisen om Jesu Liv* (DgF. Nr. 534), og i Vejle Årb., 273 ff. har *Jens A. Petersen* udgivet to Viser om Jesu Liv (»Christus blev født en Julenat«, »En Jomfru ren oprunden er«), sunget af en gammel Kone i Sjølund.

I. Lund Madsens påbegyndte Skildring i Randers Årb., 62 ff. af *Ras Sams' Krønike* er et nyttigt og underholdende Arbejde om en Skillingsvise-Digter fra Grenåegnen. Ras Sams blev født 1845. Hans Viser er af den almindelige Skillingsviseart (»Ny Vise om den mærkværdige laadne Dreng«, Sang om Giftmordet på Gmd. Søren Johansen, Sang til den ustadige Pige o. s. fr.). *Lund Madsen* giver udførlige Oplysninger om Sams' Levnedsløb. Han burde dog have nævnt, at et af Sams' Vers, hvori han overvurderer sine egne Skjaldegaver, er et Plagiat af St. Blichers: »Dit Navn skal i de fjerne Dage mindes« (!).

August F. Schmidt.

DANMARKS HELLIGE KILDER. (EN BIBLIOGRAFISK OVERSIGT).

I »Fortid og Nutid« V 3—8 (1925), 137 ff., er meddelt nogle foreløbige Resultater af mit Studium af det danske Materiale om hellige Kilder. En udførlig Redegørelse for dette Materiales Indhold blev senere givet i min Bog: »*Danmarks Helligkilder*«, Oversigt og Literaturfortegnelse (Danmarks Folkeminder Nr. 33. 160 S. Ill. 1926), jfr. *Kr. Hald* i »Fortid og Nutid« VI 5—8 (1926—27), 326 f. I dette Arbejde er givet udenlandske Parallelsteder til det danske Helligkildestof. Af hellige Kilder er i Kildefortegnelsen nævnt 618. Dette Tal kan nu forhøjes lidt, idet der siden Bogens Fremkomst er fundet Oplysninger om et lille Antal hidtil

ukendte Helligkilder, bl. a. i de sidste Par Års Indberetninger til Stednavneudvalget. Ny Literatur om Emnet og nyfundne Helligkilder er nævnt i mine Literaturoversigter i Fortid og Nutid VII, 91, 261.

Offentliggørelsen af selve Helligkildestoffet har fundet Sted i

de *historiske Amtsårboøger* af forskellige Forfattere, som følgende Liste viser.

M. K. Zahrtmann i Bornholmske Samlinger VIII (1914).

Thomas B. Bang: Odense og Assens Amter 1914.

— Salling og Fjends Herred (Skivebogen 1917).

Gunnar Knudsen: Sorø Amt 1918, 1921.

Marius Dahlsgaard: Mors 1920 (suppleret 1925).

August F. Schmidt: Frederiksborg Amt 1922.

— Københavns Amt 1925.

— Holbæk Amt 1926.

— Præstø Amt 1923.

— Lolland-Falster 1924.

— Svendborg Amt 1928.

— Hjørring Amt 1926.

— Thisted Amt (med Mors) 1925.

— Himmerland og Kjær Herred 1924.

— Viborg Amt (Skivebogen) 1924.

— Randers Amt 1925.

— Århus Amt 1926.

— Vejle Amt 1925.

— Ringkøbing Amt 1926.

— Ribe Amt 1926.

— Sønderjylland 1926.

Disse Årbogsafhandlinger i Forening med Literaturen om de berømte hellige Kilder — af *H. Orlík*, *Chr. Blinkenberg*, *E. Nystrøm*, *H. F. Rørdam* m. fl. — indeholder det Materiale, hvoraf Bogen »Danmarks Helligkilder« er bygget op. Skulde det danske Helligkildestof, selv i kortfattet Gengivelse, samles i én Bog, vilde den blive ca. 500 Sider. Da Kildebeskrivelserne nu er let tilgængelige i de historiske Amtsårboøger, føles det neppe som et større Savn, at de ikke er samlede på et Sted. Med »Danmarks Helligkilder« ved Hånden er det let at orientere sig indenfor hele Spørgsmålet. Den er ikke alene et brugeligt Grundlag for Forskningen af en bestemt Form for Naturdyrkelse i Danmark, men med sine over 3500 Henvisninger kan den også med Fordel bruges som Håndbog vedrørende andre Emner end de hellige Kilder. Side 35 i »Danmarks Helligkilder« savnes en Henvisning til *Marius Kristensens* Afhandling om *Helgennavne* i Universitetsjubilæets Blandinger II, 68 ff. Og som et Supplement til Afsnittet om Helligkildernes geografiske Fordeling S. 158 ff. bedes medfølgende Kort betragtet.

August F. Schmidt.

Åke Campbell: Skånska bygder under förra hälften av 1700-talet. *Etnografisk studie över den skånska allmogens äldre odlingar, hägnader och byggnader*. Akademisk Afhandling. Uppsala 1928. 279 Sider og 21 Plancher (geometriske Kort).

Ovennævnte Arbejde af den svenske Forsker Åke Campbell er en indgaaende Skildring af Landboforholdene i Skaanes forskellige Egne i den første Halvdel af det 17. Aarh. og alle dermed i Forbindelse staaende Forhold, saasom Næringsvejene, Naturen, Skovene, Hegnene, Bygningerne og meget mere. Om alt det faar man en Fylde af Efterretninger, alt efter samtidige Kilder, som for dette Tidsrum for Skaanes Vedkommende, men nok ikke for det øvrige Sverige, findes i betydelig Mængde.

Af disse Kilder kan først og fremmest nævnes Akter fra Lantmäteristyrelsens Arkiv, hvoriblandt *Skatllægningsakter* for Skaane, der gaar tilbage til 1688. I dette Arkiv findes ogsaa de gamle Kort over Skaanes Landsbyer og deres Marker, hvilke man i Sverige begyndte at optage meget tidligere end i Danmark, og som udmærker sig ved at man baade kan se, hvor Gaardene ligger i Byen, og hvor deres Agre ligger paa Marken, noget de danske Kort kun rent undtagelsesvis tillader. Af disse Kort findes 21 Gengivelser i Bogen, det ældste fra 1685. Endvidere har Forfatteren benyttet de *Husesynsinstrumenter*, som findes i det svenske Krigsministerium over de Gaarde og Huse, der blev udlagt til Bopæl for den svenske staaende Hær, samt Akterne vedrørende den *Hägnadsrannsaking*, der paabegyndtes 1736 af Hensyn til Skovenes Bevarelse, foruden mange andre Kilder. Desuden har Forfatteren haft stor Nytte af Beskrivelsen af den Rejse, som *Linné* 1749 efter Øvrighedens Befaling foretog i Skaane, og ikke mindst af den Kritik, som *Carl Hallenborg* underkastede den. Forfatteren tillægger denne, som var Herredshøvding i Skaane og altsaa kendt med Forholdene, større Tiltro end *Linné*, hvis Ophold i Skaane vel kun har været forholdsvis kort. Derimod har Forfatteren ikke benyttet ældre Kilder og undgaar helst at komme ind paa Forholdene i ældre Tider, saa man ved ikke, om de Oplysninger, som han giver, ogsaa passer for Fortiden, eller om de alene gælder for det Tidsrum, han behandler.

I Skaane har man fra gammel Tid af skelnet mellem Slettebygden, særlig mod Syd og ved Øresund, og Skovbygden mod Nord og Øst. Endvidere har man til Tider brugt Betegnelsen Risbygden om den mellemliggende Egn, strækkende sig fra Sydøst fra Albo Herred og mod Nordvest til Kullen og Bjerger Her-

red. I Slettebygden var Agerbruget den vigtigste Næringsvej, i Risbygden kom Kvægbrug og andre Næringsveje til, og i Skovbygden levede man af at forarbejde og sælge Skovens Produkter og af Kvægbrug. Denne Inddeling tager nu Forfatteren op og fører den videre og deler, idet han udførlig gennemgaar Egn for Egn, Skaane i 15 Dele, nemlig 3 *slättbygder*, 8 *ris- och mellanbygder* og 4 *skogsbygder*, af hvilke sidste den ene Romeleaasen laa mod Syd og paa en kort Strækning naaede ud til Østersøen. Disse Bygder havde hver sine Ejendommeligheder, men var dog ikke altid skarpt afgrænsede fra hverandre. Ved Inddelingen tager Forfatteren særlig Hensyn til Skovene og Hegnene. De første manglede omtrent ganske i Slettebygden, i Risbygden laa de hovedsagelig i Vangene og i Skovbygden paa Udmarken. Af Hegn fandtes der i Skaane mange forskellige Arter, Jorddiger, Ris- og Stengærder, Skegærder og Braadegærder og mange andre Former. Desuden kommer han ind paa Dyrkningsmaaden, dog mere paa Vangenes Antal end paa Sædskiftet, endvidere behandler han Bygningerne og de forskellige Bygningsformer, samt meget andet.

Derimod kommer Forfatteren mindre ind paa Jordbundsforholdene, ej heller paa Befolkningens Tæthed, uden for saavidt han bemærker, at i Slette- og Risbygden er Byerne ofte meget store, medens der i Skovbygden findes Enestegaarde og Torper ved Siden af Byerne. Mod denne Inddeling kan bemærkes, at de to gamle Betegnelser Slettebygd og Skovbygd jo egentlig er lidt ulogiske, da Slette og Skov, i alt Fald ifølge Nutidsdansk, ikke er hinanden modsatte Begreber. Skovarealet har desuden ikke altid været lige stort, selv om det vel i Reglen er blevet mindre og mindre, derfor kan en Inddeling efter Skovenes Forekomst kun gælde for et bestemt Tidsrum. Derimod er Naturforholdene mere konstante. Gønge Herred vil vel aldrig blive en Slettebygd som f. Eks. det sydvestlige Hjørne af Skaane.

Forfatteren omtaler, at der i Skovbygden fandtes en Mængde mere eller mindre opdyrkede Lykker i Udmarken eller Skoven. Men har disse ikke oprindelig været bestemte til at beskytte Kvæget og først senere, da dette, ved at afbide al Opvækst, har ødelagt Underskoven, blevne tagne i Brug til Sæd? Mange Steder i Danmark havde man jo Heste-, Ko- og Kalvehaver, hvor der ofte intet Agerjord var.

Forfatteren skelner mellem *treskiftet* (Trevangsbruget) paa Sletten, *ensådet* (med 1 Vang, der er aarlig inde) i Skovbygden og *tvåskiftet* (med 2 Vange, der ligeledes ofte brugtes aarlig) i Risbygden, hvor man dog ogsaa kunde have andre Dyrknings-

maader. Men er der saa stor Forskel paa de to sidste? Ifølge Beskrivelsen af Träne fra 1705 havde Byen 2 Vange *Norre* og *Södre vång*, der begge var aarlig i Brug, men dette synes at være rent topografiske Vange, liggende, som det fremgaar af Kortet, paa hver sin Side af Byen og skilte fra hinanden dels af denne og dels af Kreaturdrifter og Lykker, og uden Betydning for Sædskiftet, saaledes som det var Tilfældet med Vangene, hvor Trevangsbruget herskede. I Svensköp er den ene Vang *Lilla vång* ifølge Kortet temmelig ubetydelig og vel heller ikke skilt fra den anden uden ved en Vej. Hulebecksryd har ifølge Beskrivelsen kun en Vang, men denne er dog ifølge Kortet beliggende paa 2 Steder, eller rettere de 2 Gaarde i Byen har deres Jord for sig selv paa den ene Side af denne og de andre deres Jord paa den anden Side. Der synes derfor ikke altid at være Aarsag til at skelne mellem *ensädet* og *tvåskiftet*, især naar de to Vange begge er i aarlig Brug, uden for saavidt de store Byer vel i Reglen havde 2 Vange, da Vangenes Antal vel ofte afhang af Agerjordens Størrelse og den og Overdrevets Beliggenhed i Forhold til Byen.

Jeg er enig med Forfatteren i, at Trevangsbruget gaar tilbage til Middelalderen, mindst til Landslovenes Tid, og at Agerbruget allerede da spillede en Rolle. Interessant havde det været, om de meddelte Oplysninger om Byerne og Agerbruget havde meddelt noget om, at Trevangsbruget et eller andet Sted var blevet forladt eller nylig var indført. Om Bygningerne vil andetsteds blive talt.

Det var ønskeligt, om man for Danmarks Vedkommende kunde faa lignende Beskrivelser og Undersøgelser samt en Inddeling i Bygder, hver med sine Ejendommeligheder, skønt Landets Naturforhold ikke er saa forskelligartet som Skaanes. Paa Sjælland skelnede man i tidligere Tid mellem Skovegnen og Heden, men Forskellen mellem dem var næppe saa stor. Trevangsbruget fandtes begge Steder, Hegnene var vist ogsaa omtrent ens, og Agerbruget havde overalt større Betydning end Skovbruget, uden maaske enkelte Steder. I Jylland er Naturforholdene mere afvekslende, men paa Hegnene er der dog langt fra den Forskel, som i Skaane, og mange Steder fandtes slet ingen Hegn. Derimod har man fra Jylland fyldige Oplysninger om Agerbruget og Sædskiftet fra Markbøgerne til Christian den 5.'s Matrikel, tillige er her Rebningsforholdene og Fællesskabet, som Forfatteren ikke kommer meget ind paa for Skaanes Vedkommende, meget mere uensartet end paa Sjælland. Men det, som gør Skaane saa afvekslende, at her mødes Skandinaviens Kultur og Natur,

dets Bjerge og Naaleskove med Mellemeuropas Kultur, dets Sletter og Løvskove, savner man i Danmark, som helt henhører til den mellemeuropæiske Slette.

Henrik Larsen.

Ved en Doktordisputats paa Universitetet i Uppsala, den 29. Januar i indeværende Aar, erhvervede fil. lic. Åke Campbell den filosofiske Doktorgrad ved ovennævnte Afhandling, den første i nordisk Etnologi, som er blevet antaget til Disputats ved et Universitet i Sverige.

Fra dansk Side maa denne Afhandling hilses med Glæde, da den bringer en længe savnet Fremstilling af Bygdekulturen i den tidligere danske Provins Skaane, den Del af vort Naboland, der har mest tilfælles i etnologisk Henseende med vort Hjemland, især Øst- og Midtsjælland og Bornholm. Det er vel ogsaa første Gang at Skaane er blevet gjort til Genstand for en samlet Fremstilling af saa omfattende Karakter og belyst ved saa mangfoldige og dog saa sammenhørende Begreber som Dyrknings-system og Husholdningsforeteelser, Marktyper, Hegnssystem og Hegnstyper, og endelig Bygningsmaterialet og Bygningstyperne.

Afhandlingen er Resultatet af Studier, dels af en Mængde litterære Kilder, hvoraf Linnés skaanske Rejse og Hallenborgs kritiske Anmærkninger hertil, ganske naturligt indtager en fremtrædende Plads, dels af et stort og omfattende Arkivmateriale saasom Skattelægningsakter, »Husesyneinstrumenter« (et samlet Materiale af saa store Dimensioner fra et saa tidligt Tidspunkt er vistnok uden Sidestykke her i Landet), Skatteköbshandlinger, Relationer og Hegnsransagninger m. m., samt en Mængde Kort.

En ret indgaaende Kildekritik, foruden den Campbell selv anvender ved at lade Kilderne kontrolere hinanden, har første officielle Opponent, fil. dr. S. Erixon givet i sin Anmeldelse af Afhandlingen i »Fataburen« 1928, Hefte 4, Side 200 ff. Erixen efterlyser tillige savnet Kildemateriale og udtaler det fra et etnologisk Synspunkt betænkelige ved at Afhandlingen begrænses til en 50 Aars Periode, samt at Campbell, paa visse Undtagelser nær, afholder sig fra Forsøg paa at udrede noget af Udviklingen før og efter det Tidspunkt, han ved sin Afhandlings Begrænsning binder sig til.

Selv om det maaske nok kunde have været ønskeligt, at Afhandlingen, i hvert Fald for Bygningskulturen, havde givet noget mere af Udviklingen baade før og efter den første Halvdel af det 18. Aarhundrede, især da der synes at være Materiale til en saadan Fremstilling, maa det dog fremhæves, at Campbell ved

denne Afhandling har givet os en fortrinlig kulturhistorisk Fremstilling af Skaane i et Tidsrum, der aabenbart har betydet meget for denne Provins. Afhandlingen hviler ikke alene paa et indgaaende og forstaaende Studium af et vægtigt Arkivmateriale, men ogsaa paa en Række sunde og, som det synes, følgerigtige Slutninger, dragne ud fra de Synspunkter, som Studiet af Arkivmaterialet anviser, og som Forf. næppe kunde have draget uden tillige at have et ganske betydeligt og omfattende Kendskab til det nutidige Feltmateriale og Landskabsbillede. Campbells Værk vil derfor, for Fremtidens Studium af Skaane, være en Kilde af stor Betydning, som man stedse vil ty til, naar det gælder at søge Oplysning saavel om visse etnografiske, som kulturgeografiske og bygningskulturelle Forhold.

Efter en orienterende Klarlægning af saavel literære som arkivalske Kilder, og en almindelig Orientering af Bygderne, Hegnene og Hegnskampagnen i første Halvdel af det 18. Aarhundrede, falder Campbells Afhandling i 2 Hoveddele, hvoraf den største Del (169 Sider) omfatter de landskabelige Betragtninger (Dyrkningssystem, Husholdning, Marktyper, Hegnssystem og Hegnstyper), medens den sidste Del (67 Sider) behandler Bygningerne. At det første Afsnit er det største, falder ganske naturligt, da det jo behandler en Række samvirkende Enheder, der er afgørende Betydning for Bygdens ydre Skikkelse og karakteriserer de enkelte Landskabsbilleder. Denne Del omtales andetsteds af cand. phil. Henrik Larsen, hvorfor jeg ikke her skal komme nærmere ind paa dette Afsnit, men jeg maa dog bemærke, at naar Campbell i Indledningen til Afhandlingen understreger den Betydning, som en etnografisk Undersøgelse af saavel Landskabsbilledet som Marktyperne har for det museale Arbejde, og ikke mindst for Friluftsmuseet, da er dette naturligvis rigtigt, men en strengt gennemført og rigtig landskabelig Indramning af de forskellige Bygninger ved et saadant Museum lader sig desværre næppe gennemføre. Ved de større Friluftsmuseer (Skansen i Stockholm, Bygdø i Oslo og Frilandsmuseet i Lyngby) er dette simpelt hen ugørligt, da disse Museer først og fremmest er Studiesamlinger, hvor Landets samlede Bygningskultur skulde kunne studeres under ét, og hvor Bygningerne jo vil være af en meget uensartet Karakter. Det rigtige og karakteristiske Landskab for disse Bygninger vil kræve baade en uforholdsmæssig Plads og særlige Betingelser for Museumsarealet, som det utvivlsomt vil være vanskeligt at skaffe i Nærheden af de Storbyer, hvortil det af Studiehensyn dog vil være rimeligt at henlægge sadanne Museer. At finde et Areal, der under ét

kunde vise vore Vesterhavsklitter, den jyske Hede, det kraftige østjydske Bakkelandskab og desuden vise de forskellige Ølandskaber, vilde være ganske utænkeligt. De større Museer maa derfor indskrænke deres Opgave i saa Henseende til Gaardenes nærmeste Omgivelser, som f. Eks. korrekt Haveanlæg og Hegn herom, Gaardsplads, rigtig Anbringelse af Længerne i Forhold til Vej og Verdenshjørner, og de paagældende Egenes rigtige Led og Hegn m. m. For de mindre Friluftsmuseer derimod, hvor der vises en enkelt Egn eller Bygds Kulturkarakter, vil den rette Landskabsindramning jo bedre kunne efterleves, om de økonomiske Forhold tillader det, og det vil her naturligvis være af stor Betydning, om de gamle, fra Undergang frelste Gaarde, maatte beholde deres oprindelige og fra Naturen givne Forhold. Sverige er jo netop paa dette Omraade et Foregangsland, og her skal blot, for at blive ved Skaane, peges paa Friluftsmuseet paa Fredriksdahl ved Helsingborg, der ved sin Anlægsplan har Betingelser for, og sikkert ogsaa Vilje til at skabe de rette Landskabsforhold om en udmærket, seværdig og skønsomt udvalgt Bygningssamling.

Maaske vil de smaa Hjembygdmuseer som f. Eks. Østarp, Tomelilla og Ola Måns-Gaarden i Bondrum i Albo Herred blive Fremtidens Form for Friluftsmuseer, og da disse Gaarde er blevet liggende paa deres gamle Plads, vil de, om det oprindelige Naturlandskab kan bibeholdes — som ved Østarp — vistnok være af stor Værdi for selve Studiet af Almuens Byggekultur, men en saadan Række af smaa Bygdemuseer vil selvfølgelig ikke gøre Studiet lettere, da man fra spredte Steder over en hel Landsdel maa samle de Oplysninger og det til Studiet fornødne Materiale, som de større Friluftsmuseer samler paa ét Sted, bortset fra den landskabelige Indramning.

Efter disse Betragtninger skal jeg derefter vende tilbage til Campbells Afhandling med særligt Henblik paa Afsnittet om Bygningskulturen. Den af Forf. klarlagte regionale Inddeling af Skaane, hvorved dette deles i 3 Hovedbygder: Slettebygden, Riseller Mellembygden, samt Skovbygden, med de derunder hørende snævrere etnografisk inddelte Omraader, og Bygningskulturen, der inddeles i det rene Bindingsværks-, det blandede- og de rene Trækonstruktioners Omraade, er meget interessant, og giver en Forstaaelse af Forhold, som ikke tidligere har været ganske klarlagte, i hvert Fald for os herhjemme. Lignende Inddelinger er ikke foretaget af danske Landskaber, maaske kunde det gøres med Held, men det vil sikkert blive et saare vanskeligt men fortjenstfuldt Arbejde for den, som maatte paatage sig dette.

Med Hensyn til Bygningskulturen kan det dog sikkert allerede nu siges, at der næppe vil gøre sig saa store Forskelligheder gældende paa Sjælland som i Skaane, og naar man i sidstnævnte Provins finder saa stor en Forskel paa Sletteboens eller »Söderlänningens« og Skovboens Byggekultur og Boligforhold, saa vil vi paa Sjælland, trods Forskel i Folketradition og Folkekarakter mellem Kulsviere, Hedeboer, Skovboer og Stevnsbagger, ikke finde en saadan større Adskillelse i Byggetradition eller Bygningskultur som i Skaane. Maaske vil der kunne være en vis Forskel paa Bygningsmaterialet og Bindingsværkets Konstruktion, men dette er dog kun Detailler, der ikke er af saa afgørende en Betydning som f. Eks. Forskellen i Skaane mellem Slettebygdens lerklinede Bindingsværk og Skovbygdens tømmerbyggede Huse, samt de ejendommelige Blandingsformer i Risbygden.

I den orienterende Indledning til Afsnittet om Bygningerne omtaler Campbell straks denne Forskel i Bygningskulturen, og henviser til Skaaneloven, hvori den lerklinede Længe, Halm- og Rørtaget, samt Vaardtræet (sjæll. Kragetræ) omtales. I denne Sammenhæng, hvor det formentlig har været Hensigten at fremdrage de ældste Udsagn om Byggemaaden i Skaane, savnes den Hentydning, der findes i Lundekapitlets Gavebøger, hvor der i Weekes Udgave, Side 139, omtales et Testamente fra Tidsrummet omkring 1250, hvori Nicolaus Teotoncus skænker en Del Gods i Stångby i Torna Herred til Domkapitlet. Heri siges i Oversættelse. ». . . Desuden hører Træhusene til Lundekirken og Halvdelen af de af Ris gjorte Huse«¹). Dette Udsagn om skaansk Byggeskik er utvivlsomt ældre end det af Forf. benyttede Sted i Skaaneloven (Additamenta J), og fortæller om en Byggeskik, der i Skaane maaske er ældre end, eller i hvert Tilfælde samtidig med det lerklinede Bindingsværkshus, idet de nævnte Træhuse sikkert maa opfattes som Stolpehuse med Bulfjæle. Disse Bygninger, altsaa rene Træhuse, har ogsaa været kendt paa Sjælland, omend vi i Øjeblikket kun er i Stand til at fastslaa dette i et enkelt Tilfælde, nemlig ved Udstedelse af et Skøde paa en Gaard i Kalundborg den 26.(?) Januar 1462, hvor der gentagne Gange omtales en »Bulstue«²), som sikkert ikke kan være andet end et Bindingsværkshus med Bulfjæle. Der er næppe Grund til at antage det her omtalte Bulhus for et særligt isoleret Tilfælde af en ellers ukendt Byggemaade, men vel

¹) Den anden Halvdel af Husene tilhører formodentlig Bryden paa Stedet.

²) Se: Fortegnelse over Danmarks Breve fra Middelalderen, med Udtog af de hidtil utrykte, II Række ved William Christensen. — I Kommission hos G. E. C. Gad. 1928. — Side 461—62.

snarere en gammelkendt Byggemaade, der er i Færd med at forsvinde for at give Plads for det stedse mere og mere anvendte lerklinede og teglmurede Bindingsværk.

Campbell benytter kun det middelalderlige Udsagn om *Bindingsværket* i Skaane, men anfører ikke noget saadant Udsagn om det skaanske *Træhus* i dette Tidsrum. Jeg har derfor ved ovenstaaende Henvisning villet paapege, at saadanne Udsagn fra Middelalderen altsaa findes, og at Træhuse i dette Tidsrum har eksisteret i Omraader, som senere udelukkende erobres af det rene Bindingsværk. De ældre Antegnelser bruges imidlertid udelukkende til at fastslaa Byggemaadens Tilstedeværelse fra gammel Tid, og det er aabenbart, at Forf. ønsker strængt at holde sig til det af hans Kilder fastlagte Tidspunkt, uden at give nogen Skildring af Udviklingen i Tiden før 1700. Dette kan naturligvis ikke bebrejdes Forf., der i den orienterende Indledning til Bygningsafsnittet fastholder, at de regionale Synspunkter har været bestemmende for ham og hans Arbejde, medens det konstruktive og det udviklingshistoriske Synspunkt kun er anlagt, hvor det har været nødvendigt for Bestemmelsen eller Karakteristiken af Bygningsregionerne. Men dette føles dog alligevel som lidt af en Skuffelse, især da Forf. anfører, at der findes Arkivmateriale til Belysning af Udviklingen af Bygningskulturen. Det kan maa-ske ogsaa beklages, at Gaardtypernes Klarlæggelse er holdt helt uden for Afhandlingen, ligesaa, at selve Stueindretningen kun i enkelte Tilfælde antydes. En saadan Fremstilling vilde sikkert have vist, at der findes en ikke ubetydelig Forskel paa selve den skaanske og den sjællandske Bondestue, men en ret stor Lighed i Længeplaceringen. Endvidere vilde en Gennemgang af Beboelsesrummene og deres Anbringelse i Forhold til hinanden sikkert ogsaa have vist en betydelig Forskel paa sjællandsk og skaansk Byggeskik, idet den skaanske Rumsinddeling, fraset Forstue-køkkenet og Dagligstuen, ikke synes at være slet saa bestemt fastlagt og ensartet, som den vi kender fra vort nutidige Feltmateriale¹⁾. Det skal imidlertid erkendes, at de oven omtalte Undersøgelser havde betydet et stort Tillæg til Forf.s i Forvejen mægtige og anselige Arbejde, og der maa selvfølgelig ogsaa være Grænser for et saadant Arbejdes Omfang og Undersøgelser.

¹⁾ Bemærkelsesværdigt er det, at der i flere af de anførte Eksempler findes Inddelingen: Forstue med Køkken, Spis, Skorsten og Bagerovn, dernæst Stue, og ved dennes anden Side en Bagstue, — saafremt sidstnævnte da ikke skal tydes som Bagstue, hvad der ikke klart fremgaar af Eksemplerne i Afhandlingen. Denne Bagstue ligger altsaa i de nævnte Eksempler paa Stuens ene Side, paa det Sted, hvor vi her har haft Kammer (Øl og Spisekammer) eller paa Bornholm Krobhus.

I det følgende skal det forsøges at give en kort Oversigt over de Hovedspørgsmaal, som Afhandlingen beskæftiger sig med, og dertil knytte et Par Randbemærkninger. I den orienterende Indledning til Bygningsafsnittet paaviser Campbell, hvorledes Almuen traditionstro fastholdt sin Bygningskultur og kun ændrede den, naar de blev tvunget dertil ved Forandring i Adgangen til Anskaffelsen af Materialer, samt ved Statsmagtens Indgreb. Materiale-mangel giver f. Eks. Anledning til en vis Degeneration, idet Fyr ofte anvendes i Stedet for Eg, ja i det blandede Omraade synes der at have fundet en meget mærkelig og ejendommeligt Ud- udvikling Sted, idet Almuen fra meget gammel Tid her har haft en saakaldet »Bålestue«, enten med Vægge af Tømmerstokke eller af Planker og med Herd (Arne) i Stuen og Vindue i Taget, altsaa uden vandret Loft. Men da Skoven forsvinder, og Tømmerhandelen ikke synes at have været tilstrækkelig udviklet, overgaar man til Brugen af Bindingsværk med lerklinet Væg allerede forinden 17. Aarhundredes Slutning, og da Savkvær- nenes Produktion af Fyr fra Midten af 1730erne begynder at gøre sig gældende, vender man lidt efter lidt tilbage til »Bålestuer« af Fyr, der paa denne Maade igen dukker op i Egne, hvor de maaske ikke har været at finde i de foregaaende Aarhundreder. En Mængde andre interessante Forhold omtales ligeledes i Afhandlingen, og der meddeles stadigt Oversigter over Skovenes Evne til at afgive Bygningsstømmer samt anden Adgang til Materialeanskaffelse i de forskellige Omraader, og hvorledes disse Forhold og Statsmagtens Indgreb faar Indflydelse paa Ud- udviklingen af Byggeskikkene i Tidsrummet 1700—1750, enkelte Steder endog ned i Begyndelse af det 19. Aarhundrede. I det hele tager Afhandlingen stærkt Sigte paa Materiale og Konstruktion, og den derunder paaviste Anvendelse og Udbredelse af Fodtømmer er naturligvis ikke den mindst betydningsfulde Detaille, men det vil dog føre for vidt at komme ind paa en nærmere Betragtning af alle disse Ting.

Af stor Betydning for Byggeskikken var Indførelsen af Skorstenene, og det ses, at skorstensløse Huse har været almindelige paa Skaanesletten i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede, medens Huse uden Skorsten var Undtagelser i enkelte Ris- og Skovbygder. Campbell giver en sikkert rigtig Forklaring paa dette mærkelige Forhold, idet Herden (Arnen eller Ildstedet) i Slettens Bygninger laa i Forstuen, og Røgen trak gennem Forstuedøren direkte ud i det Frie og generede derfor ikke saa meget her, som den vilde have gjort i Skov- og delvis Risbygden, hvor Herden laa i Stuen, og denne vilde blive fuld af Røg, saafremt der ingen

Skorsten var over Herden. Der antydes altsaa her en væsentlig Forskel i Ildstedets Anbringelse, som naturligvis igen er af Betydning for Rumsinddelingen. Den af Linné givne Skildring af »Ravlunda-Røgstuen« med skorstensløst Ildsted i Forstuen, og Kakkellovn muret af Tegl i selve Stuen, om hvilken Campbell meddeler, at den er sædvanlig indenfor Vangeskovenes Omraade i Albo Herred, genfinder vi hos os paa Bornholm, dog ikke i bevarede Bygninger, men i Bygningssyn fra Tiden 1670—1730erne. Derimod finder vi ikke noget Sidestykke i vore Arkivalier til den anden Røgstuetype, som Linné omtaler i Frosta Herred, en veritabel Røgovnsstue med horizontalt Loft, og som man vel med nogen Ret kan beklage, at Campbell ikke har forsøgt at klarlægge med Hensyn til Udbredelse og Konstruktion; men maaske har dette ikke kunnet lade sig gøre ved Hjælp af det benyttede Kildemateriale, hvad man da ogsaa faar en Antydning af, idet Forf. meddeler, at den har forekommet i ringe Udstrækning i Blandingsomraadet, hvor den især synes at have hørt hjemme. Campbell klarlægger iøvrigt baade Tidspunktet for Skorstenens Indførelse i Skaane, og den Maade, hvorpaa dette sker, og det fremgaar, at Skorstenen synes at være taget i Anvendelse paa Skaanesletten omtrent paa samme Tidspunkt som i flere af Østsjællands Egne, nemlig i første Halvdel af det 18. Aarhundrede.

Af andre Statsmagtindgreb, som Afhandlingen omtaler, og som især har givet sig mærkelige Udslag i Bygningkulturens Udvikling, skal endnu nævnes nogle, nemlig Indførelsen af »Brydeovne« og Brydestuer (til Hørrens Tilberedelse), samt Kampestens- og Murstenslænger. Campbell paaviser, at Brydestuerne er en Nyhed for Skaane i den første Halvdel af det 18. Aarhundrede, og Brydestuen har derfor ikke — som tidligere saa ofte antaget — urgammel Hævd i denne Landsdel. Endvidere har Indførelsen af Kampestens- og Murstenslænger jo ogsaa sin store Interesse, da vi jo ogsaa kender disse fra hjemlig dansk Grund, hvor disse sidste synes at være dukket frem i omtrent samme Tidsrum som i Skaane, nemlig i den sidste Halvdel af det 18. Aarhundrede, i de sønderjydske Egne dog noget før. Af Campbells Afhandling fremgaar det, at der i Skaane har været givet særlig Skattefrihed for at stimulere Lysten til Opførelse af saadanne Længer, og derved tilvejebringe Beskyttelse mod en altfor ødelæggende Hærgning af Skovene, men det ses ogsaa, at saa længe Bønderne overhovedet kunde forskaffe sig det nødvendige Træmateriale, fastholdt de deres gamle Byggetraditioner, altsaa Bindingsværket og Træhusene. Hvad Tømmerbristen i Tiden

omkring og efter 1750 medførte, ser man f. Eks. af det meget betegnende Tilfælde, der nævnes for Lyby By (Side 252), hvor 33 af Byens Længer i 1812 var opført saaledes, at Gaardsiderne bestod af Bulundervægge og lerklinede Overvægge, medens Længernes Ydersider var af Graasten. Ogsaa paa Rumsinddelingen synes Statsmagtens Indgreb og Forordninger at have haft en vis Indflydelse, som f. Eks. ved Bryghusets og Køllens Flytning udenfor Gaardens Længer, Tørvehusets Henlægning fra Beboelseslængen til en Udhuslænge, og endelig Indførelse af »Hemmelighedshus«, undertiden i samme Fag som Svinehuset.

Om alle disse og mange andre Spørgsmaal faar man ved Campbells Afhandling en vejledende og klar Redegørelse, der gennem de 3 Hovedomraader, hvori Bygningskulturen regionalt er inddelt og behandlet, belyses med Eksempler, uddragne af Bygningssyn og Skattelægningsakter m. m. Ved den opmærksomme Gennemlæsning af disse Hovedafsnit, vil det vistnok for den danske Læser føles besværligt dels at stedfæste de mange nævnte Byer og Sogne, dels at gøre sig de Grænselinier klart, som Forf. undertiden paapeger. Dette skyldes hovedsagelig Mangelen af et topografisk Oversigtskort, hvorpaa det havde været ønskeligt at den regionale Inddelings 15 Omraader var indtegnet, og selv om denne Inddeling er vist paa Afhandlingens Kort IV, nødes man dog under Studiet af Afhandlingen jævnlgt til at raadføre sig med et topografisk Korts Sogne- og Herredinddeling, for at følge med. Det skal indrømmes, at et saadant Kort nok havde været et kostbart Tillæg til den i Forvejen store Bekostning, som det maa have været at fremstille dette statelige og smukke Værk, hvortil det ikke ses, at Forf. har modtaget nogen økonomisk Støtte, men et Kort af denne Art havde sikkert tilført Værket en Værdi af stor Betydning.

Hvad der dog især vil volde danske Læsere en stor Besværlighed er dette, at Campbell allerede i den orienterende Indledning til Bygningsafsnittet (Side 214) nævner baade »skottväggar«, samt »furubålar« eller »skott«, uden at Læsere erholder nogen klar Forestilling om, hvad der menes med disse rent bygningskonstruktive Udtryk, som der stedse arbejdes med, og dertil føjes »bålestuva« (Side 215), der omtales som en Herdstue af »sydgøtisk Type«, stadig uden Forklaring om disse Ords Betydning og Mening. For dem af os danske, som er nogenlunde bevandret i S. Erixons med fleres Undersøgelser og Definitioner af disse Begreber, spiller dette selvsagt ikke saa stor en Rolle som for den Læser, der ganske uforberedt møder disse Udtryk i Campbells Afhandling og først Side 226 faar en Antydning af, at der til

»båle« kræves Tømmerskov, medens med skott maa forstaaes det, vi paa dansk Grund benævner Bullhus, altsaa et Stolpehus med Bulfjæle. Længere henne i Afhandlingen, paa Side 240, faar man at vide, at skottbræder kaldes »ladubåle«, og paa Side 242 ses det, at »ladubåle« paa Kristianstadssletten er 2 Tommer tykke Fyrreplanker. Paa Side 253 oplyses det, at »bökehängskott« er hængende Planker, fastnaglet foroven i Lejden (det øverste Tømmerstykke i Bindingsværket) og forneden i »listen« (dansk Sidebaand) eller Løsholtet. Yderligere omtales »Fjölskott« (altsaa Fjæleskott) Side 261 og 62, og endelig Side 265 faar man fuld Klarhed over, at der med »hele bålar« forstaaes Tømmeret i den sædvanligt kendte svenske Tømmervæg omkring Stuerummet, hvori Stokkene er knuthugne, medens der med »halve bålar« forstaaes gennemskaarne Tømmerstokke paa omkring 3 Tommers Tykkelse, som anvendes i Skiftesværk i Herberghusene (altsaa egentlig Stolpehus med svær Plankevæg), og »ladubåle« er 2 Tommers Planker anvendt i Skiftesværk, de benævnes undertiden »hängskott« og anvendes i Udhusene. Hvis Forfatteren i en Fodnote eller lign. klart havde defineret, hvad der skulde forstaaes ved de forskellige Udtryk, blot første Gang de nævnes i Afhandlingen, vilde sikkert mange danske Læsere have været ham taknemmelige herfor. En Trykfejl af ret ondartet Karakter skal her blot rettes, idet der Side 247 omtales, at en Beboelseslænge i Vystorp, Førlev Sogn i Bjære Herred, ved Nybygning fik $8\frac{1}{2}$ Alen høje Stolper, hvor 8-Tallet vel nok skal erstattes med et Tretal.

Til Slut kun en kort Sammenligning mellem skaansk og sjællandsk Bindingsværk. Der findes adskillige Lighedspunkter som f. Eks. Stolper paa Sten, samt de paa flere Steder i sjællandske Gaarde anvendte *Syldstykker mellem Stolperne*, som genfindes i Skaane (Virke By, Side 222), endvidere Anvendelse af det skaanske Listetræ, det samme som vort danske Sidebaand, der sædvanligt brugtes i Hedeboegnene og i Nordsjælland, og som strækker sig over flere Fag, fremdeles Raftetaget (det svenske Raveltag), som endnu i vor Tid har været at finde baade paa Sjælland, paa Bornholm og enkelte Steder i Østjylland, og endelig de mangesteds i Afhandlingen omtalte risflettede Gavle, som tidligere har været meget anvendt, men som vi nu kun faa Steder finder i vore gamle sjællandske Bondebygninger. Der findes imidlertid ogsaa Forskelligheder, og som en saadan maa nævnes Anvendelsen af de saakaldte Stivere, som ikke er sjældne i det skaanske Bindingsværk, men aldeles ikke forekommer i Bondebygningerne paa Sjælland. De findes derimod paa Bornholm og især Fyn og Østjylland, hvor de har de mest forskellige Benæv-

nelser (Dokker m. fl.). Saavel ved Mangelen af disse Stivere som ved den Udsmykning af Bjælkehoveder, der ofte findes i Skaane, men ganske savnes paa Sjælland, ses det, at der er en Væsensforskul paa det skaanske og det sjællandske Bindingsværk, der desuden fremtræder ret tydeligt, da det jo mange Steder i Skaane er Skik og Brug at tjære eller farve Stolperne, medens dette ikke er gammel sjællandsk Skik og kun undtagelsesvis er anvendt faa Steder i nyere Tid. I selve de proportionale Forhold i Bindingsværkets Opbygning findes derimod sikkert intet, der kan karakterisere nogen Forskel paa skaansk og sjællandsk Bindingsværk. Mange andre Ting kunde maaske omtales, men det faar være tilstrækkeligt med ovennævnte.

Campbells vægtige og interessante Afhandling, bag hvilken der ligger et overordentligt stort og beundringsværdigt Arbejde og et meget intimt Kendskab til de forskelligste Kulturforeteelser i Skaane, vil for Fremtidens etnologiske Forskning ikke alene være en særlig værdifuld og rig Kundskabskilde, men den vil sikkert ogsaa virke baade ansporende og forbilledligt for fremtidige saavel kulturhistoriske som etnologiske Undersøgelser, og desuden er den et værdigt Eksempel til Efterfølgelse for den rent kulturgeografiske Forskning, som hidtil har ført en altfor kummerlig og upaaagtet Tilværelse.

.H. Zangenberg.

OVERSIGT OVER TOPOGRAFISK LITTERATUR 1928.

Det vil være falsk beskedenhed at nægte, at denne oversigt har vakt interesse landet over, både hos dem, der er interesseret i de bøger og artiklers indhold, der omtales, og hos boghandlerne, der herigennem har fået et hjælpemiddel til at tilfredsstille kundernes efterspørgsel i denne bestemte retning.

Redaktionelt har oversigterne endnu deres mangler, men efterhånden vindes der vel nok sikrere fodfæste. Det vil ses, at den følgende oversigt i højere grad end den foregående er kritiserende, hvilket har været ønsket fra *alle* sider. Den er også fuldstændigere end forrige års; men her må redaktionen i høj grad håbe på læsernes hjælp. Der udkommer landet over en række bøger på private forlag, som det er så godt som umuligt at opspore og erhverve, og selv om de er blevet indleveret til det kgl.

bibliotek, er de som regel først tilgængelige her i indbundet stand længe efter at oversigten er gået i trykken. Det må være i alles interesse, at gøre sit til, at et eksemplar indsendes til redaktionen af »Fortid og Nutid« eller til Nationalmuseets 2. afdeling, hvis håndbibliotek er et specialbibliotek over topografisk litteratur. Kun på denne måde bliver oversigterne så fuldstændige, som de bør være.

Inddelingen og rækkefølgen er den samme som i forrige oversigt, begyndende med selvstændige bøger af topografisk indhold.

Thorkild Gravlund: Herredsbogen (Aschehoug). Dette arbejde omtaltes kortelig ifjor, men bør nu, da første bind om Sjælland er sluttet, gøres til genstand for en mere indgående betragtning. Så lidt forfatteren end har villet skabe et topografisk værk, kan hans arbejde dog give impulser også i denne retning. Han ser herrederne under en ny synsvinkel, der ligger den topografiske forskers søgen efter realiteter fjern; men samme forsker kan lære en del af hans metode! Thorkild Gravlund har selv været på hver plet, han har skrevet om, og han har haft to ypperlige ledsagere: sit fotografiapparat og tegneren Kr. Kongstad. Dernæst har han forstået at spørge sig for på de steder, han har været, og derved er også sluppet mange småting med af topografisk værd. Han melder om gamle vadesteder over åer, som nu kun kendes gennem overleveringer, han fastlægger kildemarkeder og beretter om sten, der er rejst i bestemte anledninger — og måske senere forsvundet. Hans sprogform har desværre evne til at vildlede ubefæstede sjæle, der vil opfatte hans udkastede formodninger som realiteter, og det må i det hele taget håbes, at vore lokalforskere ikke i for udstrakt grad må få hans arbejde »i den gale hals«.

Christian Elling: Slotte og Herregaarde i Barok og Rokoko (Haase) er et arkitekturhistorisk oversigtsarbejde uden særlig originalitet, men ganske nyttig som håndbog. Meget af billedstoffet er kedeligt både i valg og i udførelse og er blandet sammen på en rent ud forbløffende måde.

Efter flere års heftevis udsendelse er *Acton Friis: De danskes øer* (Gyldendal) nu afsluttet og fremtræder som et stateligt værk, der har inddraget meget og ofte ganske ukendt land. Som topografisk arbejde spiller det dog ingen større rolle.

A. Schæffer: Danmarks Apoteker (Levin & Munksgård), der også er blevet udsendt i hefter, foreligger nu i bogform, og det er nu muligt at danne sig et overblik over værkets topografiske værdi. Denne er større end ventet, thi hvert enkelt apoteks historie er blevet skrevet på grundlag af omfattende arkivunder-

søgelse, hvoraf langt den største part er foretaget af E. Dam, medens Schæffer har sammenarbejdet materialet til et læseværdigt hele. Arbejdet må ikke mindst anerkendes, fordi der på forhånd var gjort så uhyre lidt i denne retning i den foreliggende topografiske litteratur, og kun nogle ganske enkelte apotekers historie var udgivet. Af de gamle apotekergårde i hovedstaden og i købstæderne gives ofte interessante billeder ved uddrag af skifteprotokoller og tingbøger, hvorfra der er hentet stof til både bygningernes og deres indres udseende gennem tiderne. Endelig må det anerkendes, at det personalhistoriske stof er behandlet sobert og klart i linjerne, så at der kun er medtaget, hvad der netop vedrører apotekerhistorien.

Turistforeningens årbog for 1928 hedder kort og godt *København*. Foreningens indsats i den topografiske litteratur berøres allerede i oversigten for 1927, og det nye bind slutter sig fuldt ud til det forrige. Dette er virkelig mere end de sædvanlige turistmæssige reklameudsendelser, og da disse publikationer når vidt omkring, skal den topografiske forskning være glad for det pionerarbejde, som foreningen på denne måde udfører for den. Tilmed forstår foreningen at knytte gode medarbejdere til sig. Hans Kjær har skrevet om de oldtidsfund, der er blevet gjort under asfalt og brosten, Svend Borberg skriver om Morten Farums gård i Amaliegade, Jørgen Olrik redegør for Folkemuseets virksomhed, og Søren Vasegaard skriver om storbyens udvikling. Thorkild Andersen har skrevet om gæstgiveriet i Danmark, og både billeder og tekst giver mange gode oplysninger fra dette forsømte område inden for topografien.

Når *Frederik Nygaard: Kend København* (Gyldendal) omtales i denne sammenhæng, skønt den er en »literær turistbog«, skyldes det dels, at den på flere steder viser, at der kan skrives både livligt og underholdende uden tilsidesættelse af realiteter, hvad vore topografiske forskere ofte glemmer, dels, at den giver en række flyverfotografier, der på en overbevisende måde godtgør, at den topografiske forskning her har fået rakt en hjælpende hånd, som den ikke må glemme at tage imod.

Peter Linde: Minder om den store Ildebrand 1728 (Nyt nordisk) indeholder dels et optryk af samtlige beretninger om ildsvåden, dels en række værdifulde oplysninger om de mindsten og andre indskrifter, der indsattes i husene, som rejstes på brandtomterne. Der er heri medtaget både de forsvundne, men endnu kendte, og dem, der endnu er bevaret enten på selve bygningerne eller disses afløserer eller på vore museer.

(*Laurits Pedersen*): *Helsingør i Sundtoldstiden 1426—1857* (Nyt

nordisk Forlag). I to svære bind af stateligt format foreligger nu afsluttet et værk, hvis udgivelse har stået på i flere år. Den kendte lokaltopograf, overlærer Laurits Pedersen, har redigeret værket og selv skrevet en stor part deraf. Planen dertil skyldes sikkert også overlæreren, der har valgt en inddeling i to bind, hvoraf det ene omfatter stedshistorie, det andet tidshistorie. Når et arbejde af dette omfang skal skrives af fem forfattere, har det på forhånd sine store vanskeligheder at få et blot nogenlunde homogent resultat ud deraf; men når der yderligere vælges en så usikker deling af stoffet, som den nævnte, risikeres det let, at skildringen falder i stumper og stykker — og det er den her! Dette udelukker naturligvis ikke, at enkelthederne er udmærkede, og at bogen som helhed kan anerkendes som et interessant og oplysende værk, men den er vanskelig at overskue, og den, der senere hen, eller den, der uden gennemlæsning, ønsker detailoplysninger derfra, er ilde faren, da både sag- og personregistre mangler.

Af stedshistorien rummer første bind Chr. Axel Jensens beskrivelse af kirker og klostrer samt Fr. Weilbachs Kronborg, Lysthuset i Kronborgs have og Marienlyst. Førstnævnte arbejde er det værdifuldeste. Med overlegen viden giver forfatteren i en god og koncentreret form en udsigt over bygningshistorie og inventar, som må tilfredsstillende enhver både læg og lærd læser. Fr. Weilbachs arbejde er svagere end det plejer at være fra denne hånd. Der er meget lidt nyt heri, og det nye, der findes, er alt for løst underbygget, om det ikke er helt fejlagtigt. Der tænkes her nærmest på forfatterens gentagelse af den tidligere i Årbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie fremsatte hypotese om »et yngre Krogen«, der ikke kan stå for en nærmere prøvelse. Laurits Pedersens bidrag til dette bind, de to afsnit »Sundet i gamle Dage« og »Eggen og Byen«, viser — hvad man af tidligere arbejder var fuldt på det rene med — at forfatteren ved meget, men også at han ved *for* meget. Fremstillingen lider under, at han har søgt at få benyttet så meget af sit indsamlede stof som muligt, »selv om Fremstillingen skulde tynges noget derved«. Det er derved blevet en materialesamling, ikke en fremstilling, og kapitlerne stikker derved stærkt af mod de andre forfatteres bidrag.

Dette gælder i endnu højere grad om hans bidrag til andet binds tidshistorie, hvor navnlig »Hvad Tingbøgerne fortæller« er blevet et pulterkammer med mange ypperlige bidrag til årbogsartikler o. l., men derimod et altfor usikkert og flimrende billede af livet i Helsingør by. Det kommer derved til at stå så

forfærdelig usikkert ved siden af de to andre forfatteres bidrag, Hugo Matthiessens beskrivelse af den middelalderlige by og Louis Bobés beretning om den store handelsperiodes tid, der hver for sig er ypperlige sluttede fremstillinger, som læses med lethed og efterlader et ypperligt billede af forholdene i Sundhyen.

Fra det gamle Køge (Nyt nordisk) har også haft flere forfattere, men er ikke blevet en så forvirrende blanding som bogen om Helsingør. Bogens plan er mere begrænset, og skillelinjen mellem forfatterens bidrag er trukket klart op. Køges historie er vel ikke så rig som Helsingørs, men en sammenligning mellem de to arbejder viser klart, hvad Helsingørbogen *kunde* være blevet. Hugo Matthiessen har skrevet om byens grundplan og om bybilledet. Han har her givet en interessant vurdering af dens topografiske placering og kyndigt redegjort for dens opståen på Erik Glippings tid. Chr. Axel Jensen har skrevet indgående om de bevarede bindingsværksbygninger, der hører til landets interessanteste, og han har ikke mindst vist sin overlegne viden i gennemgangen af kirkens bygning og dens vidunderlige inventar. Fr. Opffer har hertil føjet nogle minder fra det gamle Køge. For det skrevne må ikke Aage Jørgensens herlige tegninger glemmes, hvad enten det drejer sig om de enkelte bygninger eller de mange fortrinlige detaljer fra disse.

Af ældre topografisk litteratur angående landets købstæder kan nævnes, at Johannes Knudsen har leveret oversættelser af Resens på latin skrevne Atlas danicus for *Helsingørs* og *Bornholms* vedkommende (Gad), et arbejde, der desværre er blevet afbrudt ved forfatterens død, men som forhåbentlig vil blive fortsat af en anden. Der er et stort topografisk stof gemt i den gamle professors arbejde, af hvis 30 folianter det meste gik til grunde ved Københavns ildebrand for 200 år siden, så at kun kobberpladerne og en afskrift af den forkortede tekst reddedes.

De historiske amtsamfund påtager sig undertiden at udgive større monografier i stedet for eller sammen med deres årbøger. I år har Frederiksborg amts historiske samfund udgivet

Fr. Weilbach: Fredensborg slot (Gyldendal), er et på den ældre litteratur og på nye arkivstudier baseret arbejde, der har afhjulpet et stort savn, da F. J. Meiers tidligere arbejde om slottet både er forældet og heller ikke udtømmende. Weilbachs bog giver i rene linjer en omhyggelig redegørelse for udviklingen fra det lille jagtslot til den store sommerresidens. Der er gjort nøje rede for de enkelte bygningers tilblivelse og ombygninger, for haveanlægget og dets ændring ved N. H. Jardin, samt for den indre udsmykning. Fremstillingen er ledsaget af en mængde ud-

mærkede billeder og gengivelser af adskillige planer og tegninger, der hidtil ikke har været kendt.

J. V. Christensen: Valdemarernes Kirke. Sanct Bendt i Ringsted (Tryde). Mogens Clemmensens og Poul Nørlands bearbejdelse og udgivelse af professor Storcks restaurerings- og opmålingsarbejder af denne kirke, har inspireret forfatteren til en god og nyttig popularisering. Der er således ikke tale om noget selvstændigs arbejde eller om fremdragning af noget nyt, men i den foreliggende form er der tilvejebragt en let tilgængelig og særdeles omhyggelig beskrivelse af kirkens bygningshistorie, dens historiske minder og dens gamle inventar. Det må således anerkendes, at forfatteren har fået Mogens Clemmensens undersøgelser af munkestolene, der udkom knap et halv år før denne bogs fremkomst, med i sin skildring, selv om det kun er blevet i en parentesbemærkning. Billederne er velvalgte og smukt gengivet.

Museet for Holbæk og Omegn har ved lederen, lærer Albert Thomsen, udgivet en vejledning for besøgende, der indledes med en redegørelse for den gamle gårds historie, hvori museet har til huse. Den er en typisk Holbæk-gård fra tiden omkring 1670.

C. C. Haugner har skrevet om *Rødby Købstad og Fuglse Herreds søndre Del* (Nakskov), og Chr. Behrendt har i *Folkemuseet i Middelfart* (Ernst Harder, Middelfart) gjort omhyggeligt rede for den gamle bygning og dens forrige ejere.

E. Kroman: Marstals Søfart indtil 1925 (Udgivet af Marstals Havnekommission). De danske havnes historie er såvel i topografisk som i handelshistorisk retning et svagt punkt i vor hjemlige historieforskning. Ethvert bidrag til klarlæggelse af et eller flere områder, må derfor hilses med glæde, og selv om Marstals betydning som havn er meget ung og af ringe almenverdi, rummer det foreliggende arbejde adskilligt af betydning. Forfatteren er historiker af fag og skolet i både biblioteks- og arkivstudier. Derfor er navnlig bogens indledende kapitler af udmærket topografisk værdi, thi når en by er i så høj grad afhængig af sin skibsfart og sin havn, som Marstal har været det, må en redegørelse for havnens udviklingshistorie ganske naturligt gribe ud over de afstukne rammer og nærmest blive hele byens historie. Hvad selve søfarts- og havnehistorien angår, er forfatteren i nogen grad tynget af det indsamlede stofs righoldighed, så at han fortaber sig i en mængde detaljer, der gør tilegnelsen vanskelig, og som trætter læseren mere end nødvendigt. Marstals havn lå indtil 1825, således som den var skabt af naturen, men allerede i 1818 besluttede man at anlægge en kunstig havn og ved denne lejlighed nedsattes der en havnekommission. Det ses således, at

den kgl. forordning af 1798 om havnevæsenet i Danmark, der sikkert var inspireret af Løvenørn, kun tog sigte på de *anlagte* havne, thi ellers måtte Marstal jo efter forordningens ordlyd allerede have fået sin kommission ved den lejlighed.

Esbjerg. Historie og Historier I (Udgivet af lokalhistorisk Udvalg) er mere historier end historie, men tanken, hvorudfra der arbejdes, er for så vidt god nok, som det sikkert er på tide at indsamle stof til denne med amerikansk hast opvoksede by hos dem, der endnu erindrer dens »nybyggertid«. Men redaktionen kunde nok være lidt mere skønsom i sit valg af de artikler, den optager.

Georg Bruun: Dronning Dorotheas Skolehus (V. Schæffers forlag, Kolding). Dette bidrag til Kolding lærde skoles historie i tidsrummet 1537—1725 er efter forfatterens oplysninger bygget på et meget knapt materiale, der er blevet uddybet ved at blive sat på baggrund af de lærde skolers almene historie. Med dette forbehold, som forfatteren selv har taget i sin indledning til bogen, er der fremkommet et meget læseværdigt arbejde, som ved sin livlige stil bør modtages med glæde af dem, der interesserer sig for dette felt, og vil nøjes med at tage det i en delvis populær form. Til Koldings historie ydes der en del gode bidrag, og billedstoffet er velvalgt. Gid blot forlæggeren kunde komme bort fra sin fortvivlende lyst til at lade ældre citater sætte med en fornærmelig kedelig fraktur, som hverken er fugl eller fisk.

A. Lomholt: Viborg Byes og Omegns Sparekasse 1828—1928. Dette jubilæumsskrift er selvfølgelig mest af bankmæssig interesse, men får også topografisk interesse ved, at der er tilføjet et af overretssagfører Chr. Ørum udarbejdet kapitel, hvori han søger at opkonstruere Viborgs udseende som det var, da banken oprettedes i 1828. Dette forsøg på at danne et billede fra en bestemt tid, der er ret sjælden i den topografiske forskning — det er jo mest længdesnit gennem en længere årrække, en udvikling, man bliver stillet overfor — er lykkedes rigtig godt. Også gennemgangen af gadenavnene på den tid med henvisning til senere navneforandringer, er af værdi.

C. Klitgaard: Skagen Bys Historie (Ejnar Niensens Boghandel, Skagen) er blevet anmeldt i forrige hefte af dette tidsskrift.

Gjentofte Kirkesogns, dets Kirkes og dets Præsters Historie (Aug. Olsen, Hellerup). Det er historisk-topografisk selskab for Gjentofte kommune, der har udgivet dette arbejde, hvortil Johannes Werner og Søren Lemche har leveret de bidrag, som nærmest vil interessere topograferne. Førstnævnte har skrevet dygtigt om sognets og kirkens almindelige historie fra de ældste

tider, og navnlig har han gjort omhyggeligt rede for de tre hundrede år, hvor Vartov var ejer af kirken. Materialet hertil synes at være meget righoldigt, og det må prises, at forfatteren har indskrænket sig til at trække hovedlinjerne op uden at lade sig lokke til at beskæftige sig med »kulturelle«
 detaljer, som det desværre så ofte ses i lignende arbejder. Arkitekt Lemche har leveret en omhyggelig udredning af kirkens bygningshistorie, ledsaget af en rekonstrueret grundplan af kirken, som den så ud i 1673.

August F. Schmidt: Skanderup Sogn, Andst Herred (I Kommission hos Boghandler Thomsen, Lunderskov). Det er en omfattende og vidtfavnende sognebeskrivelse, der her foreligger for et (jeg havde nær sagt: selvfølgelig) jysk sogn. Alligevel må den betegnes som ensidig. Forfatteren er folklorist, og det spores i hele bogens opbygning. Når han som andet kapitel har skrevet kort om sognets topografi, er det, som om han drager et lettelses-suk, hvorpå han begiver sig ind på mere kendte stier og giver et livfuldt og grundigt billede af livet i sognet i alle dets facer, kun afbrudt af et par korte kapitler om kirken og landsbyerne. Sjældent er i dansk litteratur et sognefolks dagligliv og sjæleliv blevet lagt blot som dette, og et interessant billede er der kommet ud deraf; men helhedsindtrykket af bogen er skævt, og læseren har lov til at udbede sig en beskrivelse af, hvorledes det sogn så ud, som disse mennesker færdedes i. Forfatteren har glemt at bygge dette plastisk op, thi dette gøres ikke ved blot at alliere sig med stednavnene.

Danmarks naturfredningsforening har på Frimodts forlag udgivet: *Rebild og Rold*, en serie fotografier i smukt tryk af Sigvart Werner. Poul Lorenzen har skrevet en indledning dertil, og Max Henius har kort redegjort for Rebild nationalpark.

De *historiske tidsskrifters* og *amtsårbøgernes* indhold af topografisk litteratur er, hvad ren topografi angår, noget ringere end tidligere år, hvori det nu kan ligge. Der synes hos den kreds, der leverer stof til årbøgerne, at herske en vis skyhed for at tage enkelte lokaliteter inden for deres område op til undersøgelse, til trods for at opgaven er så taknemlig! Alene det, at disse mennesker på stedet er i stand til at afkontrolere og uddybe de skrevne kilders beretninger, skulde dog synes umagen værd, og det kan kun skyldes magelighed, når en del forfattere hellere kaster sig over det lettere tilgængelige, men efterhånden noget fortærskede og udvandede stof, der findes i de »degnehistorier«, der flourerer livligt i en række årbøger. Bidrag af samme karakter, som de i fjor nævnte dygtige afhandlinger af Henrik Larsen

om Vejlby Sogn og af Åge Sørensen om Torpene i Tvede Fang, findes desværre ikke i år. Kun R. Nielsen har fortsat sine fremdragninger af stof til Næstveds historie, der — selv om det er ubearbejdet stof — har sin værdi ved at blive fremdraget og trykt.

For *Københavns* vedkommende må det meste stof selvfølgelig søges i de af kommunalbestyrelsen ved rådstuearkivaren udgivne Historiske Meddelelser om København. Heri skriver Arne Sundbo dels om vandbygningsarbejder i det 17. århundrede, dels om »vagthusene« *Søborghus, Lundehuset og Store Vibenshus*. Navnlig den første afhandling rummer et uhyre topografisk stof, der har betydning ud over det specielle emne, der behandles. Et helt nyt stof til Københavns arkitekturhistorie har C. Elling fremdraget i en afhandling om Philip de Lange som søetatens bygmester, hvorved han gennemgår *Hovedmagasinet paa Gammelholm, Arsenalet paa Christiansholm, Nyholms og Christiansholms mastekraner* og flere mindre betydende arbejder. H. U. Ramsings arbejde i fjor om *Hammerstrup* er blevet uddybet af Vilh. Marstrand, og forfatteren R. P. Rasmussen har eftersporet pladsen for *den murede galge på Vesterfælled* gennem en for nøjelig undersøgelse, hvor han har ladet en række gamle kort med angivelse af pladsen udføre i samme målestok og reproducere oven på hinanden. Han har derved indsnævret området og nået et resultat. Fr. Weilbach har skrevet om *Hof- og Stadsrettens gård på Østergade*, H. J. Kjær om *Det gamle haveanlæg ved Prinsens palæ*, medens V. Krohn har fortsat sine arbejder om citadellet Frederikshavn ved at behandle *Bageriet og møllen i Kastellet*. — I årbøger for nordisk oldkyndighed og historie bringer Otto Smith oplysninger om de forskellige *rustkamre og tøjhuse* samt enkelte hidrag til *Rosenborgs* historie.

Af *købstadstopografi* har C. M. Smidt givet et fortrinligt bidrag til *Roskilde* domkirkes bygningshistorie (Københavns Amt) gennem en oversigt over og kritisk vurdering af tidligere teorier om bygningens tilblivelse. — Kaj Uldall har skrevet om *Vordingborg* (Præstø amt), foreløbig dog kun en indledning til slottets historie og byens befæstning. Fortsættelsen af dette ret udyrkede emne må imødeses med interesse. — Fra *Næstved* foreligger der, som allerede berørt, et arbejde af R. Nielsen om byens overdrev (Præstø amt). Det er en meget bred skildring, eller snarere en materialesamling, der er svær at arbejde sig igennem, fordi overblikket over stoffet mangler, men en mængde detaljer er fremdraget, der vil være af værdi for fremtidige forskere.

Til *Koldings* historie foreligger der et meget interessant bidrag om Kolding i oldtiden (Vejle amt) af J. O. Brandorff. Materialet er tilvejebragt ved en nøjagtig gennemgang af de arkæologiske og geologiske undersøgelser på stedet. Det må desuden meget påskønnes, at resultatene er blevet indført på et særdeles oplysende kort. Det er et målbevidst og dygtigt arbejde, en form for topografisk forskning, som varmt kan anbefales. Når et sådant arbejde udføres med så stor en viden og en sådan nøjagtighed, bygges et steds historie på den bedst mulige måde op »fra grunden«. — J. F. Kjær har skrevet om de nyreste mindesmærker i og ved *Fredericia* (Vejle amt): over den spanske ritmester la Costa, over avlsbruger Abraham Devantier og over Ullerups nedrevne kirke. — Fra *Vejle* findes en kort, samtidig beretning om branden 23. April 1786 i en dagbog af degnen Herlov Dalhoff (Århus stift), og K. Kr. Sørensen har redegjort for Vejle museums oprettelse og for den nye bygning (Vejle amt). — Om *Ålborg* findes enkelte topografiske bidrag i Otto Smith: *Koleraen i Ålborg 1853* (Fra Himmerland og Kjær herreder).

Bidrag til *Gottorps* og *Tønnings* topografi findes i Otto Smith: *Kgl. og fyrstelige rustkamre i Danmark* (Årbøger for nord. oldkyndighed og historie).

Til *sogneområdernes topografi* findes der naturligvis en række bidrag af højst forskellig værdi.

Poul Nørlund har skrevet om de ældste vidnesbyrd om skyldtaksationen (*Historisk tidsskrift*). Denne afhandling vil for den topografiske forsker have sin værdi i den fortrinlige orientering i den middelalderlige »Sorø gavebog«, hvori berøres klostrets jordegods over hele Sjælland.

A. H. Petersen: *Sagn og tro knyttet til sten i Ballerup og omegn* (Kbh. amt) er et supplement til Aug. F. Schmidts artikkel af samme navn forrige år. — H. Zangenberg har skrevet om gamle børdergårde og huse i *Københavns amt* (Kbh. amt), og det må hilses med glæde, at skildringer af denne art nu kommer frem, og at undersøgelserne er gjort af en fagmand. Maa de nu blot virke til, at lokalforskerne tager emnet op til behandling og interesserer sig for byggeskikkene; thi det er i allerførste øjeblik, at dette kan ske, og folk på stedet finder ofte ting frem, som den mand, der kun kan opholde sig kortere tid på egnen, måske overser. Det foreliggende arbejde er i høj grad instruktivt og er ledsaget af udmærkede planer og morsomme interiører. — Georg Galster har skrevet om møntfund i *Holbæk amt* (Holbæk amt). — Om sagn og tro knyttet til sten i *Sorø amt* har Aug. F. Schmidt redegjort i årbog for Sorø amt. I en

tid, hvor der til vore vejanlæg bruges så mange sten, at man snart udrydder al den gamle granit, er det af betydning både at vække interessen for de gamle mosgroede sten på marker og i skove, som vore forfædre ofrede så megen opmærksomhed, og at have en topografisk fastlæggelse af dem. Som det vil ses af det følgende, har forfatteren offentliggjort en række afhandlinger af lignende art landet over, men sagnene har dog ligget ham mere på hjerte end det at give nøjagtige oplysninger om deres plads, ligesom det ikke altid fremgår klart, om stenene findes endnu eller kun erindringer om deres plads lever på egnen. En beskrivelse af stenene og deres omtrentlige størrelse samt af de omgivelser, hvori de findes, havde også været af værdi. — I »*Sorø amts klostersogne og frigørelsen 1569*« har P. Severinsen leveret et dygtigt bidrag til de pågældende klostres historie. — H. Zangenberg har (Sorø amt) skrevet om det *Søbjerggaard* ved Slaglille, som blev nedrevet i 1840'erne, og redegjort både for dets udseende og for de forandringer, der i tidens løb foretoges på gården.

Bidragene til *Lolland-Falsters* topografi er alle samlet i *Lolland-Falsters* historiske samfunds årbog. Hans Kjær har i »Oldtidsminderne og Reventlow'erne paa Christianssæde« leveret en indgående beretning om Glentehøj ved *Ravnsby* mølle og Thor-kilds høj på *Skeltofte* mark (*Lysthøjsmarken*). — Et sjældent bidrag til en gårds udseende og inventar fra 1505 har H. Zangenberg fremdraget fra *Bregninge*. — Svend Jørgensen har fra *lolland-falsterske kirkebøger* uddraget en del stof til belysning af svenskernes invasion i 1658—60. — Jørgen H. Rosling har sat spørgsmålet om, hvor Eleonora Christina boede på *Maribo kloster* under debat ved at benytte de af Kall Rasmussen og Birket Smith tidligere udgivne undersøgelser og kommer til det resultat, at hendes bolig må have været i den sidste rest af det gamle munkekloster, hvor nu præstegården ligger. Undersøgelsen giver mange topografiske bidrag til klostrets historie.

For *Fyns* vedkommende har H. G. Broholm skrevet om *Langøfundet*, en boplads fra den ældre stenalder (*Aarbøger* for nord. oldkyndighed og historie), medens C. M. K. Petersen beretter om *Jættestuefundet* på *Dræby* mark (Odense amt). — Ved en beretning om de enestegårde, der indrammer *Vissenbjerg* sogn, har F. Hjort forsøgt at udrede egnens historie ud fra en ny synsvinkel (Odense amt). — J. C. A. Carlsen-Skiødt har skrevet om *Haarby* sogn. Arbejdet er dels foretaget efter trykte kilder og ved oplysninger indhentet i nationalmuseets arkiv, men stoffet er ret ufordøjet, selv om det på flere punkter er bedre end i

mange andre sognebeskrivelser. Undersøgelserne er heller ikke ført helt til bunds, selv hvor oplysninger havde været let tilgængelige, og det »arbejde på stedet«, som stadig må efterlyses, mangler i alt for høj grad.

Kr. Erslev: Dronning Tyre og Danevirke (Historisk tidsskrift) er vel ikke et topografisk arbejde, men dog uundværligt for enhver, der topografisk vil give sig af med *Danevirke*. Afhandlingen er i høj grad værdifuld ved sin sammenfatning og vurdering af de stridspunkter, der er oppe om dette spørgsmål.

H. P. B. Kjærgaard har (Ribe amt) skrevet om *Mandø* i tidligere tid. Det er et godt bidrag til øens historie, skrevet med en fornuftig benyttelse af kilderne dertil. Af værdi er navnlig påvisningen af årsagerne til, at den ældste bebyggelse på øen blev opgivet, og påvisningen af forandringerne i øens udstrækning. Udover dette rummer arbejdet kun få selvstændige iagttagelser, men det er en god sammenskrivning af de ikke få trykte beskrivelser af øen, der foreligger — Aug. F. Schmidt har skrevet om sagn og tro knyttet til sten i *Ribe amt*, og Johannes Vejlaget om genforeningsmindesmærkerne sammesteds, medens J. A. Petersen har berettet om stendysserne ved *Grønninghoved strand*. — I H. P. H. Novrup: Skolevæsenet i *Alslev* sogn (Ribe amt) findes foruden korte beskrivelser af skolebygningerne nogle enkelte oplysninger om veje i sognet. — P. Knudsen har skrevet om *Ødis* præstegård (Vejle amt) med en rigtig god redegørelse for bygningen, ledsaget af en grundplan over gården og haven. — Edv. Egeberg har fortsat sin beskrivelse af *Linæa* sogn i gamle dage (Århus stift). Det er navnlig kroens og møllens historie, der er fremdraget, begge opført af resterne af Overgaarden, som i lang tid var i kroejernes besiddelse. Der er ypperlige oplysninger hentet fra gamle synsforretninger; men forfatteren er inde på denne fortvivlede direkte gengivelse af gamle dokumenter med den gammeldags skrivemåde, der gør både læsning og forståelse så besværlig for de fleste læsere, at de opgiver på halvvejen. Det må absolut tilrådes at omsætte dokumenterne i moderne retskrivning med bibeholdelse af enkelte morsomme stavemåder, men bedst var dog en simpel genfortælling, der gør det hele langt lettere forståeligt, og hvorpå der altid kan sættes lidt kulør ved at bibeholde enkelte karakteristiske vendinger. Overhovedet vilde en derved opnået begrænsning af de endeløse kro-retstrætter have været velset. — S. M. Schougaard har ydet nogle bidrag til *Bryrup* sogns historie (Århus stift). Det er dog nærmest en beskrivelse af sognets nuværende udseende, der topografisk ikke giver stort mere end »Trap« og »Daniel Bruun«. — Aug. F.

Schmidt har (Århus stift) skrevet om »sten« i Århus amt. — C. Neergaard har redegjort for jernaldergravpladsen ved *Lisbjerg* (Fra Nationalmuseets arbejdsmark) og G. Galster har skrevet om falskmøntnerværkstedet på *Hjelm* (sammesteds).

C. Møller: *Borbjerg* sogns historie (Hadsyssel). Skildringen begynder smukt med at forfatteren fra Kirkebakken ser ud over sognet og ridser hovedlinjerne i dens topografi op. Dernæst følger efter en beskrivelse af kirken en indgående undersøgelse af Borbjerg Holmgård (den nuværende præstegård), ledsaget af nogle grundplaner af bygningerne umiddelbart før og efter 1750 samt fra året 1841; men efter denne gode optakt stopper dervære forfatterens interesse for sognets topografi — eller kommer det senere? Er der ingen spor af gamle veje i sognet, ingen vadesteder over åerne eller nedlagte broer, er der ingen huggede skove at spore? Egnens byggeskik ofres et par sider, men de gamle gårde må sikkert kunne fortælle mere! Var der ingen landevejskro inden for sognets grænser? Står der møller endnu, og er det stubmøller eller hollandske møller? Man kunde blive ved at spørge, når man som her finder, at forfatteren har både lyst og evner til at løse opgaver, som alt for mange på forhånd opgiver. Kilderne til præste- og degnehistorier forsvinder ikke så let, men kendskabet til sognets udseende er en flygtig ting, thi menneskets hukommelse i den retning er så kort. — J. Aldal: Hadsyssel under det 17. århundredes krige giver enkelte oplysninger om ødelagte landsbyer og skove i syslet under kejserkrigen. Desuden findes oplysninger om *Lundenæs* slots ødelæggelse 1644 og om *Lønborg Bisgaard* 1645. — Peter Skautrup har fortsat sin gennemgang af højnavne i Hadsyssel. For topografen er navnlig fastlæggelsen af tingsteder og rettersteder af værdi, og man glæder sig over de anvendte vurderinger af kildestoffet. Også højenes beklædning i kapitlet »Sorthøje« og højenes form i »Bred-, Flad- og Kløverhøje« er af topografisk værdi. — Kai Uldall: Granitkorset ved *Astrup* (Skivebogen) er en nøjagtig beskrivelse af dette interessante mindesmærke, hvorpå forfatteren efter ornamenteringer giver en datering til c. 1160, ligesom han sætter det i forbindelse med det beslægtede kors ved Bækmarksbro i Skodborg herred. Interessant er hypotesen om, at man her har et skelkors af dem, der tidligere har været rejst i mængde, men som nu er forsvundet, og som har frembragt de navne, sammensat med »kors«, som findes rundt om i landet. — Carl Christiansen: Bidrag til Oplysning om Herremænds og Herregaardsforpagteres økonomiske Vilkaar i Hald og Skivehus Amter i Slutningen af 17. Aarhundrede (Saml. til

jysk hist. og top.) er en meget indgående økonomisk betragtning, der indeholder et væld af oplysninger til gårdenes historie i *Skive amt*. — Harald Mark har (Randers amt) skrevet om *Svallinggaard*.

Kommer vi til landet nord for Limfjorden, træffer vi bidrag til nogle broers historie: *Varbro*, *Vrejlev bro* og *Uggerby bro* (Vendsysselske årbøger). Aug. F. Schmidt skriver om sagn og tro knyttet til sten i *Hjørring amt*, og Carl Klitgaard har skrevet interessant om Frelsergrave i anledning af en Kristusfigur fra *Tornby kirke*, der er havnet i Hjørring museum (Vendsysselske årbøger). Af overordentlig stor interesse er H. Kjærs beretning om oldtidshusene, der er fundet ved *Ginderup* i Thy (Fra Nationalmuseets arbejdsmark). C. Elling har skrevet om det gamle fyrtårn på *Skagen* (Hist. meddelelser om Kbh.). S. C. Sortfeldts bidrag til *Løkkens historie* (Vendsysselske årbøger) er kun noget tilfældigt pluk uden reel værdi i modsætning til Carl Klitgaards på omhyggelige arkivstudier byggede beretning om batteriet ved *Løkken*, der er ledsaget af en plan over redonten fra 1808.

Til *kirkernes* historie er bidragene for 1928 kun sparsomme. A. H. Pedersen har givet en kortfattet beskrivelse af *St. Jacobs kirke* i *Ballerup* (Kbh. amt) ledsaget af meddelelser om de gravsten, som findes i kirken. — Af særlig værdi er G. L. Wads: Træk af vandalismen i Fyen (Odense amt), som indeholder beretning om de ødelæggelser, som de fynske kirker har været genstand for. — Interessant er de iagttagelser, som Aage Sørensen har gjort ved kirkerestaureringen i *Mellerup* (Saml. til jysk hist. og top.), og man kunde ønske, at mange andre rundt om i landet vilde bruge øjnene som han. — Til *Pjedsted kirkes* historie (Vejle amt) er der fremdraget nogle oplysninger fra kirkens ældste regnskabsbog. — Niels P. Bjerregaard har skrevet om den gamle kirke i *Skive*, men har mest holdt sig til kalkmalerierne, af hvilke der er gengivet en række fotografier. — I Anton Jacobsens beretning om *Sæby kirkes* indtægter o. 1765 findes også en del bidrag til byens topografi.

Til *herregårdenes* historie findes så godt som intet i tidsskrifterne. Nævnes kan det, at R. Nielsen i afhandlingen om Næstved overdrev har givet en del bidrag til *Rønnebæksholms* historie. — Udover dette findes kun en beretning om *Tustrup hovedgård* og dens beboere (Fra Himmerland og Kjær herreder) af D. C. Ertbøll-Nielsen. Den handler dog mest om beboerne, men da den er bygget over nedskrevne erindringer af mænd i slægten Hjørrh, giver den selvfølgelig også nogle bidrag til gårdens historie i 1800'erne.

Om *købmandsgårdene* fortsætter S. Knudsen (Vejle amt) sin beretning om det gamle kystpakhuis ved *Snaptun* og føjer hertil en beretning om søsterforretningen *Fakkegrav* pakhuis. Det er fortalt med friskhed uden alt for store historiske skrupler og ledsaget af fornøjelige pennetegninger. — Mine Thomsen har (Vendsysselske årbøger) i sine erindringer fra *Nørre Tornby* givet en beskrivelse af livet i og udseendet af en købmandsgård i 1800'ernes første halvdel.

Til *havernes* historie har Johannes Tholle som sædvanlig leveret det største bidrag, men også andre er kommet med på dette område, hvilket Tholle kun kan notere med tilfredshed. Hans energiske pionérarbejde har åbnet øjnene for dette nye felt, som nok er interesse værd. Om *Roskilde* kirkegårde findes en beretning i tidsskriftet »Vore kirkegårde«. — I R. Niensens: »Næstved overdrev« findes oplysninger om borgernes haver i *Næstved* i 1600'ernes begyndelse. — J. Tholle har skrevet om *Lollands* og *Falsters* bonde- og landsbyhaver gennem vekslende tider (Lolland-Falsters årbog). Af særlig interesse er heri påvisningen af haver i 1500'erne, og hele afhandlingen er ledsaget af gode kortplaner. — Johannes Olsen har skrevet om kirkegården i *Svendborg* (Vore kirkegårde). — Havebruget i *Vejle amt* er behandlet af N. H. Stephen Dahl, hvori navnlig kan mærkes den opkonstruerede plan af *Vejle* c. 1627 med afmærkning af humlehaverne. Det havde været interessant at få en mere detaljeret beskrivelse af herregårdshaverne, der her kun er medtaget efter de sparsomme trykte kilder, og det kan ikke noksom frarådes at fylde årbøgenes artikler med stof, der slet ikke har interesse for det, som artiklerne behandler, som f. eks. her forholdet mellem Frederik VI og ejeren af *Kransbjerggård* samt det kaffestel, som redaktionen oven i købet har ofret en kliché på. — Den mosaiske kirkegård i *Fredericia* er behandlet i »Vore kirkegårde«. — Johannes Tholle har på sin sædvanlige omhyggelige måde skrevet om havebruget i *Randers amt* (Fra *Randers amt*) og om *Vendsyssels* haver og havebrug i gamle dage (Vendsysselske årbøger). — Endelig findes en beretning om *Harboøre* kirkegård i »Vore kirkegårde«.

Otto Smith.

FORENINGSMEDDELELSER.

Repræsentantskabsmøde den 25. Maj 1929 i København.

Lørdag den 25. Maj Kl. 1 samledes Repræsentanterne i Rigsarkivets Foredragssal, som atter i Aar af Rigsarkivaren velvilligst var stillet til Foreningens Raadighed. Følgende Repræsentanter var mødt: For *Foreninger*: Direktør *Fang* (Københavns Amt); Lektor *Boisen* (Frederiksborg Amt); Kredslæge *Møller* (Holbæk Amt og Kalundborg Museum); Akademikasserer, cand. mag. *L. F. la Cour* (Sorø Amt); Arkitekt *Tidemand Dal* (Præstø Amt); Driftsbestyrer *Kolbye* (Laaland-Falster); Proprietær *Hjorth* (Odense og Assens Amter); kgl. Fuldmægtig *Petresch Christensen* (Hjørring Amt); Kommunalærer *Bjerregaard* (Skive); Lærer *Mortensen* (Vejle Amt); Gaardejer *Alkær sig* (Ribe Amt); Amtslæge *Lausten Thomsen* (Sønderjylland); pens. Førstelærer *Storgaard Pedersen* (Ringkøbing Amt); Arkivar *Hjorth Nielsen* (Personalhist. Samf. og Post- og Telegrafmuseet); studd. mag. *Holger Hansen* og *Hemming Theisen* (De Hist. studerende). — For *Museer*: Museumsdirektør *Mackeprang* (Nationalmuseet og Hist. Forening); Museumsinsp. *Jørgen Orlík* og *Uldall* (Dansk Folkemuseum); Museumsinsp. *Chr. Axel Jensen* (Københavns Bymuseum); Kommunalærer *Alb. Thomsen* (Holbæk Mus.); Museumsforst. *Johs. Olsen* (Svendborg Mus.); Konservator *H. P. Hansen* (Herning Mus.); Museumsforst. *Klokker* (Ringkøbing Mus.); Arkitekt *Paludan* (Aalborg Mus.). — For *Arkiver og lignende Institutioner*: Underarkivar *Sv. Aakjær* (Rigsarkivet); Landsarkivar *Holger Hansen* (Landsarkivet for Sjælland); Kaptajn *Rockstroh* (Generalstaben og Hærens Arkiv); Arkivarerne *Ellekilde* og *Grüner Nielsen* (Dansk Folkemindesamling); cand. mag. *Gunnar Knudsen* (Stednavneudvalget). — Desuden af Foreningens Styrelse foruden de ovennævnte Professor *Fabricius*, Sognepræst *P. Severinsen*, Dr. phil. *Marius Kristensen* og Adjunkt *Balslev*.

Formanden bød velkommen og udtalte nogle Mindeord om Professor *Bidstrup* og Generalløjtnant, Dr. phil. *Tuxen*; begge havde været med fra Foreningens Begyndelse og været stadige og skattede Deltagere i dens Sammenkomster. — *Formanden* aflagde dernæst en kort *Beretning* for Foreningens Virksomhed siden sidste Repræsentantmøde, som iøvrigt vilde vise sig i de forskellige Punkter, som var sat til Forhandling paa Dagsordenen.

Kassereren fremlagde dernæst *Regnskaberne* for 1927 og 1928, som godkendtes. Ved Fremlæggelse af Budgettet for 1929 udtalte *Kassereren*, at der var Tegn til en stadig jævn Stigning af Kapitalen, og foreslog derfor en *Kontingentnedsættelse*, saaledes at Foreningerne gik ned fra $2\frac{1}{2}$ pCt. til 2 pCt. af deres Medlemskontingent.

Lausten Thomsen: Vi bør først se, hvad den paatænkte Prisopgave vil koste. At gøre Pengene frugtbringende vilde være den bedste Opgave.

Holger Hansen: Prisskriftet skal betales af vor Formue, ikke af den aarlige Indtægt.

Kolbye fraraadede Nedsættelsen, medens *Hjorth* støttede Forslaget.

Tidemand Dal ankede over, at man ikke skaffede sig en noget større Rente af den forholdsvis store Kapital. I den paafølgende Diskussion om Pengenes rette Anbringelse deltog *Mackeprang*, *Hjorth* og *Kassereren*.

Møller spurgte, om ikke ogsaa Museerne burde have Nedsættelse, men dette afvistes af *Kassereren* med den Begrundelse, at Institutionernes Bidrag allerede var forholdsvis lavt (10 Kr.). Bestyrelsens Forslag om Kontingentnedsættelse vedtoges.

C. A. Jensen meddelte dernæst for *Museumssektionen*, at man havde ladet udarbejde den bibliografiske Vejledning for historiske Lokalsamlinger (trykt i VII Bind af »Fortid og Nutid«), som i Særtryk var blevet sendt til alle de Museer, der ikke er Medlemmer af Fællesforeningen.

Formanden fremsatte Forslaget om *Lovændring*, som i Forvejen var blevet udsendt til Repræsentanterne. Han gennemgik Sagens Forhistorie. Det var nødvendigt at faa en Ændring af Lovene for at kunne optage en Museumsforening, som kunde ventes dannet i den nærmeste Fremtid. — Forslaget havde været Genstand for en foreløbig Drøftelse paa Sønderborgmødet i Fjor og der var ved denne Lejlighed tillige blevet fremsat Ønske om, at man samtidig foretog en kritisk Gennemgang af samtlige Lovparagraffer. Der var med det Formaal paa Sønderborgmødet blevet nedsat et Udvalg, bestaaende af Kaptajn Rockstroh, Museumsinsp. C. A. Jensen og Foreningens Sekretær. Dette Udvalg havde udarbejdet et Forslag, som var blevet gennemgaaet af Bestyrelsen og nu forelagdes Repræsentanterne til Vedtagelse. *Formanden* gennemgik de enkelte Paragraffer og udtalte, at det af Hensyn til den endnu ikke dannede Museumsforening vilde være heldigst ikke at foretage nogen Ændring i Bestyrelsens Sammen sætning før det ordinære Bestyrelsesvalg ved Aarsmødet 1930.

Mackeprang gjorde opmærksom paa, at §§ 2 og 7 var de vigtigste i en Drøftelse, idet det var der, de egentlige Ændringer fandtes. Taleren foreslog iøvrigt en mindre, stilistisk, Ændring af § 7. Under den videre Diskussion foreslog *Olrik*, at Ordet »Bestyrelse« ændredes til »Styrelse«. — Styrelsens Lovforslag, med de af Mackeprang og *Olrik* foreslaaede Ændringer vedtoges.

Formanden omtalte Planerne for *Aarsmøde* for 1930. Afdøde Professor *Bidstrup* havde været den stadige Fortaler for *Bornholm*; Planer derom havde været fremme i 1928, men var blevet forskudt af Hensyn til Hjemstavnskursus. Nu forelaa der imidlertid en Indbydelse fra Amtmand *Kofoed* for 1930. — Bestyrelsen vil bestræbe sig for at tilrettelægge Mødet, saa at der skabes Interesse for det paa *Øen*; men Repræsentanterne maa støtte Sagen ved at møde kraftigt op.

Hjorth fraraadede *Bornholm* som Mødested p. Gr. a. den afslidte Beliggenhed og den besværlige *Sørejse*. I *Vestjylland* havde vi endnu aldrig haft Møde.

Formanden udtalte, at det denne Gang maatte være *Øernes Tur*.

Efter at have drøftet forskellige Enkeltheder, vedtog Repræsentanterne Styrelsens Forslag om at afholde *Aarsmøde* paa *Bornholm* i 1930.

Formanden: Ved Fællesforeningens Dannelse havde man Planer om inden for Lokal- og Kulturhistorien at sætte Foretagender i Gang, som kunde have Interesse paa en Gang for Landet som Helhed og for de enkelte Amtssamfund. Da vi nu er ganske velstaaende, har Styrelsen drøftet den Mulighed at udsætte en *Prisopgave*. Vi vil foreslaa at lægge den nærmere Udformning i Styrelsens Haand, men vi ønsker gerne en Drøftelse af Principerne.

Lausten Thomsen: *Sønderjydske Historie* og Kulturhistorie bliver behandlet langt ivrigere fra tysk end fra dansk Side. Ønskede derfor en *Prisopgave* i sønderjydske Historie.

Formanden tvivlede, om den tyske Forskning var saa betydelig, som den var fyldig. Mente iøvrigt ikke, at en særslesvigsk Opgave hørte til Fællesforeningen. I en Opgave burde naturligvis *Sønderjylland* behandles sammen med det øvrige Land.

Alkærsg udtalte, at han i de sidste Aar havde arbejdet paa at faa *Hedernes Opdyrkningshistorie* skrevet; havde i *Ribe Amts Aarbog* for 1929 skrevet en Indledning til et saadant Studium. Denne Indledning havde han sammen med en Række Spørgsmaal sendt til *Vejle*, *Viborg* og *Ringkøbing Amter*.

Formanden ønskede, at det ikke blot blev en jydsk Opgave.

Alkærsig kunde tænke sig en Grænse ved Lillebælt, saa der blev to Opgaver.

Severinsen: Ogsaa paa Øerne har der fundet Opdyrkning Sted, selv om det der er vanskeligere at konstatere.

Thomsen havde Betænkelighed ved et Prisskrift, hvor mange arbejder med uden at kunne vente Belønning. Ønskede, at man i Stedet gennemgik Aarbøgerne og konstaterede, om der var Artikler, som var saa betydelige og grundlæggende, at man kunde belønne dem.

Formanden gjorde opmærksom paa, at Vilkaarene aldrig vilde være lige hverken for dem, der skriver i Aamtsaarbøger, eller besvarer en Prisopgave.

C. A. Jensen havde stor Interesse for Thomsens Forslag, saa meget mere som det kom fra en Redaktør af en Aamtsaarbog. Det var noget, som kunde binde Fællesforeningen sammen.

Formanden kunde tænke sig begge Opgaver taget op. Det er godt at faa det frem, der er samlende.

Thomsen fremhævede, at der her var Lejlighed til at opmuntre dem, der ikke kunde faa Tid til at bruge Arkiv.

Alkærsig tvivlede om, at ret mange præmieværdige Artikler vilde fremkomme.

Mackeprang ønskede at støtte begge Forslag. Foreslog som Emne for en Prisopgave: En Tilstandsbeskrivelse af Landet efter Svenskekrigene.

Tidemand Dal syntes, at Forslaget om Prisopgave i Modsætning til Thomsens Forslag laa uden for Foreningens Plan, hvor betydningsfuld den i sig selv kunde være.

Holger Hansen: Tanken er, at Opgaven skal løses af Faghistorikere, men være til Nytte for de lokale Foreninger ved at skabe et Grundlag for videre Studium paa det lokale Omraade.

Tidemand Dal mente, at det vilde være udmærket at faa Arbejdet gjort, men vilde foretrække at faa Detailarbejdet gjort i hvert Amt og saa paa Grundlag af det at danne et større Værk.

Formanden: Det vil være en økonomisk Ordning, idet det vil medføre, at hvert Amt maa gøre et grundlæggende Arbejde selv. Hovedlinierne i en Udvikling ses bedst ved at tage hele Landet under ét.

Møller: Det første Forslag ligger uden for Foreningens Opgave. Thomsens Forslag derimod ikke; men det bør udvides. Der bør uddeles flere Præmier inden for forskellige Omraader, og ved den ledsagende Bedømmelse bør der gives en Vejledning for videre Arbejde.

Formanden var enig med Møller; — men det er ikke hele Sand-

heden. Fællesforeningen har ogsaa den Opgave at danne en Forbindelse mellem Fagfolk og Lægmænd.

Holger Hansen var ængstelig for det nye Arbejde for Styrelsen med Bedømmelsen af Tidskriftartiklerne. Fremhævede det nyttige i at have et grundlæggende Værk, som Prisopgaven vilde fremkalde.

Møller: Styrelsen kan supplere sig med sagkyndig Hjælp. Vi behøver ikke at udelukke Videnskabsmænd; det er en Opgave at skrive virkelig Videnskab, saa den kan læses af Lægmænd.

Marius Kristensen fremhævede det nyttige ved Forslaget om Prisopgave. Netop at faa Retningslinierne trukket op har den største Betydning. — Mange Problemer kan komme frem og senere tages op lokalt.

Fang støttede *Møllers* Udvidelse af *Thomsens* Forslag. Vi trænger til Hjælp fra Fællesforeningen til at hæve Aarbøgernes Standart og Interessen for dem.

Rockstroh mente ved Henvisning til *Lovene*, at Forslaget faldt uden for Foreningens Arbejde.

Aakjær mente, at det netop var paa en Gang en fælles og en smuk Opgave; ikke mindst fordi den var ført frem af tre Aarbogsredaktører.

H. P. Hansen foreslog, at Redaktionerne indstillede præmieverdige Artikler til Styrelsen og saaledes lettede dennes Arbejde.

Man gik nu over til *Afstemning* om de fremsatte Forslag.

I: »Repræsentanterne vedtager, at der til Styrelsens Raadighed stilles et Beløb paa indtil 3000 Kr. til Belønning af et eller flere Arbejder af kulturhistorisk Art, som har Betydning for hele Landets Udvikling. Styrelsen bedømmer de indkomne Besvarelser.«

For Forslaget stemte 17, imod 5. —

II: »Styrelsen bemyndiges til aarlig at uddele indtil tre Belønninger paa indtil 200 Kr. hver for Afhandlinger, der har været optaget i Amtsaarbøger i det forløbne Aar, og som falder indenfor følgende tre Kategorier: 1) Afhandlinger, hvor litterære Kilder eller Arkivstudier er Hovedkilderne, 2) Afhandlinger, hvor mundtlig Overlevering er Hovedkilden, 3) andre Afhandlinger eller Udgivelser. Bedømmelsen overlades til Styrelsen og offentliggøres i »Fortid og Nutid«.

For Forslaget stemte 17, imod ingen.

Holger Hansen fraraadede, at man satte sig i en aarlig Udgift paa 600 Kr.

Severinsen: Styrelsen er ikke forpligtet til at uddele Pengene,

enten fordi der ingen Afhandling er værdig, eller fordi der ingen Penge er i Kassen.

Lausten Thomsen: Forslaget binder jo kun for et Aar.

Under Punkt *Eventuelt udtalte la Cour*, at man kunde ønske en Fortegnelse over Foreningerne og deres Formænd.

Fang: Det bør ogsaa oplyses, hvortil Bøgerne skal sendes; ofte er det til Bibliothekerne.

Thomsen mente, at det var uheldigt, at man lod Bøgerne gaa til Bibliothekerne; de sendes jo til Vejledning for de paagældende Redaktioner.

Fang: Det er dog nyttigt at have Bibliothekerne som Depot.

Efter Forhandlingernes Afslutning holdt Sekretær i Stednavneudvalget, cand. mag. *Gunnar Knudsen*, et *Foredrag om Stednavnestudium*, som findes trykt ovenfor efter Talerens Manuskript.

Repræsentantmødet sluttede med en *Fællesspisning* paa Palads-hotellet.

Den følgende Dag (Søndag den 26. Maj) foretog c. 20 af Mødedeltagerne en *Udflugt til Køge*, begunstiget af udmærket Vejr. I Køge modtoges Selskabet af Formanden for Byens Museumsbestyrelse, fhv. Dommer *Ferslew*. Der foretoges en *Byvandring* under Museumsinspektør *Hugo Matthiesens* Ledelse. Efter at Selskabet havde spist Frokost sammen, foreviste Museumsinspektør *Chr. Axel Jensen Museet og Kirken*. — Inden man vendte tilbage til København blev der endnu Tid til en Spadseretur til Aasen.

Adskillige af Mødedeltagerne mødtes atter den følgende Dag (Mandag) til *Museumsmøde*, som vil blive refereret nedenfor.

MUSEUMSMØDET DEN 27. MAJ 1929 PAA NATIONALMUSEET.

I Mødet deltog *Repræsentanter for Museerne i Helsingør, Holbæk, Kalundborg, Sorø, Næstved, Odense, Middelfart, Svendborg, Aalborg, Horsens, Grenaa, Vejle, Ringkøbing, Herning samt Tøjhusmuseet og 5 af Nationalmuseets 6 Afdelinger*.

Til Dirigent valgtes *Chr. M. K. Petersen*, Odense.

Direktør *Mackeprang* indledede med at give en kort Oversigt over Mødets nærmeste Forhistorie. Til det forberedende Møde

3. Decbr. 1927 var der ialt udsendt Indbydelse til 46 Museer, hvoraf 32 gav Møde. Efter en langvarig Diskussion afstemtes der om følgende Spørgsmaal.

1) Skal der stiftes en Forening af samtlige kulturhistoriske Museer, Nationalmuseet indbefattet.

2) Skal denne indmeldes i Dansk historisk Fællesforening.

Punkt 1 vedtoges med 19 Stemmer mod 9 (2 stemte ikke). Punkt 2 med 14 mod 10. Da Majoriteten var saa ringe, og da flere af Mødets Deltagere havde forladt Salen før Afstemningen, enedes man om at udskyde dette Spørgsmaal til senere Afgørelse. I December 1927 udsendtes derfor et Cirkulære, og den paafølgende skriftlige Afstemning (hvori Nationalmuseet ikke deltog) gav følgende Resultat: 24 ja til begge Spørgsmaal, 2 ja, men uden straks at ønske Indmeldelse, 5 afventende eller delvis benægtende, 1 nej til begge Spørgsmaal. 13 svarede overhovedet ikke, hvilket i det mindste for nogles Vedkommende antagelig kun skyldes Inertiens Lov. Idag er der mødt Repræsentanter for 3 af disse Museer.

Ved denne Afstemning var Foreningen i Realiteten dannet; og det havde været Meningen, at det formelt stiftende Møde skulde have været afholdt sammen med Dansk historisk Fællesforenings Møde i Sønderborg ifjor, men dels indløb Afstemningssvarene meget sent, dels ønskede Dansk historisk Fællesforening at gennemdrøfte de ved Museumsforeningens Stiftelse nødvendige Lovændringer. Disse er nu endeligt vedtagne paa Fællesforeningens Repræsentantmøde i forgaars, saaledes at vort Lovforslag nu kan behandles til Ende.

Dirigenten oplæste Lovforslaget og henstillede, at man begyndte med en Generaldebat.

Diskussionen kom især til at dreje sig om det Spørgsmaal, hvorvidt Museumsforeningen skulde virke for at faa *et selvstændigt Tidsskrift*. Udtalelser fremførtes af Lektor *Ussing*, Sorø, Konservator *Hansen*, Herning, Inspektør *C. A. Jensen*, Nationalmuseet, Kredslæge *Møller*, Kalundborg, Kaptajn *O. Smith*, Tøjhusmuseet, Lærer *Pedersen*, Helsingør, af hvilke især de to første anbefalede Tanken, medens flere af de andre udtrykte deres Betænkeligheder.

Derefter gik man over til *Afstemning om Lovforslagets enkelte Paragraffer*. Under Forhandlingerne herom foretoges enkelte Ændringer i Forslaget, væsentlig af formel Natur eller betingede af Dansk historisk Fællesforenings nu vedtagne Lovændringer. Den største Forandring af Forslaget blev, at Bestyrelsen skal bestaa ikke af 5, men af 7 Medlemmer. Lovene vedtoges enstem-

migt. Ligeledes enstemmigt valgtes Kredslæge *J. S. Møller*, Kalundborg, til *Foreningens Formand*, et Hverv, som han trods nogen Betænkelighed erklærede sig villig til at modtage.

Ved *Valget af Bestyrelse* enedes man om, at man skulde tilstræbe en passende Fordeling af Mandaterne mellem København, Øerne og Jylland, dog uden at denne Fremgangsmaade skulde betragtes som bindende for Fremtiden. Dirigenten suspendede Mødet en kort Tid, for at de enkelte Grupper kunde stille Forslag. Afstemningens Resultat blev: *C. A. Jensen*, Nationalmuseet, og *Uldall*, Folkemuseet, 19 Stemmer; *Hansen*, Herning, 18 Stemmer; *Norn*, Horsens, 15 Stemmer; *Olsen*, Svendborg, 13 Stemmer; *Friis*, Hjørring, 11 Stemmer, idet Stemmelingen mellem den sidstnævnte og Thomsen, Holbæk, som ogsaa havde 11 Stemmer, afgjordes ved Lodtrækning. Et mindre Antal Stemmer var faldet paa Ussing, Sorø, og Holch, Maribo.

DANSK HISTORISK FÆLLESFORENINGS LOVE.

VEDTAGNE VED REPRÆSENTANTSKABSMØDET DEN 14. NOVBR. 1912,
ÆNDRET 1920 OG 1929,

§ 1. Foreningens Formaal er: Til Fremme af dansk historisk Forskning og til Udbredelse af historisk Interesse at arbejde for Samvirken mellem de Foreninger og Institutioner (Arkiver, Biblioteker, Museer o. l.), der virker i historisk, historisk-topografisk, arkæologisk eller folkløristisk Retning. Kun saadanne Foreninger og Institutioner kan blive Medlemmer af Fællesforeningen.

§ 2. Medlemmerne kan indbyrdes ordne sig i særlige Sektioner eller Forbund med egne Love og Styrelser. Medlemsforholdet til Fællesforeningen medfører ikke Forpligtelse til Indtræden i de særlige Sammenslutninger.

§ 3. Foreningen skal bl. a. virke ved at fremme Fællesskab i Arbejder og Undersøgelser, der maatte overstige de enkelte Foreningers eller Institutioners Kræfter, ved at afholde Foredrags- og Diskussionsmøder og ved at yde Vejledning og Raad overfor Opgaver, som en enkelt Forening eller Institution kunde ønske

at optage, eller som af Fællesforeningen anses for at have almindelig historisk Interesse.

§ 4. Mindst en Gang hvert andet Aar afholdes et offentligt Møde med Foredrag eventuelt med Diskussioner over historiske Emner i Forbindelse med Fællesudflugter til historisk eller arkæologisk interessante Steder eller Bygninger i Mødestedets Omegn.

§ 5. Det aarlige Medlemskontingent, der opkræves hvert Aar i Januar Maaned, er for Foreninger, der har betalende Medlemmer, 2 pCt. af Medlemsbidragene. Disse Foreninger opgiver hvert Aar i December Maaned deres Medlemsantal samt Størrelsen af deres Medlemsbidrag. Andre Foreninger samt Institutioner som Arkiver, Biblioteker eller Museer o. l. betaler hver 10 Kr. i aarligt Kontingent. For Byarkivers Vedkommende er Kontingentet 20 Kr.

§ 6. Enhver som Medlem optagen Forening eller Institution har Ret til at vælge en Repræsentant, og den øverste Myndighed i Foreningens Anliggender er hos de saaledes valgte Repræsentanter. Sammenlign iøvrigt Styrelsens Forretningsorden § 3.

§ 7. Paa de i § 4 omtalte Møder træder Repræsentanterne sammen til særskilt Forhandling, hvor Planer til fælles Arbejder, Undersøgelser eller Opgaver fremsættes og forhandles. Repræsentanterne vælger Fællesforeningens Formand samt med den nedenfor nævnte Indskrænkning en Styrelse paa 6 andre Medlemmer. Formanden er tillige denne Styrelses Formand. De andre Medlemmer deler mellem sig Stillingerne som stedfortrædende Formænd (1 og 2), Kasserer og Sekretær. Endvidere vælges to Revisorer samt en Suppleant for disse. Disse Valg gælder normalt indtil næste offentlige Møde. I Styrelsen bør hver af de i § 1 nævnte Hovedgrupper (1. Foreninger, 2. Arkiver, Biblioteker o. l. Institutioner og 3. Museer) repræsenteres ved 2 Medlemmer. Hvis en eller flere af de i § 2 nævnte Sammenslutninger dannes, er Gruppens Formand selvskreven Medlem af Styrelsen, saaledes at Repræsentanterne kun vælger Gruppens andet Medlem.

§ 8. Repræsentanterne holder desuden Møde, naar Styrelsen

bestemmer det, eller naar fem Foreninger eller Institutioner kræver det og samtidig angiver, hvad der ønskes forhandlet. Formanden sammenkalder Møderne.

§ 9. Styrelsen arbejder efter en af Repræsentanterne vedtagen Forretningsorden. Den har Ret til at supplere sig med fornødne stedkendte Tilkaldte, naar et af de i §§ 4 og 8 nævnte Møder skal afholdes.

§ 10. Samtlige Møder skal paa behørig Maade bekendtgøres og kan, hvis det maatte vise sig nødvendigt, deles i Sektioner.

§ 11. Hvis en Forening eller Institution ønsker at optages i Fællesforeningen og derom har henvendt sig til Styrelsen, kan den, hvis Styrelsen ikke mener at kunne imødekomme Begæringen, forlange Spørgsmaalet forelagt for det næste Repræsentantskabsmøde.

FORRETNINGSORDENEN FOR DANSK HIST. FÆLLESFORENINGS STYRELSE.

§ 1. Styrelsens Sammensætning, se Lovenes § 7.

§ 2. Styrelsens Møder sammenkaldes af Formanden, efter hans Bestemmelse eller naar to af Medlemmerne skriftligt anmoder derom med Opgivelse af, hvad der ønskes forhandlet. Indvarslingen sker med fornødent Hensyn til de Medlemmer, der bor udenfor Mødestedet. Tilsigelserne skal foruden Tid og Sted for Mødet indeholde Mødets Dagsorden.

§ 3. I Styrelsens Møder kan alle Fællesforeningen vedrørende Anliggender forebringes til Forhandling og de løbende Forretninger afgøres, efter at disse sidste har været anmeldt paa Dagsordenen.

§ 4. Møderne ledes af Formanden efter almindelig parlamentariske Regler. Som Regel undergives Sagerne kun een Behandling. Formanden eller to Medlemmer kan uden Forhandling

fordre det sat under Afstemning, om en Sag skal underkastes en 2den Behandling, ligesom om en Sags Diskussion skal afsluttes.

§ 5. Styrelsen er beslutningsdygtig, naar fire Medlemmer er tilstede. Alle Afgørelser træffes med simpel Majoritet. I Tilfælde af Stemmeligbed gør Formandens Stemme Udslaget. Over Styrelsens Møder fører Sekretæren en Protokol, der efter i det følgende Møde at være oplæst og godkendt underskrives af Formanden.

§ 6. Formanden repræsenterer Styrelsen og underskriver paa dens Vegne. Han foretager Kasseeftersyn, naar han maatte anse et saadant for betimeligt. I hans Forfald fungerer en af de stedfortrædende Formænd.

§ 7. Foreningens Regnskabsaar er Kalenderaaret. Det af Kassereren hvert Aar inden næste Aars Januar Maanedes Udgang aflagte Regnskab sendes af Styrelsen til Revisorerne og forelægges med disses af Kassereren besvarede Bemærkninger Repræsentanterne til Afgørelse.

INDHOLD:

	Side
GUNNAR KNUDSEN: Lokalhistorie og Stednavnestudium.....	1
Anmeldelser (Oversigt over personalhistorisk Litteratur i 1927 [H. Hjorth Nielsen]. Af den nye Litteratur vedrørende Almuekultur og Folkeminder Okt.—Dec. 1928 [Aug. F. Schmidt]. Danmarks hellige Kilder (en bibliografisk Over- sigt) [Aug. F. Schmidt]. Åke Campbell: Skånska bygder under förra hälften av 1700-talet [Henrik Larsen og H. Zangenberg]. Oversigt over topografisk Litteratur 1928 [Otto Smith].....	14
Foreningsmeddelelser:	
(Repræsentantskabsmøde den 25. Maj 1929 i København. Museums møde den 27. Maj smst. Dansk Historisk Fælles- forenings Love).....	70

»FORTID OG NUTID« udkommer med 8 Ark aarlig og koster i Boghandelen 5 Kr. pr. Aargang. To Aargange udgør et Bind. Det kan bestilles gennem enhver Boghandel. Medlemmer af Amtssamfund under DHF. kan faa det for halv Pris ved Henvendelse til vedkommende Samfunds Bestyrelse. Bidrag til Tidsskriftet samt Bøger, der ønskes anmeldt deri, bedes sendt til Adjunkt R. L. BALSLEV, KONG GEORGS VEJ 22. KBHVN. F.